

BULLETIN

A grid of 48 small bulletin covers, each representing a different issue. Each cover includes a date, a main image, and the word 'BULLETIN' written vertically. The covers feature various scenes: police officers, vehicles, historical figures, children, and community events. The grid is organized as follows:

- Row 1: Issues 10 (2/2004), 11 (3/2004), 12 (4/2004), 13 (1/2005)
- Row 2: Issues 14 (2/2005), 15 (3/2005), 16 (4/2005), 17 (1/2006)
- Row 3: Issues 18 (2/2006), 19 (3/2006), 20 (4/2006), 21 (1/2007)
- Row 4: Issues 22 (2/2007), 23 (3/2007), 24 (4/2007), 25 (1/2008)
- Row 5: Issues 26 (2/2008), 27 (3/2008), 28 (4/2008), 29 (1/2009)
- Row 6: Issues 30 (2/2009), 31 (3/2009), 32 (4/2009), 33 (1/2010)
- Row 7: Issues 34 (2/2010), 35 (3/2010), 36 (4/2010), 37 (1/2011)
- Row 8: Issues 38 (2/2011), 39 (3/2011), 40 (4/2011), 41 (1/2012)
- Row 9: Issues 42 (2/2012), 43 (3/2012), 44 (4/2012), 45 (1/2013)
- Row 10: Issues 46 (2/2013), 47 (3/2013), 48 (4/2013), 49 (1/2014)

Pro ruční prodej doporučujeme:

Veralgin

a n a l g e t i k u m

**při bolestech hlavy,
zubů atd.**

**1 tabletu, případně za 1-2 hodiny
dávku opakovati.**

Rourky po 10 tabletách.

Proti kašli

PLEUMOLYSIN

liquid.

Osvědčené expektorans ve formě syruhu.

Dospělým každé 2 hodiny 1—2 kávové lžičky,

dětem každé 2 hodiny $\frac{1}{2}$ —1 kávovou lžičku.

Balení: Lag. orig. c. 100 g.

**SPOLEK PRO CHEMICKOU A HUTNÍ VÝROBU,
FARMACEUTICKÉ ODDĚLENÍ PRAHA II., ŠTĚPÁNSKÁ ULICE 30.**

**BULLETIN
NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY**

Vydavatel:

Policie České republiky
Národní protidrogová centrála
Služby kriminální policie a vyšetřování

Redakční rada:

plk. Mgr. Jakub FRYDRYCH
plk. JUDr. Jiří KOMOROUS
plk. Ing. Petr KOČÍ
plk. Mgr. Břetislav BREJCHA
Doc. Dr. JUDr. Jan HEJDA, Ph.D.
Doc. JUDr. Jozef ČENTĚŠ, Ph.D.
Doc. JUDr. Jozef METENKO, Ph.D.
Doc. Ing. Renata ŠTABLOVÁ, CSc.
PhDr. Miroslav NOŽINA, Ph.D.
Jaroslav ŠEJVL

Vedoucí redakce:

Miloš VANĚČEK
Tel. 974 835 853, 603 191 408

Adresa:

Policejní prezidium České republiky
Poštovní příhrádka 62/NPC
170 89 Praha 7
bulletinnpc@centrum.cz

Vydává:

oddělení vydavatelství obchodního odboru
Tiskárny MV, Bartůňkova 1159/4
Poštovní schránka 10
149 01 Praha 4
Tel.: 974 887 341, 974 887 335
Fax.: 974 887 333

Tiskne:

Tiskárna MV, s. p. o., Bartůňkova 1159/4
149 01 Praha 4
Tel.: 974 887 312
Fax.: 974 887 395
Vychází 4x ročně, cena 70,- Kč
Roční předplatné 280,- Kč
Plus distribuční poplatky

Objednávky přijímá a vyřizuje:

Tiskárna MV, p. o., obchodní úsek
Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 4
Tel.: 974 887 334, 974 887 335, 974 887 341
Fax.: 974 887 333
e-mail.: pavel.komarek@tmv.cz

Distribuci vyřizuje:

Jindřich MATOUŠ – distribuce tiskovin

Ze věcnou správnost příspěvků ručí autoři

Přetisk povolen pouze se souhlasem redakce

Podávání novinových zásilek:

Povolila Česká pošta, s. p., Odštěpný závod Praha
Čj.: 6119/96 ze dne 15. 10. 1996

Určeno pro služební potřebu Policie ČR, Obecní policie,
Státního zastupitelství, soudů a vybraných institucí

Povoleno MK ČR – 7834

ISSN 1211-8834

Grafické zpracování obálky:

Pavel VLASÁK

OBSAH:

2. ÚVODNÍ SLOVO ŘEDITELE NPC
Jakub FRYDRYCH
3. DROGY Z LÉKÁREN
Miroslav HRACHOVEC
16. PROJEKT „NEPODPORUJI VÝROBU DROG“
Michal HAMMER
18. PROJEKT: „STOP PĚSTÍRNÁM KONOPÍ“
Marek BLAŽEJOVSKÝ
21. DOHODA O VZÁJEMNÉ SPOLUPRÁCI
MEZI NÁRODNÍ PROTIDROGOVOU CEN-
TRÁLOU A CELNÍ PROTIDROGOVOU
JEDNOTKOU ODBORU PÁTRÁNÍ GENE-
RÁLNÍHO ŘEDITELSTVÍ CEL
Michal HAMMER
22. RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOSPÍVÁNÍ
Miloš VANĚČEK
27. SVĚT PODLE MLAĐOCHŮ, SVĚT JAKO
ŠANCE
Pavel MATOCHA
39. PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ – GAMBLING V.
Jana POSOVÁ
43. POUŽITÍ KETAMINU K VYVOLÁNÍ ZKU-
ŠENOSTI BLÍZKOSTI SMRTI: MECHANIS-
MUS PŮSOBNÍ A TERAPEUTICKÝ PO-
TENCIÁL
Jana POSOVÁ
48. KDYŽ SE ŘEKNE ZÁVISLOST V REGIONU
FRÝDKU-MÍSTKU
Petr Gřes
49. NA PRŮMYSLOVCE VE FRENŠTÁTĚ POD
RADHOŠTĚM MYSLÍ NA SVÉ STUDENTY
Miroslava MICHÁLKOVÁ ŠÁLKOVÁ
51. OD ČTENÍ DETEKTIVEK PO BULLETIN
– ROZHOVOR S MILOŠEM VANĚČEKEM
Blanka KOVAŘÍKOVÁ
54. OMAMNÉ PROSTŘEDKY – ZÁKONY
A NAŘÍZENÍ V LETECH 1939-1945
Miloš VANĚČEK
62. VÝSLEDKY LITERÁRNĚ-VÝTVARNÉ SOU-
TĚŽE PRO KLIENTY DROGOVÝCH SLU-
ŽEB
Milan ŽABKA

Vážení čtenáři,

bulletin Národní protidrogové centrály vychází již šestnáctým rokem jako odborné periodikum výkonného policejního útvaru, který byl zřízen s cílem potírat nejzávažnější formy drogové trestné činnosti. Vám, kteří se s bulletinem setkáváte již delší dobu a zůstáváte mu věrni, děkujeme za tuto formu podpory a dovoluujeme si vyjádřit příslib, že i do budoucna se pokusíme jeho obsahovou stránkou Vás nezklamat.

V průběhu své letos již devatenáctým rokem trvající historie si NPC vydobyla postavení respektovaného útvaru Policie České republiky, jehož příslušníci profesionálně a s nezdojnou energií napomáhají k snižování dostupnosti drog v České republice, s odborným vzhledem se podílejí na tvorbě a inovaci forem a metod odhalování tohoto druhu trestné činnosti a svým nikoliv nevýznamným hlasem zastupují odborný policejní pohled na drogovou problematiku ve státních i nestátních strukturách, které se zabývají tvorbou a realizací protidrogové politiky a legislativy. Svými aktivitami se snaží v různých oblastech prosazovat vyvážený pohled na protidrogovou prevenci a upozorňovat na policejní praxi zjevné dopady populistického společensko-mediálního liberalismu vůči drogám, který v konečném důsledku vede nejen k nevratným sociálním a zdravotním dopadům, ale významným způsobem přispívá i k prohlubování relativizace občanského přístupu k dodržování právních norem.

Rok 2010 je rokem, kdy nabývá účinnosti nový trestní zákon, který kromě mnoha zásadních změn přichází s doslova zlomovou úpravou, týkající se zmírnění trestnosti nakládání s konopnými látkami. Tato právní úprava reflektuje vůli zákonodárců a některých odborníků dělit omamné a psychotropní látky do různých úrovní

s ohledem na společenské a zdravotní riziko jejich užívání. A to i přes nezpochybnitelná data, která hovoří o zvyšujícím se počtu žádostí o léčbu v souvislosti s užíváním konopných drog a faktem, že celoživotní prevalence konopných drog u adolescentů v České republice nás řadí na první místo v Evropě. V žádném případě však novou právní úpravu nelze interpretovat jako normu, která je latentní legalizací výroby a držení konopných látek a má přispět ke komfortu jejich uživatelů. Policie České republiky všech úrovní bude i nadále v souladu s právní úpravou postihovat držení jakéhokoliv množství zakázané látky, ať už v úrovni přestupku nebo trestného činu ve smyslu vládní vyhlášky stanovující množství větší než malé.

Národní protidrogová centrála je postavena na pevných základech ztotožnění se specifickým policejním posláním, které je umocněno vnitřním etickým systémem, který vede k progresivitě, podporuje invenci, kreativitu a týmovou práci a naopak velmi rigidně odhaluje alibismus a neprofesionalitu. Ve svém důsledku přispívá k vytváření pocitu sounáležitosti s jednotkou, která je zásadním profylakčním faktorem, zabraňujícím profesionálnímu i lidskému selhání našich příslušníků.

Do nového roku 2010 přijměte, prosím, přání pevného zdraví, osobní spokojenosti a plnohodnotného prožívání života bez drog.

plk. Mgr. Jakub Frydrych
ředitel

Národní protidrogové centrály
služby kriminální policie a vyšetřování
Policie České republiky

DROGY Z LÉKÁREN

Úvod

Problematika zneužívání drog nezahrnuje pouze nelegální drogy, které v tajných laboratořích, ať již Jižní Americe, Afganistanu nebo Nizozemsku vyrábí organizovaný zločin a následně je distribuují po celém světě. Existuje i další tvář tohoto problému. Farmaceutické společnosti zcela legálně, transparentně, za využití médií, se souhlasem většinové společnosti a politiků, bez rizika distribuují léky, o kterých je známo, že nejsou tak účinné, že mají vážné vedlejší účinky nebo takové účinky, pro které jsou zneužívány toxikomany nebo slouží k výrobě drog. Toto je však často veřejným tajemstvím. Drogy a léky mají k sobě až nebezpečně blízko. V minulosti mnoho „záračných“ léků muselo být staženo z trhu a zakázáno z důvodu jejich zneužívání.

Jaká je vlastně situace v oblasti léků a jejich zneužívání v České republice? Jak tomu bylo v minulosti? Které léky a z jakých důvodů jsou u nás zneužívány? Média nás téměř každý den informují o zadržení pachatelů a zlikvidování nelegálních laboratoří na výrobu metamfetaminu. Metamfetamin – pervitin, nebo také „péčko, peří, piko“ atd. – je považován za českou drogu. Je to skutečně česká specialita? Čím to je, že tolik nelegálních laboratoří je odhalováno na našem území? Proč je u nás tak rozšířena domácí výroba drog? Jak je možné, že většina drog je vyráběna z volně prodejných léčiv? Co s tím dělá policie a stát? Je zneužívání léků a léčiv pouze problémem České republiky?

Vzhledem k tomu, že se drogové problematice věnuji téměř 9 let a v současné době pracuji na Národní protidrogové centrále SKPV, rozhodl jsem se zpracovat toto téma a najít odpovědi na shora položené otázky. V rámci svého zařazení se nyní věnuji právě problematice zneužívání prekursorů, chemikálií a léčiv k výrobě drog a v našich podmínkách to je především efedrin a pseudoefedrin, které jsou zneužívány k výrobě pervitinu. Ve dnech 4. – 6. 11. 2008 proběhla na Ministerstvu zahraničí pod záštitou Ústavu mezinárodních vztahů a Národní protidrogové centrály Konference policejních expertů k problematice met-

amfetaminu, kterého se zúčastnili zástupci několika zemí Evropy, ale také USA a Austrálie. Prezentace účastníků této konference byly velmi zajímavé a některé postřehy bych také rád v této práci zhodnotil.

1. Drogy a léky

Pojem droga (drug) původně označoval „*surovinu rostlinného nebo živočišného původu používanou k přípravě léků*“, dnes je již tento pojem takto chápán jen v určitých odborných kruzích (např. ve farmacii). Podle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 1969 je drogou „*jakákoliv substance, která když je vpravena do živého organismu, může změnit jednu nebo více jeho funkcí*“. V odborné terminologii jsou od roku 1971 drogy označovány jako omamné a psychotropní látky (OPL). Dnes v sobě pojem droga zahrnuje více významů. V některých zemích je za drogu pokládáno každé léčivo. V přeneseném smyslu se pojmem droga označuje jakákoliv omamná látka, ať již přírodní nebo syntetická, která se používá k jiným účelům než k léčení (např. v magii, v náboženství, při zneužívání toxikomany) a splňuje dva následující předpoklady:

- musí mít psychotropní efekt (tj. musí mít schopnost ovlivňovat prožívání reality, měnit naše vnitřní naladění, atd.),
- měla by vyvolávat závislost¹⁾.

Drogy provázejí lidstvo po tisíciletí. Jde o to, s jakým cílem a v jakém dávkování tu kterou látku použijeme. Tatáž látka může být v určitém případě lékem²⁾, v určitém drogu. Lidé od pradávna využívali obojího. Každá kultura měla svou drogu. Ta bývala běžnou součástí legend, mýtů, prosté tradice. Ovšem ve většině případů nevyvolávala žádné nepříjemné důsledky, byla obvyklá, byla součástí oné kultury, nevedla k rozkladu. Droga měla svou jasně vymezenou úlohu (např. jihoameričtí Indiáni žvýkali koku, aby přežili určitá období svého života, opium bylo součástí meditací čínských filozofů a učenců, halucinogeny hrály významnou úlohu v rituálních obřadech většiny kultur). Vědělo se také, jak regulovat její nadměrné užívání. Droga tolerovaná tou kterou kulturou či společenstvím se prakticky nedostala za její hranice³⁾.

¹⁾ Encyklopedie psychotropních rostlin, *Pojmy a definice* [online], [cit. 15.11.2008].

Dostupné na World Wide Web: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3opoj.html#Droga>>.

²⁾ Definice pojmu „lék“ – léčivá látka a léčivý přípravek upravený k použití a vydání nemocnému.

³⁾ Drogy, *Historický pohled* [online], [15.11.2008] Dostupné na World Wide Web: <<http://antidrog.webzdarma.cz/historie.htm>>.

Naši dávní předkové přistupovali k opojným vlastnostem drog většinou s úctou a respektem jako k božským silám. I oni těmto silám ovšem mnohdy podléhali.

Začátek opravdu masového rozšiřování drog zejména v Evropě a Severní Americe můžeme datovat do 19. století. Toto století je charakteristické především velkými objevy ve farmaceutickém výzkumu a průmyslu. Byly izolovány alkaloidy, např. morfin (1803), kofein (1820), nikotin (1828), atropin (1833), kokain (1859), efedrin (1887). Celá řada těchto látek se začala záhy komerčně vyrábět – např. morfin (firma Merck od r. 1828), kokain (firma Merck od r. 1862), heroin (firma Bayer od r. 1898). Farmaceutický průmysl se postupně automatizuje a rozšiřuje po světě léčiva s obsahem zmíněných omamných látek⁴).

Tento pokrok v medicíně a farmacii s sebou přinášel i mnoho zvrátů. Mnoho látek a léků bylo nejprve s velkou slávou vyzdvižováno jako zázračné léky a následně s velkými problémy zakazováno pro svoje návykové účinky. Takovým klasickým příkladem je i heroin, který byl v letech 1898 až 1910 prodáván jako nenávyková náhražka morfinu a jako dětská medicína proti kašli.

Další dosud neznámé rozměry účinků některých drog přinesl převratný vynález injekční jehly (1853). Takže opět původně léčebné využití intravenózní aplikace látek zároveň také rozšiřuje možnosti a bohužel i nebezpečnost zneužívání drog.

Užívání léků mimo rámec léčby je společensky závažný a často i podceňovaný jev. Nadužívání léků vyvolává klima náchylné k drogám. Například pokud rodiče hojně užívají nejrůznější „uklidňující“ nebo naopak „povzbuzující tablety“, děti vyšlé z tohoto prostředí snáze překovávají bariéru, která je odděluje od zneužívání drog. Zneužívání léků nejčastěji přivozuje psychickou závislost⁵).

Obecně existují dva hlavní trendy zneužívání farmaceutických výrobků. V prvním případě je lék předepsaný lékařem k léčbě, ale pacient si na něj postupně zvyká a následně si na něm vytváří závislost. Ve druhém případě není zneužívání farmak přímo spojeno s lékařskou praxí. Toxikomany přitahují léky s psychoaktivními účinky, nebo ze kterých lze omamné a psychotropní látky vyrobit. K získání potřebného typu a množství těchto léků používají nejrůznější nezákonné postupy – krádeže v lékárnách, zdravotnických zařízeních, falšování lékařských předpisů apod.

2. Charakteristika lékové závislosti

Zneužíváním léku rozumíme aplikaci léků buď z jiného než terapeutického důvodu, nebo v neobvykle vysokých dávkách po neobvykle dlouhou dobu. Měli takové užívání léku za následek poškození zdraví nebo interpersonálních vztahů.

Lékovou závislost (v širším pojetí toxikomanie, narkomanie) definuje také WHO jako stav psychický nebo fyzický způsobený působením léku nebo psychotropně účinné látky na organismus. Je charakterizovaný změnami chování a dalšími reakcemi, mezi něž patří zejména chorobné lpění na opakovaném podávání léku nebo psychotropně působící látky. Příčinou chorobného lpění jsou nejen samotné psychotropní účinky, ale také snaha předcházet nežádoucím stavům způsobeným nedostatkem účinné látky (drogy). Léková závislost má mnoho podob. Nejsou-li změny příliš nápadné, označuje se jako „psychická závislost“. Pro změněný fyziologický stav, který nezbytně vyžaduje další podávání účinné látky, aby se zabránilo vývoji abstinčního syndromu, se používá termínu „fyzická (somatická) závislost“⁶).

Účinné látky, které zneužívané léky obsahují, můžeme rozdělit obdobně jako drogy podle různých hledisek, například podle chemické struktury, účinku, rizika vzniku závislosti apod. Vzhledem k zaměření práce použijí rozdělení do skupin podle farmakologie:

- a) Opioidy – léky původně získané z opia, nejznámější jsou morfin, kodein, používané k tlumení silných bolestí. Do této skupiny můžeme také zařadit analgetika – skupina léků proti bolesti, které se dále dělí na antipyretika (látky snižující horečku) a na anodyna (opiátová analgetika), která jsou určena pro tlášení velmi silných bolestí. Opiáty a anodyna jsou charakteristické zvýšeným rizikem vzniku návyku a zneužívání.
- b) Psychostimulancia – skupina léků povzbuzující duševní funkce, zvýšení pozornosti, odstranění únavy. Jedná se o látky nejrůznějších skupin, od látek se slabším účinkem (kofein, Teofylin) přes středně účinné (efedrin) až po látky silně účinné, na které vzniká silná závislost (amfetamin, metamfetamin).
- c) Anxiolytika – léky odstraňující úzkost.
- d) Antiaistmatika – léky proti průduškovému astmatu.

⁴) Encyklopedie psychotropních rostlin, *Historie užívání drog*, [online], [cit.15.12.2008]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/index.php?L=obe&P=1644&R=pj3ohis>>.

⁵) NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, 1. vyd. Praha: KLM, 1997. 348 s., ISBN 80-85917-36-X.

⁶) Faktory vedoucí k toxikomanii, *Léková závislost*, [online], [cit.30.12.2008]. Dostupné na World Wide Web: <<http://chutovky.xf.cz/toxikomaie.htm>>.

- e) Antiparkinsonika – léky používané v léčbě parkinsonismu.
- f) Barbituráty – léky užívané v minulosti při nespavosti, ke zklidnění i jako součást léků proti bolesti. Vzhledem k nežádoucím účinkům při delším podávání dnes nahrazovány hypnotiky.
- g) Antitusika – léky proti kašli, v minulosti především s obsahem kodeinu, v současnosti nahrazovány butamiráty.
- h) Halucinogeny – v minulosti užívané v psychiatrii.
- i) Anabolika – slouží v medicíně po náročných operacích k obnově svalstva.

Toto rozdělení je jedním z mnoha, zahrnuje však ty s nejvyšším rizikem při zneužívání. Existují další druhy léků sloužící k léčbě nejrůznější nemocí, léky na hubnutí apod., které byly nebo jsou zneužívány. Jde však o to, jaké následky toto zneužívání s sebou přináší na lidském zdraví, popř. i na lidském životě, ve společnosti atd.

3. Zneužívání léků v Československu po 2. světové válce

Už nikdy zřejmě nevznikne v Evropě tak příznivé klima pro vymýcení drogového problému ve velkém, jak tomu bylo na konci druhé světové války. Válka přerušila na 6 let spojení mezi Evropou a Asií, mezi Evropou a Latinskou Amerikou. Boje na souši, ve vzduchu i na moři učinily z pašování velice riskantní způsob podnikání. Tradiční tranzitní cesty drog byly přerušeny, byl nedostatek surovin pro domácí výrobu, cenzura velmi pečlivě kontrovala zásilky z ciziny, tím se drogy stávaly dražší a nedostupnější⁷⁾.

Pro Československo a další státy východního bloku tato příznivá doba ještě několik let pokračovala, jelikož během studené války prakticky uzavřely své hranice vůči západu. Vízová povinnost spojená s povinnou výměnou peněz, nekonvertibilní československá koruna a další byrokratická opatření zapříčinila, že ČSSR ležela mimo zájem drogových mafí.

Z důvodu nedostupnosti klasických drog si domácí scéna hledala alternativy. Od jednotlivých pokusů o ilegální výrobu opia ze zbytků zemědělsky pěstovaného máku, přes získání semínek konopí z ptačího zobu a čichání prchavých látek až po zneužívání léků.

V padesátých letech nastala v Československu na

drogové scéně éra perorální konzumace některých antitusických a antiastmatických preparátů. Zvláštní postavení mezi prvními zneužívanými léky měl amfetaminový preparát Psychoton, u kterého se jeho zneužívání dá poměrně účinně regulovat zařazením mezi omamné látky vázané přísným režimem dozoru a trestním postihem při zneužití. Jako drogy všedního dne, laciné a snadno dostupné v lékárnách byla také analgetika Algena a Alnagon, zcela běžné prostředky proti bolestem hlavy.

Skutečný rozvoj lékové toxikomanie přinesla až 60. léta spojená s psychofarmaky Fenmetrazin a Dexfenmetrazin. Oba léky se používaly hlavně při léčbě otýlosti, k povzbuzení v období rekonvalescence a léčení depresí. V letech 1960-1964 stoupla konzumace obou léků na dvojnásobek, především mezi mládeží. Nejvíce bylo toto zneužívání rozšířeno v Praze. Aplikovány byly jak perorálně, tak i intravenózně.

V tomto období také docházelo ke zneužívání lysergamidu, který byl vyráběn pod názvem Lysergamid Spofa. Byl však velice těžko dostupný a ukončení jeho výroby učinilo konec této toxikomanii.

V roce 1971 bylo celých 90 % obrovské spotřeby Algeny prodáno v lékárnách volně a pouze 10 % bylo kryto lékařskými předpisy. Přípravek byl téměř identický se švýcarským Saridonem, hojně užívaným i zneužívaným v zahraničí. Teprve v roce 1972 bylo u nás přikročeno k zastavení volného prodeje některých komplexních analgetik – tzv. antiastmatik. Algenu však brzy nahradil Dinyl, preparát stejného složení, který ve volném prodeji zůstal stejně jako Alnagon⁸⁾.

Vznikaly rovněž pokoutné domácí laboratoře, v nichž se např. kodein získávaný nejdříve z Multacodinu, později zejména z Alnagonu, dále transformoval na dicodid, podle nečistého vzhledu populární pod slangovým názvem „braun“. Toxikomani se při svých pokusech dopracovali až k výrobě LSD, Fenmetrazinu a palamidu nebo se z kaktusů uloupených v botanických zahradách pokoušeli abstrahovat meskalin.

Čeští toxikomani rovněž dokázali v podmínkách domácích laboratoří vyrobit českou drogu č. 1 – Pervitin (metamfetamin). Zdrojem efedrinu nezbytného pro jeho přípravu se staly např. různé léčivé přípravky běžně předepisované při respiračních onemocněních, např. Solutan, Kodynal a Ipecarin, nebo při alergiích, např. Ephedrin, Xantedryl⁹⁾.

Paradoxem bylo, v době, kdy toxikomani objevili pervitin, že v prováděcí vyhlášce¹⁰⁾, která obsahovala

⁷⁾ NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, 1. vyd. Praha: KLM, 1997. 348 s., ISBN 80-85917-36-X.

⁸⁾ NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, 1. vyd. Praha: KLM, 1997. 348 s., ISBN 80-85917-36-X.

⁹⁾ HAMOUZOVÁ, J., *Změny v politickém systému České republiky a jejich vliv na drogovou scénu III*, Bulletin NPC, Praha: 2003, vychází čtvrtletně, ročník 9, č. 4.

¹⁰⁾ Vyhláška ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti č. 57/1967/Sb., kterou se provádí vládní nařízení č. 56/1967 o jedech a jiných látkách škodlivých zdraví.

seznam omamných látek, nebyl metamfetamin uveden. Toxikomani jej tedy bezrestně vyráběli, opatrovali si ho a přechovávali, a to od roku 1977 až do roku 1984, kdy byl konečně do seznamu drog zahrnut¹¹⁾. Je známo několik případů, které byly z tohoto důvodu odloženy, nebo trestní stíhání pachatelů bylo zastaveno.

Z důvodu těžkopádnosti legislativy byla obdobná situace i u Alnagonu tolik populárního mezi toxikomany, který bylo možné koupit i přes neustálé upozorňování odborníků na jeho nebezpečí volně bez lékařského předpisu v lékárnách od roku 1967 až do počátku roku 1987, a to ještě z počátku na předpis pouze v České republice, nikoli na Slovensku. Velice dlouho se tvrdilo, že pozitiva přínosu Alnagonu výsoce převažují nad negativy. Skutečné důvody však byly jiné. Ministerstvo zdravotnictví podepsalo vysoký kontrakt na dovoz Alnagonu ze SSSR, který bylo potřeba nějakým způsobem zhodnotit. Plánování po pětiletkách neumožňovalo dovoz pružně regulovat a zrušení volného prodeje bylo proto odkládáno. Tyto pozdní reakce se neobešly bez značných škod na zdraví a životech lidí¹²⁾.

Celkově bylo na našem trhu počátkem 80. let podle některých pramenů 80, podle jiných až 90 léků, které poměrně snadno vyvolávaly návyk. Když u nás během deseti let nárůst spotřeby farmak, u nichž bylo toto nebezpečí návyku, dosáhl 400 %, kdekdokdo se mohl dovtipit, že dochází nejen k nadužívání, ale přímo k abúzu, a je proto nutné učinit příslušná opatření, jak tento vývoj zabrzdit. Přesto se tak nestalo¹³⁾.

4. Pervitin

Metamfetamin byl poprvé syntetizován z efedrinu v Japonsku v roce 1888 (některé prameny uvádějí rok 1919), v roce 1929 byl dopraven do Evropy. Ve druhé polovině třicátých let 20. století byl pod obchodním názvem Pervitin vyráběn německou firmou Temmler Aerkem, nejprve ve formě tablet, později jako injekční ampule. V roce 1938 byla výroba metamfetaminu patentována německým říšským patentem, v roce 1944 byl tento patent zveřejněn¹⁴⁾. Nacistické Německo tuto látku vydávalo před seskokem svým diverzním parašutistům a Japonci pervitin podávali sebevražedným pilotům „kamikadze“; intoxikovaní piloti letadla naložená výbušninami navedli na letadlové a jiné lodě a vybuchli spolu se svými stroji.

Během druhé světové války se pervitin údajně vyráběl také v Československu pro vojáky wehrmachtu a jednotky „SS“. V 50. letech se oficiálně ještě vyráběl v bývalé NDR.

Čeští toxikomani však dokázali tento přípravek znovu objevit a vyvinout jeho výrobu v podmínkách domácích laboratoří. Je to výroba podle německého patentu, který toxikomani zcizili z knihovny. Nastala tak paradoxní situace, že vědečtí pracovníci tento zdroj informací nemají, zatímco toxikomanům je k dispozici.

Počátek zneužívání metamfetaminu u nás lze bezpečně určit rokem 1977, kdy byly zaznamenány první nálezy metamfetaminu při kontrolních analýzách abúzu léčiv. Jeho výskyt v oblasti toxikomanie byl spojen vždy s ilegální přípravou tohoto léčiva. Metamfetamin není obsažen v žádném farmaceutickém přípravku u nás vyráběném a rovněž není k nám v rámci oficiálního importu léčiv dováženo.

Na základě zcizeného patentu vyvinula poměrně jednoduchý algoritmus domácí výroby pervitinu za použití tehdy běžně dostupných látek jedna z postav pražského drogového podsvětí, přezdívaná „Freud“. Hlavní surovina (efedrin) byla získávána z běžně dostupného léku proti kašli – Solutanu. Vzhledem k nárůstu spotřeby tohoto léku k nelegálním účelům byl tento lék přerazen do kategorie léčivých přípravků vydávaných pouze na lékařský předpis. Po určité době byla jeho výroba pro český trh ukončena.

Freud si své know-how nenechal pro sebe. Protože výroba pervitinu vyžaduje jistý stupeň odborných schopností, stala se klasickým modelem užívání „tvrdých“ drog v ČR parta, soustředěná kolem „vaříče“, v níž každý měl svou úlohu při obstarávání surovin, nádob či katalyzátoru. Klasický obchod nebyl příliš rozšířen – co se v partě uvařilo, to se v ní vesměs také spotřebovalo. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let došlo k explozi užívání pervitinu, které se z Prahy lavinovitě rozšířilo do celé republiky. V roce 1984 tak Veřejná bezpečnost registrovala v tehdejší ČSSR 242 party mladých osob závislých na pervitinu, což představovalo celkem asi 1451 osob. Stejně jako tehdy i nyní se pervitin zneužívá zejména injekčně a šňupáním.

Navzdory některým očekáváním pervitin ani po demokratických změnách z roku 1989, následné liberalizaci společnosti a otevření hranic nezažil žádný ústup ze slávy. Změna nastala jen v modelu

¹¹⁾ ŠUBRTOVÁ, L., *Metamfetamin*, Bulletin NPC, Praha:1998, vychází čtvrtletně, ročník 4, č. 3.

¹²⁾ NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, 1. vyd. Praha: KLM, 1997. 348 s., ISBN 80-85917-36-X.

¹³⁾ HAMOUZOVÁ, J., *Změny v politickém systému České republiky a jejich vliv na drogovou scénu III*, Bulletin NPC, Praha: 2003, vychází čtvrtletně, ročník 9, č. 4.

¹⁴⁾ Viz příloha č. 1.

distribuce: přestože stále přetrvávají klasické „party“, soustředěné kolem vaříčů, pervitin je dnes regulérním zbožím a jako takový je nabízen na černém pouličním trhu spolu s heroinem a dalšími drogami. Z České republiky se tato látka hojně pašuje do zahraničí; jiným způsobem šíření české slávy do světa je přímý vývoz „vaříčů“, kteří v cílové zemi vyprodukují několik kilogramů drogy, předají ji prodejci, kteří jim předtím obstarali potřebné suroviny, a s výplatou v řádu několika tisíc až desítek tisíc euro se vracejí domů¹⁵).

Od devadesátých let minulého století bylo možné získat poměrně značná množství efedrinu na černém trhu díky jeho nezanedbatelným únikům z legální výroby z farmaceutické továrny VÚAB Roztoky. Proto také většina nelegálních výrobců metamfetaminu vařila přímo z efedrinu. Úniky byly výrazně omezeny na základě doporučení pracovníků Národní protidrogové centrály směrem k vedení společnosti, aby byla zavedena přísná opatření vedoucí k řádnému zabezpečení prostoru výrobních linek efedrinu a skladovacích prostor¹⁶).

Pokud se týče drog, jsou jejich výrobci a uživatelé velice vynalézaví, takže netrvalo dlouho a po omezení úniků efedrinu z výroby objevili zdroj nový, ve stejné „kvalitě“ a navíc zcela bez rizika při jeho obstarávání. Jedná se o volně dostupné léky na zmírnění příznaků chřipky a nachlazení s obsahem 30 mg pseudoefedrinu v jednotce lékové formy. Na českém trhu se jedná o tyto čtyři produkty: MODAFEN, NUROFEN STOPGRIP, PANADOL PLUS GRIP a PARALEN PLUS.

Dalším zdrojem je pak samozřejmě ilegální dovoz prekursoru, zejména efedrinu ze zahraničí. Ten však nepředstavoval nikdy vysoký podíl výchozí látky, a to zejména kvůli značným ekonomickým ztrátám při odhalení větších zásilek a nerentabilitě dovozu v malých zásilkách.

Převážná většina drogových laboratoří odhalených v ČR byly a jsou právě metamfetaminové laboratoře, přičemž prekursory k výrobě jsou výlučně efedrin nebo pseudoefedrin. Způsob nezákonné výroby metamfetaminu u nás se slangově nazývá „česká cesta“. K výrobě českou cestou je nutné získat i další che-

mikálie. Jedná se především o červený fosfor, jód, kyselinu fosforečnou, hydroxid sodný. Všechny tyto chemikálie a základní laboratorní vybavení lze bez jakýchkoli problémů zakoupit v lépe vybavených drogeriích nebo speciálních prodejních laboratorních potřeb.

5. Lékárny jako zdroj prekursoru

Pseudoefedrin, který je nejčastěji v České republice zneužíván k výrobě pervitinu, je samozřejmě považován za prekursor. Obchodování s prekursory je licencováno a upraveno zákonem č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, který byl v roce 2006 výrazně novelizován, především naším vstupem do Evropské unie, a v současné době je v souladu s evropskými nařízeními o prekursorech drog¹⁷). Na nelegální nakládání s prekursory pamatuje i náš trestní zákon¹⁸). Problém, proč jsou léky s obsahem pseudoefedrinu tak masově zneužívány k výrobě pervitinu, je v jediném ustanovení zákona č. 167/1998 Sb., který vyjímá z jeho působnosti léky s obsahem do 30 mg pseudoefedrinu v jednotce lékové formy¹⁹). Jak uvedla ve svém příspěvku pplk. Mgr. Irena Pechová na Konferenci policejních expertů – k problematice metamfetaminu, jsou z tohoto důvodu tyto léky volně prodejné a bez jakéhokoliv omezení si je lze opatřit v libovolném množství. V některých lékárnách se prodávají tyto léky nejen v jednotkách, ale i v desítkách či dokonce stovkách balení nebo po celých kartonech. Nemalá část lékárníků nemá absolutně žádný problém s prodejem takto enormních objemů, přičemž právě jim, jakožto odborníkům, je zcela jasné, k jakým účelům jsou léky zneužívány. Také prezident České lékařnické komory Mgr. Stanislav Havlíček ve své přednášce konstatoval, že 82 % větších balení léků (24 tablet) s obsahem pseudoefedrinu je surovinou pro nelegální výrobu metamfetaminu (v absolutních číslech 82 % = cca 3,2 milionu balení).

Na českém trhu jsou i další léky s vyšším obsahem pseudoefedrinu, ty jsou však vydávány pouze na lékařský předpis.

Na zneužívání léků již pamatuje i nový zákon

¹⁵) Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, *Pervitin*, [online], [5. 1. 2009] Dostupné na World Wide Web: <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/stimulancia/pervitin_metamfetamin>.

¹⁶) VANĚČEK, M., *Pervitin na drogové scéně České republiky v roce 1997*. Bulletin NPC, Praha: 1998, vychází čtvrtletně, roč. 4, č. 3.

¹⁷) Nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími zeměmi.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog. Nařízení Komise (ES) č. 1277/2005 ze dne 27. července 2005, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (ES) č. 273/2004 a k nařízení Rady (ES) č. 111/2005.

¹⁸) Srovnej ust. § 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů.

¹⁹) Srovnej ust. § 1 odst. 2, písm. c) zákona č. 167/1998 Sb. ve znění zákona č. 74/2006 Sb.

o léku č. 378/2007, který v ust. § 83 uvádí, že „*léčivý přípravek, jehož výdej není vázán na lékařský předpis, farmaceut nevydá také v případě podezření ze zneužití tohoto léčivého přípravku*“..., tudíž lze říci, že zde lékárníci porušují zákon, ale jsou prakticky nepostižitelní, neboť v tomto případě zákon nestanoví žádné sankce. Lékárníci nerespektují terapeutickou dávku léku, motivace v podobě vysokého zisku převládá nad zásadami morálky.

Nárůst spotřeby léků s obsahem pseudoefedrinu je v posledních letech od roku 2000 rapidní²⁰⁾.

6. Činnost Policie ČR proti zneužívání léků k výrobě drog

Policie České republiky a především Národní protidrogová centrála upozorňuje na problematiku týkající se pseudoefedrinu obsaženého ve volně prodejných léčivech a jeho zneužívání k výrobě metamfetaminu opakovaně, již od registrace těchto léků. V drtivě většině zjištěných případů nelegální výroby metamfetaminu na území České republiky výrobci používají jako vstupní produkt právě tyto léky (například dle údajů poskytnutých Kriminologickým ústavem v Praze činí podíl případů, ve kterých byly použity uvedené léky, 87 %, na odboru kriminologické techniky a expertiz Policie ČR správy Východočeského kraje 92 % a také v ostatních krajích se podíl takových případů pohybuje v průměru kolem 90 %).

V době, kdy byla Česká republika zákonným výrobcem efedrinu, byl tento efedrin vlivem značných nedovolených úniků nezanedbatelným zdrojem nelegální výroby metamfetaminu. Souběžně s efedrinem se však k výrobě metamfetaminu používaly i léčivé přípravky s obsahem pseudoefedrinu od počátku jejich registrace. Zastavení zákonné výroby efedrinu v roce 2005 vedlo k tomu, že v současné době jsou k výrobě metamfetaminu nejvíce zneužívány právě léky. Současně s dostupností dalších chemikálií a laboratorních potřeb se z kriminálního prostředí ozývají hlasy výrobců drog o nepřímé podpoře obchodu s drogami ze strany státu.

Protichůdné trendy vývoje množství zajištěného metamfetaminu a odhalených „varen“ jsou dány právě zneužíváním léčivých přípravků jako naprosto převažujícího zdroje základní suroviny pro výrobu metamfetaminu. Vyrábí se ve více malých laboratořích, zpracovávají se jednorázově menší množství surovin, někdy je konečným produktem doslova pár gramů

drogy, kdy se použilo pouze několika blistrů léčivých přípravků. Zhruba se dá říci, že z jednoho blistru se uvaří jedna dávka. Jde o naprosto opačný trend, než který existoval na přelomu tisíciletí. Z efedrinu dostupného na černém trhu se jednorázově vyrábělo několik set až několik tisíc gramů metamfetaminu. Trend statistiky zadržného metamfetaminu tomu plně odpovídá. Vaří se pro velice úzký okruh uživatelů nebo odběratelů, hotového produktu je jednorázově několik málo gramů, nejsou budovány distribuční sítě, nepřeppravují se hmotnější zásilky²¹⁾.

Omezení volného prodeje léčivých přípravků eventuálně jejich znepřístupnění v České republice však díky principům Evropské unie a Schengenskému systému může být kompenzováno nákupem v zahraničí.

Národní protidrogová centrála si cestou Europolu vyžádala stanoviska všech zemí Evropské unie týkající se situace a právní úpravy v oblasti léků s obsahem pseudoefedrinu. Ze získaných odpovědí jednoznačně vyplývá, že minimálně v polovině členských zemí EU je výdej léků s obsahem pseudoefedrinu vázán pouze na lékařský předpis. I přesto, že s výrobou metamfetaminu z léčiv má největší problém právě Česká republika, v ostatních zemích nebyla zaznamenána vůbec nebo jen v několika málo případech, tak většina zemí si riziko velmi uvědomuje a jedna z nich již nyní činí důrazné kroky, aby se zneužívání těchto léků masivně nerozšířilo (Anglie – dosud volný prodej léků s pseudoefedrinem zakázala, a jejich výdej povolila jen na lékařský předpis s omezeným množstvím). Bohužel u našich přírodních sousedů jsou některé tyto léky, i s vyšším obsahem účinné látky v tabletě (60 – 120 mg) volně dostupné. Například v Polsku je takových přípravků cca 20 druhů a legislativa umožňuje jejich prodej téměř kdekoli, i na benzinových stanicích.

Česká republika je smluvní stranou mezinárodních úmluv upravujících legální nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Tyto úmluvy mimo jiné ukládají členským zemím povinnost přijímat opatření v případě zjištění zneužívání léků a léčivých přípravků k výrobě OPL. Zneužívání léčivých přípravků k výrobě metamfetaminu v ČR je mimo jiné konstatováno i ve výroční zprávě INCB za rok 2006²²⁾

Z pohledu Policie ČR a Národní protidrogové centrály představuje stávající situace v oblasti zneužívání léčivých přípravků k výrobě metamfetaminu v České republice závažný problém, významně ovlivňující bezpečnostní situaci. Pod vlivem OPL je páchána trestná činnost, další trestná činnost je páchána z důvodu

²⁰⁾ Viz příloha č. 2.

²¹⁾ Viz příloha č. 3.

²²⁾ Srovnej Výroční zpráva INCB 2006, [online], [cit.30.12.2008]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravdy/zprava.php?id=1255>>.

získání prostředků na zajištění drogy pro problémové uživatele drog. Metamfetamin hraje na drogové scéně ČR významnou roli, podíl pachatelů drogové trestné činnosti spáchané ve spojitosti s metamfetaminem v posledních letech představuje více než 50 %. Podle odhadů (kvalifikovaných odhadů Českého statistického úřadu, dále údaje z prevalence a incidence zpracovávané Hygienickou službou) existuje v ČR v současné době více než 20 000 problémových uživatelů metamfetaminu. Nelegální výroba této drogy je tzv. latentní trestnou činností, kterou musí policejní orgány vyhledat, pouze v mizivém počtu případů dochází k jejich odhalení na základě udání. Proto skutečný počet „varen“ je dle odhadů daleko vyšší, možná dokonce řádově vyšší, než je počet odhalených²³⁾.

Policie ČR ovšem není jediným subjektem odpovědným za stav drogové scény. Národní strategie protidrogové politiky hovoří (opakovaně) o nutnosti vyváženosti protidrogové politiky. Policie ČR hraje významnou, možná stěžejní roli v oblasti represe – snižování nabídky. Bez přispění ostatních resortů však osamocená snaha Policie ČR i dalších orgánů činných v trestním řízení nemá naději na změnu vývoje drogové scény.

Omezení dostupnosti je jedním z klíčových faktorů k ovlivnění dalšího vývoje drogové scény v ČR. Toto rozhodnutí je na zákonodárném sboru, ovšem zpracování podkladů pro toto rozhodnutí náleží Ministerstvu zdravotnictví, které je však v této oblasti velmi laxní.

7. Zahraniční zkušenosti

V průběhu roku 2008 proběhly v České republice dvě mezinárodní konference věnované problematice metamfetaminu – První celosvětová konference o pervitinu pořádaná 15. a 16. září 2008 Centrem adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a následně 4. – 6. listopadu 2008 Konference policejních expertů pořádaná Národní protidrogovou centrálou Policie ČR a Ústavem mezinárodních vztahů Praha. Obou konferencí se zúčastnili odborníci zabývající se léčbou závislosti na pervitinu a účinnou prevencí jeho zneužívání a také zástupci policejních a jiných represivních sborů (Austrálie, USA, Thajsko, Rakousko, Německo, Velká Británie a další). Všichni se shodli na tom, že problém metamfetaminu je globální. Není vázán na žádné omezené území a skutečně zasáhl již celý svět. Obdobné jsou také zkušenosti, které mají represivní složky v boji proti tomuto fenoménu. Jednoznačně lze konstatovat, že to není problém pouze České republiky a není to pouze „česká droga“. Podobné jsou i metody výroby metamfeta-

minu v kuchyňských laboratořích jak v USA, tak v ČR i Austrálii. Rozdíl je však v tom, jak jednotlivé státy na tento problém reagují.

Například tak vzdálená Austrálie byla v obdobné situaci jako Česká republika. První nelegální laboratoř na výrobu metamfetaminu zaznamenali v Austrálii v roce 1976, v roce 1990 jich zajistili 10, v roce 1997 – 58 a v roce 2005 již 390 laboratoří. Hlavním zdrojem byly také volně prodejné léky s obsahem pseudoefedrinu. Do řešení problému se však zapojili nejen represivní složky, ale též průmyslové a farmaceutické subjekty, lékárníci a politici. Všichni si uvědomovali závažnost problému a nutnost jeho řešení. Některá řešení také končila ve slepé uličce, jako např. blokování extrakce pseudoefedrinu z léčiv nebo hledání náhrady účinné látky. Přesto se našlo řešení v „Projektu STOP“, který byl spuštěn v roce 2006. Tento projekt je zaměřen především na lékárny. Ty lékárny, které se do projektu zapojily, získaly od státu určité zvýhodnění, např. daňové výhody. Projekt funguje tak, že byla vytvořena on-line databáze, ve které lékárník ověří dle identifikačního dokladu s fotografií, kdy naposledy si pacient lék s obsahem pseudoefedrinu zakoupil, a podle toho lék prodá či nikoli. První výsledky tohoto opatření ze státu Queensland jsou velmi optimistické. V roce 2006 bylo zajistěno 231 laboratoří a v roce 2007 „jen“ 126.

Zkušenosti policistů ze státu Oregon v USA zase ukazují, že provedení těchto léků do výdeje s omezením řeší problém nelegální výroby metamfetaminu z cca 40 – 70 % a zavedení výdeje na recept řeší stejný problém ze 70 – 90 %.

Ve zkratce lze uvést přehled několika dalších států z různých částí světa, které často nemají až tak velký problém se zneužíváním léčiv obsahujících efedrin či pseudoefedrin přímo k výrobě drog jako Česká republika, a přesto přijímají proaktivní opatření, jejichž cílem je omezit zneužívání těchto léků:

- červenec 2007 – Nikaragua zařadila veškeré farmaceutické produkty obsahující efedrin a pseudoefedrin na seznam kontrolovaných substancí;
- únor 2008 – Austrálie zpřísnila tresty pro nezákonný obchod s efedrinem až na 20 let vězení;
- duben 2008 – Jižní Afrika změnou zákona zařadila přípravky obsahující efedrin a pseudoefedrin pod zvýšenou kontrolu, aby tím předešla jeho zneužití k nelegální výrobě drog;
- květen 2008 – Honduras změnou legislativy zařadil veškeré farmaceutické produkty obsahující efedrin a pseudoefedrin pod státní kontrolu;
- červen 2008 Mexiko – velmi radikálně s odvoláním na ústavu a zákony o obecném zdraví zakázalo výrobu, distribuci, prodej, dovoz a konzumaci

²³⁾ Viz příloha č. 4.

- veškerých léků s obsahem efedrinu a pseudoefedrinu a zničení všech těchto léků nacházejících se na území státu;
- červen 2008 – Čína – zavedla předpisy na kontrolu nosních kapek obsahujících hydrochlorid efedrinu;
  - červen 2008 – Belize – zavedla přísnější kontrolu nad efedrinem a zakázala veškerý dovoz a vývoz farmaceutických přípravků obsahujících pseudoefedrin;
  - srpen 2008 – San Salvador – všechny farmaceutické produkty obsahující pseudoefedrin budou dostupné pouze na lékařský předpis;
  - únor 2009 – Guatemala – s odkazem na veřejný zájem a nutnost regulace a kontroly zakázala veškerou výrobu, dovoz, distribuci a konzumaci veškerých produktů a léků s obsahem pseudoefedrinu. Zásoby musí být zobchodovány do 15. 4. 2009.

8. Možnosti řešení

Národní protidrogová centrála již více jak 7 let vyvíjí neustálý tlak na příslušné kompetentní orgány k řešení této situace a k legislativní úpravě režimu výdeje předmětných léků.

Podarilo se navázat spolupráci nejen s distributory léčiv, ale také s profesní stavovskou samosprávnou nepolitickou organizací, Českou lékárnickou komorou, jejímiž členy musejí být všichni farmaceuti vykonávající lékárenskou praxi v České republice, která je deklarována v tzv. „Memorandu o vzájemné spolupráci“, jehož druhý dodatek byl slavnostně podepsán 28. 5. 2008.

Na konci roku 2007 vznikla společná pracovní skupina založená v rámci plnění Akčního plánu Národní strategie protidrogové politiky, jejímž cílem bylo omezení zneužívání léčivých přípravků k nedovolené výrobě metamfetaminu. Skupina složená ze zástupců Ministerstva zdravotnictví, Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti při Radě vlády pro koordinaci protidrogové politiky, České lékárnické komory a Národní protidrogové centrály se usnesla na následujícím řešení uvedeného problému, které mělo být realizováno počátkem roku 2009:

Léky s obsahem do 30 mg pseudoefedrinu budou na základě zákona č. 378/2007 o léčivech a změny registrace zařazeny do skupiny léčiv vydávaných s omezením, přičemž omezení budou:

- výdej maximálně 1 balení pro 1 osobu na 1 týden – což odpovídá doporučenému dávkování obsaženému v příbalové a souhrnné informaci o těchto léčivých přípravcích,
- pouze po předložení hodnověrného identifikačního dokladu,
- každý výdej bude zanesen do tzv. centrálního úložiště, přes které budou lékárny elektronicky propojené,
- lékárník bude vždy povinen přes toto centrální úložiště ověřit, zda má zákazník nárok na zakoupení léku, a rozhodne, zda lék vydá či nevydá,
- lékárny, které nebudou napojeny na centrální úložiště, nebudou moci vydávat předmětné léky.

Účinek a dopad uvedeného opatření bude příslušnými orgány sledován a cca po roce fungování vyhodnocen. Pokud tímto opatřením nedojde k zásadní redukci zneužívání těchto léků, bude pravděpodobně přistoupeno k ráznějšímu kroku, kterým by mělo být jejich zařazení mezi léky vydávané pouze na lékařský předpis.

V prosinci 2008 Státní ústav pro kontrolu léčiv zveřejnil zprávu o průběhu výzkumu názorů a postojů občanů České republiky k postoji zdravotnictví a zdravého způsobu života, kde v části názorů občanů na některé otázky lékové politiky se věnuje také otázce dostupnosti léčivých přípravků obsahujících pseudoefedrin²⁴). Zcela jednoznačně lze konstatovat, že 9/10 občanů České republiky je proti zcela volnému a ničím neomezovanému prodeji léčivých přípravků, obsahujících pseudoefedrin. Jejich převážná část vidí možnost zamezení zneužívání v omezení počtu balení pro konkrétního pacienta. Lze tedy konstatovat, že veřejnost opatření omezující počet vydaných balení léků této skupiny vítá a souhlasí s ním²⁵).

Bohužel již koncem roku 2008 bylo zřejmé, že plánovaná změna nebude od počátku roku 2009 v platnosti. Důvody byly především na straně Státního ústavu pro kontrolu léčiv, který nezvládl administrativně změnu registrace u zmiňovaných léčiv a vybudování tzv. centrálního úložiště. Dalším plánovaným termínem je druhé čtvrtletí 2009. Vzhledem k probíhajícím nejasnostem kolem využití centrálního úložiště i na evidenci léků na předpis, je i tento termín v ohrožení.

Dalším z plánovaných opatření je ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu a Odborem bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra legislativně omezit volný prodej červeného fosforu a jódu, případně některých dalších, dosud volně prodejných chemikálií zneužívaných k výrobě metamfetaminu.

²⁴) Státní ústav pro kontrolu léčiv, *Názory občanů ČR na některé otázky lékové politiky*, [online], [cit.10.1.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.sukl.cz/uredni-deska/nazory-obcanu-cr-na-nektere-otazky-lekove-politiky>>.

²⁵) Viz příloha č. 5.

Jejich prodej by měl být vázán na předložení dokladu o podnikání – Živnostenského listu. Snaha je též taxativně stanovit výčet podnikatelských činností, při kterých bude možné uvedené chemikálie zakoupit.

Od výše uvedených opatření lze očekávat především výrazný pokles případů zneužívání pseudoefedrinových léků k výrobě drog, snížení počtu nelegálních laboratoří, tím také částečnou eliminaci volného přístupu ke droze, zejména v oblastech, kde nepůsobí více organizované kriminální skupiny.

Naproti tomu však můžeme také očekávat nástup nových metod výroby metamfetaminu s využitím jiných chemikálií nebo prekursorů. Ze zprávy Kriminálního ústavu Praha bylo bohužel zjištěno, že existuje minimálně dalších 14 postupů, které jsou uváděny jako zdroje ilegálního metamfetaminu ve světě.

V této souvislosti stojí také za zmínku, že drogy a nelegální výroba metamfetaminu přináší závažné problémy jak v oblastech zdravotních, ekonomických, společenských, nárůstem kriminality, ale v poslední době se objevují problémy i v ochraně životního prostředí. Ze zprávy kalifornských kolegů vyplývá, že na 1 g vyrobené drogy připadá přibližně 100 g toxického chemického odpadu od použitých chemikálií (jód a fosfor) přes silné hydroxidy a kyseliny až k tekavým rozpouštědlům. Jedná se především o karcinogenní látky a exogenní faktory – teratogeny, tzn. látky všeobecně ohrožující lidský organismus. Pokud tento fakt zkusíme přepočítat na situaci v České republice a předpokládané množství vyrobeného pervitinu, který činí cca 1,3 tuny, pak hrubým odhadem vzniká 130 tun toxického chemického odpadu, který končí především v odpadních vodách a půdě. Vážná zdravotní rizika způsobuje i výroba metamfetaminu pro nezúčastněné obyvatele domů, kde k výrobě dochází. Naměřené hodnoty reziduí v jednom domě v USA, kde se metamfetamin vyráběl, překračovaly 100x až 1000x povolené normy např. u jódu.

Vzhledem k Schengenskému prostoru a neexistenci hraničních kontrol můžeme také počítat možná i s masivním dovozem prekursoru, resp. léků s obsahem pseudoefedrinu ze sousedních zemí, kde jsou dosud ve volném lékárenském prodeji, např. z Polska či Německa.

Jak také uvedla ve svém příspěvku pplk. Mgr. Irena Pechová z NPC na Konferenci policejních expertů k problematice metamfetaminu, některé nestátní organizace zabývající se drogovou scénou v ČR varují, že pokud takto výrazně zasáhneme výrobu metamfetaminu, tak se na našem území značně rozšíří obchod s kokainem, a to bude mít daleko horší dopad na celou společnost. Tento vývoj samozřejmě nelze vyloučit, ale to nás neopravňuje k tomu, abychom nynější stav neřešili a jen mu v tichosti přihlíželi. Pokud se prognózy těchto drogových odborníků na-

plní, pak Policie ČR a Národní protidrogová centrála jsou připraveny jim čelit a k jejich řešení přistoupit s nejvyšším nasazením a razancí se všemi dostupnými silami a prostředky.

Závěr

Boj proti drogám je jeden ze současných hlavních celosvětových úkolů k řešení. Je to fenomén nejvíce poškozující společnost jako celek, a o nejen proto, že zahrnuje vysoký stupeň násilí, tak z důvodu hrozby, kterou představuje pro fyzické, emocionální a morální zdraví lidí, a ničí jednotlivce a ve svém důsledku vede k degeneraci lidské rasy.

V rámci zpracování tohoto tématu jsem se chtěl částečně ohlédnout do minulosti, jak společnost a stát reagovaly na problémy při zneužívání léků a rozvoji toxikomanie, a jak tomu je v současnosti. Ze současných problémů jsem se věnoval převážně jednomu problému, a to zneužívání volně prodávaných léků s obsahem pseudoefedrinu k výrobě metamfetaminu. Přestože jde o jeden z hlavních problémů současné drogové scény v České republice, není problémem jediným. Stejným způsobem by se dal rozebrat problém zneužívání buprenorfinu, tedy účinné látky např. léku Subutex, který má sloužit k substituční léčbě a je masově zneužíván toxikomany jako náhrada heroínu. Přestože je vázán na lékařský předpis, je jeho předepisování zneužíváno a stal se z něj skutečně velký byznys. Obdobně by se dalo hovořit o látkách určených pro farmaceutický průmysl, jako jsou deriváty piperazinu, anestetik – Ketamin atd.

Právě stát, mezi jehož základní funkce patří zajištění bezpečnosti pro své občany, ochrana života a zdraví, často na své povinnosti „zapomíná“. Tato zapomnětlivost nebo spíše nezáměr měly v našich podmínkách podobné jmenovatele. V období socialismu byla některá rozhodnutí odsouvána z důvodů převážně politických, v dnešní době to jsou hlavně zájmy ekonomické. Ochrana společnosti, života a zdraví občanů a především mládeže je až na některém z posledních míst. V minulosti trvalo i 20, let než byla některá rozhodnutí přijata, z dnešního pohledu oněch téměř 8 let upozorňování na problém volně prodávaných léků s obsahem pseudoefedrinu možná lze pokládat za úspěch. Zde mě napadá jedna hláška z filmu „Poslušně hlásím“, kdy se v závěru ptají Švejka, jak dlouho si myslí, že bude trvat válka, ve které právě je. Ten se suverénitou sobě vlastní odpovídá, že 15 let, a to z důvodu, že předchozí trvala 30 let a nyní jsou lidé o polovinu chytřejší, tak to bude o polovinu kratší.

Mgr. Miroslav HRACHOVEC

Doplňěk

V době, která uplynula od zpracování této zprávy, do jejího současného vydání přeci jen došlo k dlouhodobě očekávané změně při výdejích léků s obsahem pseudoefedrinu. S účinností od 1. května 2009 došlo ke změně registračního rozhodnutí u zájmových léků ASPIRIN COMPLEX, DALERON PROTI CHŘÍPCE A NACHLAZENÍ, MODAFEN, NUROFEN STOPGRIP, PANADOL PLUS GRIP a PARALEN PLUS, kdy jejich výdej byl klasifikován jako výdej bez lékařského předpisu s omezením. Tuto kategorii nově zavádí zákon o léčivech č. 378/2007 Sb.

Výdej bez lékařského předpisu s omezením znamená, že léčivý přípravek lze bez lékařského předpisu sice vydat, ale musí být dodržena omezení, která jsou stanovena rozhodnutím o registraci, resp. rozhodnutím o změně registrace.

U výše uvedených léčivých přípravků byla omezení stanovena takto:

- I. léčivé přípravky nesmí být vydávány formou zásilkového výdeje
- II. osobě požadující výdej lze vydat maximálně takové množství léčivého přípravku, aby celkové množství vydaného pseudoefedrinu v léčivých přípravcích vydávaných bez lékařského předpisu s omezením během jednoho měsíce nepřesáhlo 1800 mg pseudoefedrinu.

Smyslem zavedení této nové kategorie výdeje bylo zamezit zneužívání těchto léčivých přípravků. Pro tento účel bylo využito systému centrálního úložiště, které bylo primárně zřízeno jako úložiště elektronických předpisů. Oprávněnost provozování tohoto systému je však v současné době předmětem prošetřování Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Přes tyto obtíže lze konstatovat, že zavedením těchto omezení skutečně došlo k výraznému poklesu při výdejích těchto léků, a to především v porovnání se stejnými měsíci předchozího roku.

Seznam pramenů a použité literatury:

ARCHIVNÍ FONDY

- Státní ústřední archiv Praha
- Archiv Ministerstva vnitra ČR – Kanice

LITERATURA

- SHAPIRO, H., *Obrazový drogový průvodce*, 1. vyd. Praha: Svojkva Co., 2005. 360 s. ISBN 80-7352-295-0
- ESCOHOTADO, A., *Stručné dějiny drog*, 1. vyd. Praha: Volvox Clobator, 2003. 173s ISBN 80-7207-512-8
- NOŽINA, M., *Svět drog v Čechách*, 1. vyd. Praha: KLM, 1997. 348s. ISBN 80-85917-36-X
- BABOIAN, D., *Vstupenka do Pekla*, 1. Vyd. Praha: Orbis, 1974. 236s.
- ERHART, J., *Rukověť četnictva*, Praha 1937
- MAREK, S., ŠEBESTA, J., *Nová zákonná úprava obchodu omamnými látkami*, 1941
- ŠTABLOVÁ, R., BREJCHA, B., *Návykové látky a současnost*, 1. vyd., Policejní akademie, Praha: 2006, 301s. ISBN 80-7251-224-2

NOVINOVÉ ČLÁNKY A ČASOPISECKÉ STUDIE

- ŠUBRTOVÁ, L., *Metamfetamin*, Bulletin NPC, Praha: 1998, Vychází čtvrtletně, ročník 4, č. 3, ISSN:1211-8834
- VANĚČEK, M., *Pervitin na drogové scéně České republiky v roce 1997* Bulletin NPC, Praha: 1998, vychází čtvrtletně, roč. 4, č. 3, ISSN:1211-8834
- HAMOUZOVÁ, J., *Změny v politickém systému České republiky a jejich vliv na drogovou scénu III*, Bulletin NPC, Praha: 2003, vychází čtvrtletně, ročník 9, č. 4,
- VANĚČEK, M., *Léky na naší drogové scéně do roku 1990 část I – zneužívání léků samotných*, Bulletin NPC, Praha: 2008, vychází čtvrtletně, roč. 14, č. 1, ISSN:1211-8834

INTERNET (WORLD WIDE WEB)

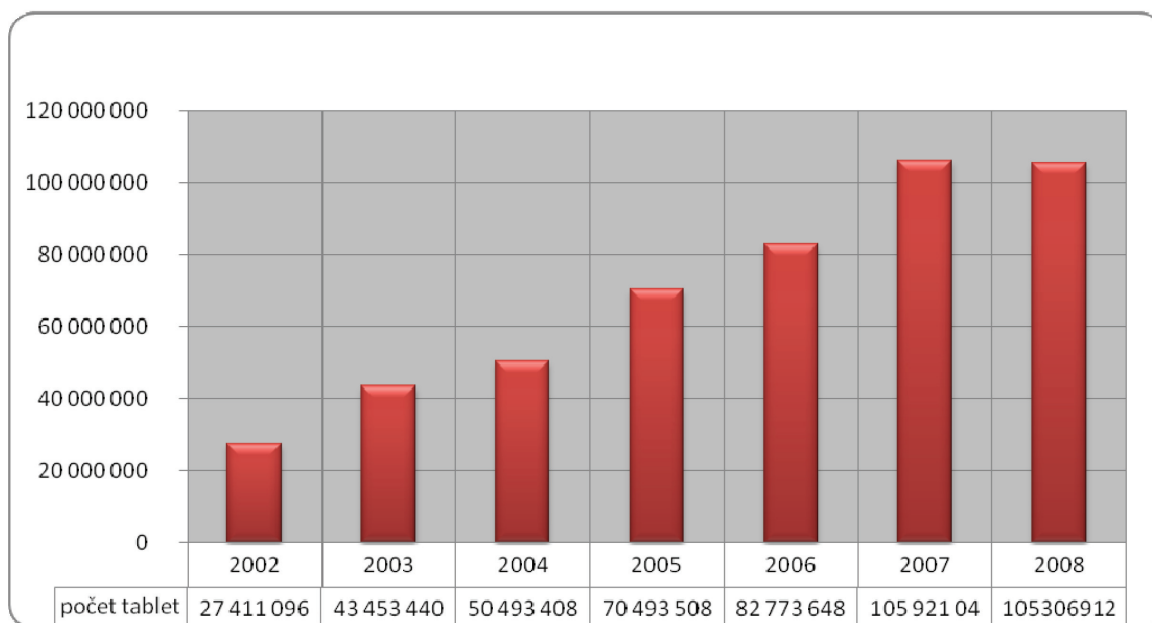
- <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3opoj.html#Droga>>
- <<http://antidrog.webzdarma.cz/historie.htm>>
- <<http://antidrog.webzdarma.cz/historie.htm>>
- <http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/stimulancia/pervitin_metamfetamin>
- <<http://chutovsky.xf.cz/toxikomaie.htm>>
- <<http://www.sukl.cz/uredni-deska/nazory-obcanu-cr-na-nektere-otazky-lekove-politiky>>

Příloha č. 2

Spotřeba léků s obsahem pseudoefedrinu v České republice v letech 2002 - 2008

	2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	balení	tablety	balení	tablety	balení	tablety	balení	tablety	balení	tablety	balení	tablety	balení	tablety
Modafen 12	291 235	3 494 820	302 765	3 633 180	217 089	2 605 068	299 582	3 594 984	237 879	2 854 548	189 954	2 279 448	330 444	3965328
Modafen 24	502 284	12 054 816	901 777	21 642 648	1 028 020	24 672 480	1 424 600	34 190 400	1 503 056	36 073 344	1 139 130	27 339 120	1363165	32715960
Nurofen Stopgrip 12	75 400	904 800	109 593	1 315 116	123 404	1 480 848	200 925	2 411 100	201 360	2 416 320	139 361	1 672 332	460 996	5531952
Nurofen Stopgrip 24	79 704	1 912 896	171 248	4 109 952	297 409	7 137 816	539 390	12 945 360	1 087 323	26 095 752	1 852 047	44 449 128	1809947	43438728
Paralen Plus 12	342 169	4 106 028	398 040	4 776 480	457 399	5 488 788	518 790	6 225 480	382 057	4 584 684	395 407	4 744 884	361 715	4340580
Paralen Plus 24	205 739	4 937 736	332 336	7 976 064	379 517	9 108 408	463 591	11 126 184	363 079	8 713 896	422 488	10 139 712	478131	11475144
Panadol Plus grip 12									16 322	195 864	180 476	2 165 712	158 527	1902324
Panadol Plus grip 24									76 635	1 839 240	547 113	13 130 712	80704	1936896
Celkem balení	1 496 531		2 215 759		2 502 838		3 446 878		3 867 711		4 865 976		5043629	
Celkem tablety		27 411 096		43 453 440		50 493 408		70 493 508		82 773 648		105 921 048		105306912
Celkem pseudoefedrinu kg		822,33288		1303,6032		1514,80224		2114,80524		2483,20944		3177,6314		3159,2074

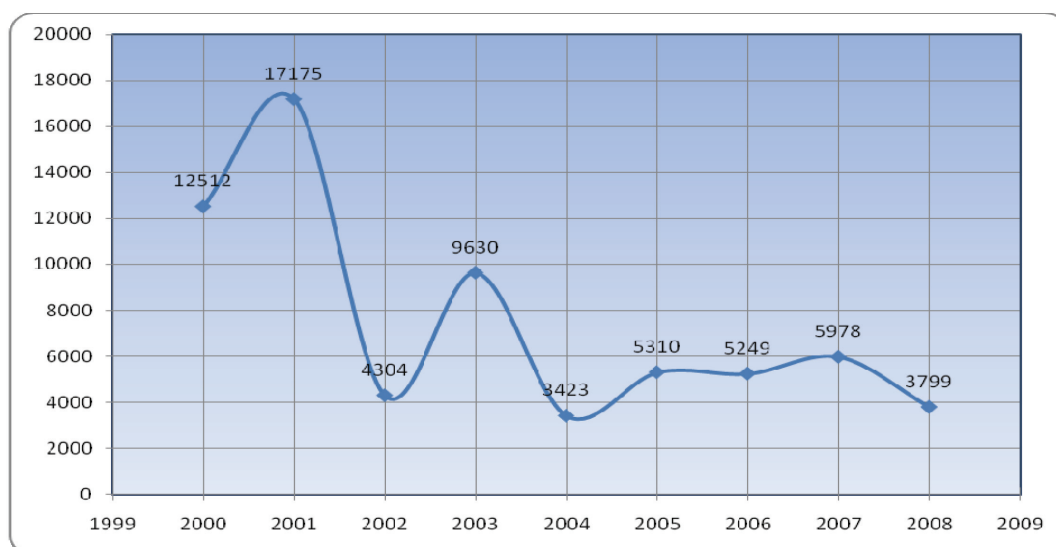
Graf: Spotřeba tablet s obsahem pseudoefedrinu do 30 mg v jednotce lékové formy v České republice v letech 2002 – 2008

Zdroj: Státní ústav pro kontrolu léčiv

Příloha č. 3

Graf: Množství zadrženého metafetaminu v České republice v letech 2000 – 2008 (v gramech)

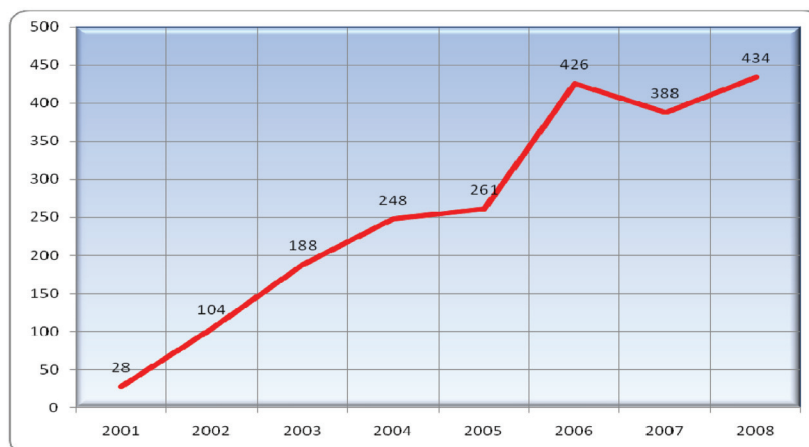

Zdroj: Národní protidrogová centrála

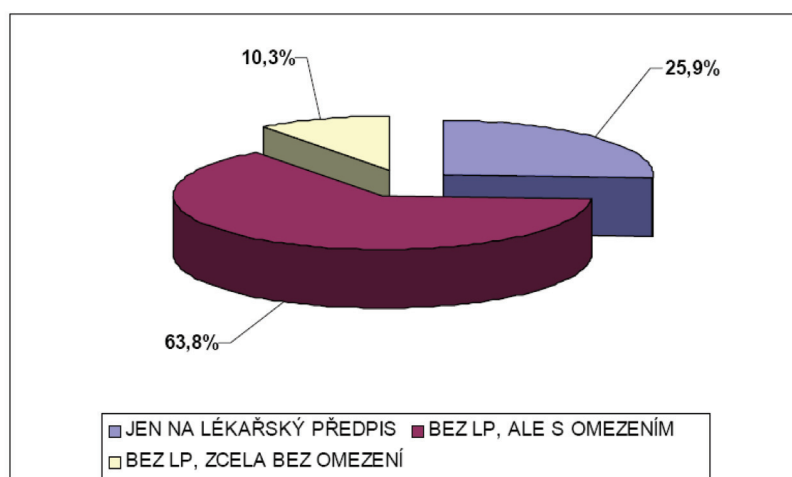
Příloha č. 4.

Graf: Počet odhalených varen pervitinu v České republice v letech 2002 – 2008

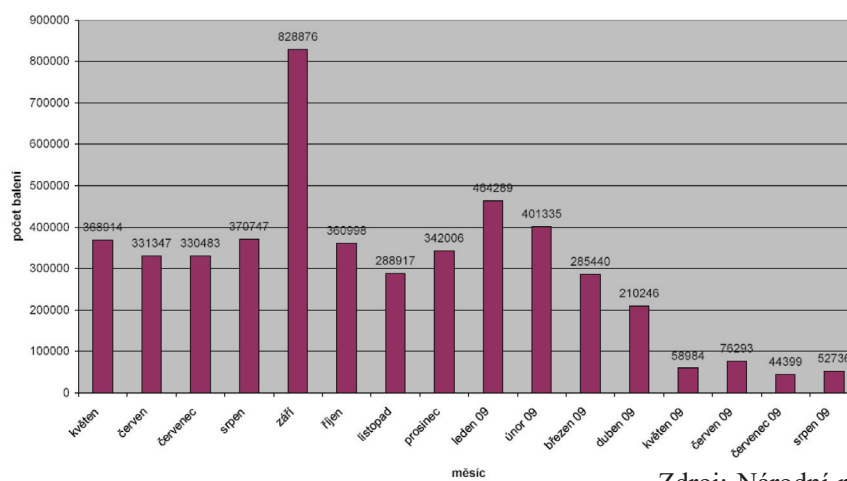
Zdroj: Národní protidrogová centrála

Příloha č. 5.

Graf: Stanovisko k volnému prodeji přípravků obsahujících pseudoefedrin
N=1791

Příloha č. 6.

Graf: Výdej léků s obsahem pseudoefedrinu od května 2008 do srpna 2009

Zdroj: Národní protidrogová centrála

PROJEKT „NEPODPORUJI VÝROBU DROG“

Smyslem projektu je poukázat na příčinnou souvislost mezi dostupností léků s obsahem pseudoefedrinu a nelegální výrobou metamfetaminu. Národní protidrogová centrála chce tímto projektem upozornit širokou veřejnost na problematiku zneužívání pseudoefedrinu obsaženého ve volně prodejných léčivech a společně s Českou lékárnickou komorou nabídnout odborné lékárnické veřejnosti deklarovat svůj postoj k problematice výroby a zneužívání drog a upozornit na význam angažovaného a odpovědného přístupu všech zainteresovaných stran.

V roce 2005 došlo v ČR k zastavení legální výroby efedrinu, který byl do této doby z důvodu značných nedovolených úniků nezanedbatelným zdrojem k nelegální výrobě metamfetaminu. Nejen skutečnost ukončení výroby vedla k tomu, že v současné době je k výrobě metamfetaminu nejvíce zneužíván prekurzor pseudoefedrin, zejména z důvodu jeho snadné dostupnosti.

Statistická data, jež hovoří o počtu zajištěných laboratoří, kterých bylo za rok 2008 zajištěno celkově 434, jsou více než alarmující. Data České lékárnické komory hovoří o skutečnosti, že v roce 2008 uniklo z českých lékáren do nelegální výroby metamfetaminu cca 80 % z celkového objemu prodaných léků s obsahem pseudoefedrinu. Tento projekt má umožnit profesní diferenciaci lékárníků vůči veřejnosti a nabídnout jim individualizovanou formu deklarace, že zapojení lékárníků do tohoto typu trestné činnosti je otázkou výjimečných individuálních selhání jednotlivců.

Česká republika byla a je nejvýznamnějším evrop-

ským producentem metamfetaminu, který je následně vyvážen i mimo území ČR, zejména do Spolkové republiky Německo, Rakouska a sporadicky i do jiných států Západní Evropy. Od České republiky je na mezinárodních jednáních dlouhodobě očekáván odpovědný postoj k omezení dostupnosti metamfetaminu a látek, ze kterých je vyráběn. Společný evropský prostor volného pohybu osob a zboží dodal mezinárodnímu obchodu s drogami další rozměr a nutí orgány vymáhající právo ve všech zemích k novým formám a metodám činnosti.

Cílem Národní protidrogové centrály a České lékárnické komory bude sepsání společného dopisu, ve kterém budou osloveni všichni lékárníci v České republice. V tomto dopise bude apelováno na profesní etiku lékárnického poslání, společenskou nebezpečnost drogové problematiky a akcentována nutnost společného postupu v boji proti drogám napříč celou společností. Přílohou dopisu bude samolepka, která bude znázorňovat kruh symbolizující vzájemnou spolupráci formou podaných rukou. Po obvodu kruhu bude nápis „NEPODPORUJI VÝROBU DROG“. Uvnitř kruhu budou na bílém podkladě dva znaky, Národní protidrogové centrály a České lékárnické komory. Lékárník má možnost tuto samolepku veřejně vylepit z vnitřní strany vstupních dveří či výloh lékárny, kde působí, a tak osobně deklarovat svůj postoj k výrobě drog a drogové problematice obecně. Sekundárně může samozřejmě takový symbol odradit potenciálního kupce uvedených léků.

kpt. Bc. Michal HAMMER

PROJEKT „Nepodporuji výrobu drog“

Vážená paní magistro, vážený pane magistře,

smyslem projektu je Vám nabídnout možnost vyjádření individuálního postoje k drogám a poukázat na příčinnou souvislost mezi dostupností léků s obsahem pseudoefedrinu a nelegální výrobou metamfetaminu. Národní protidrogová centrála chce tímto projektem upozornit širokou veřejnost na problematiku masivního zneužívání pseudoefedrinu obsaženého v léčivech a společně s Českou lékárnickou komorou nabídnout odborné lékárnické veřejnosti možnost deklarovat svůj postoj k problematice výroby a zneužívání drog a současně upozornit na význam angažovaného a odpovědného přístupu všech zainteresovaných stran.

Česká republika je historicky dlouhodobě nejvýznamnějším evropským producentem metamfetaminu, který je kromě saturování domácí spotřeby následně vyvážen i mimo území ČR, zejména do Spolkové republiky Německo, Rakouska a sporadicky i do jiných států západní Evropy. Metamfetamin je v České republice nejoblíbenější syntetickou drogou a jeho popularita stále roste, což dokládají i odhady počtu problémových uživatelů metamfetaminu. Odhadovaný počet problémových uživatelů metamfetaminu se v České republice za poslední období mírně zvýšil a pohybuje se okolo 20 900 osob, přičemž zhruba čtvrtina jej užívá denně. Fenomén zneužívání drog se všemi sociálně nežádoucími přesahy, které s sebou přináší, nelze lhostejně přehlížet. Pomáhající profese, které se v této oblasti pohybují, mají nepochybně povinnost podle svých specifických poslání a schopností, působit na veřejnost vysvětlováním a objasňováním rizik, která jsou s užíváním drog spojena. Od České republiky je na mezinárodním fóru dlouhodobě očekáván odpovědný postoj k omezení dostupnosti metamfetaminu a látek, z kterých je vyráběn. Společný evropský prostor volného pohybu osob a zboží dodal mezinárodnímu obchodu s drogami další rozměr a přirozeně nutí orgány vymáhající právo ve všech zemích k novým formám a metodám činnosti, které jim umožní účinněji potírat nezákonný obchod a výrobu nelegálních drog.

Otázka osobní svobody v drogové oblasti je velmi často zaměňována se společenskou a mediální tolerancí protiprávního jednání. Vlivem historických reminiscencí a současné společenské reality, je vymáhání práva ve velké části oblasti veřejného života vnímáno negativně. V porovnání s převážnou většinou evropských států, kde je historicky a tradičně právní řád založen na právní jistotě a předvídatelnosti práva, v České republice je patrný velmi silný sklon právo relativizovat jako formální nezávazný korektiv. V drogové oblasti to konkrétně znamená setrvalý tlak na liberalizaci právní úpravy spojené s užíváním nelegálních drog a ignorování statistických ukazatelů. Ty v posledních letech sice vykazují stagnaci počtu problémových uživatelů heroinu, ale na druhé straně jednoznačně ukazují na snižující se věk prvního kontaktu s drogou a stále se zvyšující a velmi latentní oblibu konopných produktů a syntetických drog zejména ve formě tablet a také zvyšující se počet žadatelů o léčbu užívajících tyto látky. V situaci, kdy každý druhý šestnáctiletý deklaruje minimálně jednorázovou životní zkušenost s konopím a kdy bylo v roce 2008 v České republice odhaleno 434 domácích laboratoří na výrobu metamfetaminu, není z pohledu Národní protidrogové centrály pro další liberalizační směřování prostor.

Národní protidrogová centrála vnímá profesní skupinu lékárníků jako nezastupitelného partnera Policie České republiky v oblasti potlačování nabídky a dostupnosti omamných a psychotropních látek včetně jejich prekurzorů. Individuální pochybení jednotlivých lékárníků ve škále od jednání na hranici profesní etiky po protiprávní jednání nijak nemohou snižovat význam a poslání lékárnické profese a fakt, že drtivá většina lékárníků má prioritní zájem na veřejném zdraví občanů a je si plně vědoma nebezpečí, která pro společnost plynou ze zneužívání léčiv. Tento projekt si klade za cíl jasně deklarovat odmítavý postoj k drogám a jejich výrobě.

Máte možnost si tuto samolepku vylepit z vnitřní strany vstupních dveří nebo výloh lékárny, a tak veřejně a osobně deklarovat svůj postoj k výrobě drog a drogové problematice obecně.

S přátelským pozdravem

Ředitel Národní protidrogové centrály

Prezident České lékárnické komory

PROJEKT: „STOP PĚSTÍRNÁM KONOPÍ“

Autor ve svém článku představuje projekt prevence kriminality, který je inspirován zkušenostmi ze zahraničí a který na území České republiky realizovala Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování.

V poslední době se na území České republiky setkáváme s fenoménem hromadného, organizovaného pěstování konopí a z něj vyráběné drogy marihuany. Pomineme-li negativní zdravotní následky zneužívání jakékoliv drogy včetně marihuany, a to zejména u naší mladé generace, je dalším negativním jevem spojeným s nelegálním pěstováním konopí zejména nárůst počtu nelegálních tzv. „indoorových pěstíren rostlin konopí a s tím související problémy.

Touto činností se zabývají velmi významně i občané vietnamské národnosti, žijící legálně i nelegálně na území ČR. Jsou to zejména ty osoby, které se i v minulosti zabývaly nelegální činností, jakou je např. padělání a pozměňování ochranných známek či nelegální produkce tabákových výrobků. Účinným potíráním těchto nelegálních aktivit ze strany státních orgánů byly tyto osoby donuceny hledat si zdroje zisků jinde. Bohužel je nutné konstatovat, že jedním z těchto zdrojů je i ilegální pěstování konopí. S tímto pěstováním je spojeno mnoho negativních jevů: od nelegálního odběru elektřiny a vody po totální stavební a hygienickou devastaci objektů, ve kterých se pěstírny zřizují.

Snahou Národní protidrogové centrály je tento fenomén v maximálně možné míře omezit. K řešení tohoto problému se snažíme využít nejen našich vlastních znalostí a zkušeností, ale vyhledáváme i pozitivní zkušenosti s řešením tohoto problému jinde ve světě. Analýzou zahraničních zkušeností jsme se rozhodli pro postup, který se ve stejné problematice prokazatelně osvědčil ve Velké Británii a Kanadě. V těchto zemích policie rozeslala občanům v problémových oblastech dopis s výzvou, aby si všimli okolí, zejména podezřelých aktivit v objektech, které by mohly sloužit k indoorovému pěstování konopí.

Dopis také obsahoval varování, jaké důsledky může mít po občana pronajmutí nemovitosti nelegálním pěstitelům, kdy se jednalo zejména o devastaci jejich nemovitosti, zamoření okolí nebezpečnými látkami či vysoké dlužné částky vůči energetickým firmám, které v konečném důsledku byly vymáhány na původním majiteli nemovitosti. Popsané opatření mělo efekt v podobě aktivizace občanů, kteří sami ohlašovali podezřelé jednání represivním orgánům, ale především mělo toto opatření preventivní dopad, neboť občané pronajímali své nemovitosti s větší obezřetností či pronajmout nemovitost potenciálním nelegálním pěstitelům odmítli zcela.

Osloveni tímto příkladem dobré praxe jsme se rozhodli podobný projekt rozpracovat a realizovat na podmínky v České republice. Stejně jako zahraniční kolegové jsme oslovili občany ve vybraném regionu a rozeslali jim informativní dopis, který jednak popsal negativní dopady související s nelegálním indoorovým pěstováním konopí a dále poskytl rady, jak se v případě setkání s tímto fenoménem zachovat a na koho se obrátit. Jako nejvhodnější region pro zavedení pilotního projektu byl zvolen region Karlovarského kraje, zejména oblast někdejšího okresu Cheb, přičemž při tipování této oblasti jsme vycházeli ze zkušeností pracovníků Národní protidrogové centrály, zkušeností a poznatků pracovníků místně příslušných útvarů Policie ČR a z výstupů obsáhlé analýzy informací, vážících se k odhaleným indoorovým pěstírnám konopí na území ČR. Věříme, že se výsledky tohoto projektu v budoucnu dostaví stejně tak dobře jako v zahraničí.

Projekt „STOP pěstírnám konopí“ bylo možné mimo jiné realizovat také proto, že uspěl ve výběrovém řízení mezi ostatními projekty prevence kriminality v resortním programu Ministerstva vnitra ČR pro prevenci kriminality a získal od Odboru prevence kriminality MV ČR požadovanou finanční dotaci.

JUDr. Ing. Marek BLAŽEJOVSKÝ

Pomáhat a chránit

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY

Národní protidrogová centrála
služby kriminální policie a vyšetřování

STOP

PĚSTÍRNÁM MARIHUANY

Vážená paní, vážený pane,

Obracíme se na Vás, jako slušného občana České republiky, s žádostí o spolupráci při odhalování ilegálních pěstíren konopí a prevenci jejich výskytu ve Vašem regionu. Z konopí vypěstovaného v těchto ilegálních pěstírnách se následně vyrábí droga zvaná marihuana a to ve velkých objemech.

Co je to za činnost: domácí pěstování marihuany?

Domy s pěstováním marihuany jsou normální domy v obytných čtvrtích, které jsou předělány pro účely pěstování marihuany. Často se využívají větší domy, protože poskytují větší kapacitu pro pěstování marihuany, ale takové činnosti lze nalézt v jakémkoliv domě, kdekoli v sousedství.

Aby se dům stal vhodným pro pěstování marihuany, je třeba provést závažné změny v konstrukci domu. Pro pěstování rostlin je potřeba vysoká intenzita osvětlení (což je nákladné), takže u mnohých činností s domácím pěstováním se nelegálně připojují k elektrické síti, takže sousedi jsou vystaveni riziku požáru nebo smrti elektrickým proudem. Tím že se kombinuje zbudování přívodu vody a větrání pro pěstební činnost, dům se stává pro příští obyvatele neobyvatelným. Pokud nejsou provedeny větší opravy, dům je zničený a cena nemovitostí v ostatních domech ve čtvrti poklesne.

Domy s pěstováním marihuany mají často vztah ke kriminálním živlům a k organizovanému zločinu. Zjistilo se, že jedinci spojení s pěstební činností nosili zbraně a mohli být považováni za nebezpečné. Rovněž existuje riziko rostoucího násilí a další trestné činnosti v sousedství, což je spojeno s nelegální činností. Domy s pěstováním marihuany jsou nejen starostí policie, je to věc veřejné bezpečnosti!

Pomozte proto, jako svědomití občané, Policii ČR při odhalování těchto pěstíren tím, že budete všímaví ke svému okolí a svá případná podezření na výskyt nelegálních pěstíren oznamte nám, policii. Nedovolte kriminálním živlům nelegálně na našem území vyrábět drogy. S jakýmkoliv poznatkem se obraťte na níže uvedené kontakty.

S přátelským pozdravem
ředitel Národní protidrogové centrály

Jakub FRYDRYCH

Strojnická 27
poštovní schránka 62/NPC
170 89 Praha 7

www.policie.cz

Tel.: +420 974 836 531
Fax: +420 974 836 519
E-mail: npdc@mvr.cz

Jaká jsou nebezpečí ?

S domy s pěstováním marihuany je spojeno mnoho nebezpečí a problémů, které mohou vzniknout z toho, že takový máte v sousedství. Sem patří:

JEDOVATÉ VÝPARY – škodlivé výpary z pěstební činnosti mohou vzniknout uvnitř domu s pěstováním marihuany nebo mohou být odtud odvětrávány. Plíseň a houby z kondenzace vody se mohou uvnitř akumulovat během pěstební činnosti a vytvářet tak zdravotní riziko. Uvnitř domu mohou také vznikat plyny z chemikálií používaných při pěstební činnosti nebo mohou být odvětrávány ven z domu (což zasahuje sousední domy).

POŽÁRY – elektrický proud je připojen nelegálně, takže je odváděn od sousedních domů. To zvyšuje možnost požárů vznikajících z amatérsky udělaných přípojek.

USMRCENÍ ELEKTRICKÝM PROUDEM – osoby bez zkušeností s připojováním elektrických systémů se samy mohou usmrtit elektrickým proudem nebo osoby, které jsou vystaveny zapojení mohou být elektrickým proudem zabity. Osoby také mohou být zasaženy elektrickými přípojkami díky špatnému uzemnění.

NÁSILÍ – ti, kdo jsou zapojeni do pěstební činnosti mohou být ozbrojeni, aby chránili distribuci a výrobu marihuany. Kriminální živly přitahované do dané oblasti za nákupem marihuany mohou být také ozbrojeni a násilné nebo mohou páchat další trestnou činnost.

ROSTOUCÍ KRIMINALITA – Marihuana z domácí pěstební činnosti se prodává na domácím nelegálním trhu nebo se vyváží. Peníze pocházející z takového prodeje se používají pro financování organizovaného zločinu.

NASTRAŽENÉ VÝBUŠNINY – pěstitelé mohou klást nástrahy, aby chránili své výrobky před nežádoucími osobami, které vstupují na nemovitost. Tyto pasti mohou představovat ohrožení života a mohou vystavit osoby vstupující na nemovitost rizikovým podmínkám.

VÝPADKY PROUDU – přepojené elektrické systémy se mohou přetížít a mohou dokonce být příčinou toho, že kapalně transformátory vybuchnou.

VYŠŠÍ NÁKLADY ZA SLUŽBY – pěstování marihuany vyžaduje velké množství vody a elektřiny, takže se fušersky zasahuje do komunálních služeb a jsou odváděny od sousedních zdrojů. Krádeže komunálních služeb snižují náklady na pěstování marihuany. Nicméně krádeže vedou k vyšším účtům za služby.

STRUKTURÁLNÍ POŠKOZENÍ – domy jsou pozměňovány tak, aby vyhovovaly pěstební činnosti, škody mohou být způsobeny stavebními pracemi nebo pěstováním marihuany. Uvedení domu do obyvatelného stavu, poté co skončily pěstební činnosti, vyžaduje rozsáhlé opravy.

ŠKODY NA ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ – chemické látky používané při pěstební činnosti jsou nedostatečně likvidovány a odtékají do země a vodního systému.

Jaké jsou příznaky toho, že ve Vašem sousedství funguje dům s pěstováním marihuany?

Existuje řada faktorů, které mohou poukazovat na přítomnost domácí pěstební činnosti s marihuanou ve Vašem sousedství. Ty zahrnují následující:

- Obyvatelé jsou jen zřídka doma a chodí do domu jen na krátkou dobu (jako například pár hodin) a pak odcházejí, případně z domu vůbec nevycházejí.
- Návštěvníci se chovají podivně nebo přicházejí ve zvláštní dobu (Krátké návštěvy – neobvyklé hodiny – pozdě večer/ v noci).
- Do domu se často vstupuje přes garáž nebo zadním vchodem, aby se zakryla skutečná činnost.
- Je patrná manipulace s příívodem elektřiky buď v rozvodné skříni či v místě příívodu do domu.
- Okna jsou zatlučena prkny nebo zakryta fólií, aby se zabránilo přístupu světla do domu a skryly se aktivity prováděné uvnitř. Lze pozorovat únik jasného světla z oken a na oknech můžou být patrné kondenzované páry.
- Do domu se přináší zařízení používané pro pěstební činnost (velké ventilátory, světla, plastické kontejnery na rostliny, klimatizační potrubí a další věci).
- Z domu vycházejí divné zápachy. Pěstování marihuany uvnitř domu vytváří silný zápach, který můžete cítit z větracích otvorů i z okolí domu.
- Vnější vzhled domu je neuspořádaný. Venku se provádí jen málo údržby (neshrabaný sníh, neposekaná tráva atd.) a pytle s odpadky obsahující půdu a rostlinný materiál mohou být vyhozeny v oblasti kolem domu.
- Pošta doručovaná do domu může být ponechána nezkontrolovaná, takže letáky a nevyžádaná pošta se hromadí ve schránce.
- V domě je vysoká teplota a vysoká vlhkost

DOHODA O VZÁJEMNÉ SPOLUPRÁCI MEZI NÁRODNÍ PROTIDROGOVOU CENTRÁLOU A CELNÍ PROTIDROGOVOU JEDNOTKOU ODBORU PÁTRÁNÍ GENERÁLNÍHO ŘEDITELSTVÍ CEL

Na základě čl. 15 Prováděcího protokolu mezi Policií České republiky a Celní správou České republiky uzavřeného dne 9. 7. 2008 byla dne 31. 8. 2009 uzavřena dohoda o vzájemné spolupráci mezi Národní protidrogovou centrálou a Celní protidrogovou jednotkou odboru pátrání Generálního ředitelství cel. Tato spolupráce si klade za cíl zvýšit efektivitu plnění úkolů a zkvalitnění jejich činnosti. Za tím účelem

budou navzájem vytvářeny podmínky pro operativní výměnu informací, zřizování a fungování společných pracovních týmů. Vytvoření těchto podmínek umožní zkvalitnit práci těchto jednotek proti společnému nepříteli, kterými drogy a drogová kriminalita bezpochyby jsou.

kpt. Bc. Michal HAMMER

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOSPÍVÁNÍ

Začátkem června 2009 proběhla v Měříně u slapské přehrady konference AT. Na konferenci zaznělo několik zajímavých příspěvků, ale vrátil jsem se s dojmem, že brát drogy již není věcí nemorální, ale pouze rizikovou. Tato změna postoje ke konzumaci drog, i když se jedná „pouze“ o marihuanu a extázi, mě vede k zamyšlení, proč k této změně dochází. Že jsou dnešní mladí jiní, je bez diskuze. Shodou okolností se mi dostal do rukou souhrnný referát SYNDROM RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ V DOSPÍVÁNÍ, autorů J. Hamanové a P. Hellerové, který byl uveřejněn v Česko-slovenské psychiatrii, číslo 6, ročník 2000. Z něj vybírám následující.

Podle tradičního mínění je zdravotní stav dospívajících zvláště ve srovnání s jinými věkovými kategoriemi většinou dobrý. Dospívání je ovšem obdobím radikálních změn v celé bio-psycho-sociální sféře, které kladou často velké nároky na adaptaci a mohou vést ke zdraví ohrožujícímu, rizikovému chování (v oblasti návykových látek, úrazu, agrese i autoagrese, sexuálního chování aj.).

Závažnost této problematiky je dokumentována faktem, že její následky tvoří hlavní příčinu mortality dorostu.

V ČR po roce 1990 se úmrtnost obyvatelstva snižuje, je však prokazatelný její již několikaletý vzestup u mužů ve věku 15 – 29 let a u žen 15 – 24 let¹). Podíl zemřelých na poranění a otravy (včetně sebevražd) je nejvyšší v období dospívání – 72 % ze všech ostatních příčin smrti (v ostatní populaci 7 %). Tento podíl se přitom v celé populaci nemění, ale ve věku 15 – 19 let stoupá (58 % v r. 1988, 72 % v r. 1997). Samy dokonané sebevraždy ve věku 15 – 19 let přitom u nás v letech 1970 – 1990 klesaly (43/100 000 v r. 1972, 13/100 000 v r. 1989), a to v protikladu k celosvětovému trendu jejich vzestupu – s výjimkou Japonska²). V posledním desetiletí však je u nás patrný opět vzestup sebevražd dospívajících (17/100 000 v r. 1997).

Ovšem i morbidita související s následky rizikového chování má mnoho negativních dopadů ve sféře osobní i celospolečenské. Tak např. finanční náklady

na léčbu pohlavních chorob (včetně HIV/AIDS), alkoholové a drogové závislosti, dopravních úrazů, těhotenství dospívajících a hraniční psychopatologie u dospívajících v USA činí ročně přibližně 30 bilionů dolarů, a to bez nákladů na dlouhodobé následky³). Tato skutečnost je ovšem ještě závažnější pro společnosti, které v současnosti demograficky stárnou (jako v ČR – nejnižší porodnost od r. 1785, s přirozeným úbytkem populace). Budoucí – početně slabá – generace by v produktivním věku nejen neměla nést nadbytečná ekonomická břemena, ale měla by být sama zdravá, včetně zdravého životního stylu i hodnotové orientace.

Problematika rizikového chování v dospívání je ovšem velmi široká, prolíná řadou vědních oborů – medicíny, psychologie, sociologie aj. – a je velmi nesnadná v současně rychle se měnícím světě. V poslední době se ukazuje, že při snahách o její řešení je důležité hledisko zásadně celostní a ontogenetické.

VÝVOJ PROBLEMATIKY

Změny ve společnosti na konci 20. století

1. Oslabení rodiny, mizí širší, multigenerační rodina, převažuje „nukleární“, dvougenerační rodina, ale se zvyšující se rozvodovostí stoupá i počet rodin s jedním rodičem. Zvyšuje se ale i procento dětí narozených svobodným matkám – v celém světě. Mezi lety 1970 – 1985 např. v USA z 10 na 21 %, v Chile z 20 na 32 %, v Dánsku z 11 na 43 %, ve Švédsku z 18 na 46 % apod. Starší generace, která v minulosti byla zdrojem znalostí, zvyků a moudrosti, je často marginalizována – s důsledkem narušování tradičních hodnot⁴). Jeví se však nejenom trend k destabilizaci rodiny jako instituce, ale i k oslabení každodenního společného rodinného života. Vznikají nesnáze v komunikaci uvnitř rodiny a v řešení problémů s její pomocí⁵). Vliv vrstevníků, v dospívání přirozený, se tím ještě zvyšuje – ne vždy ke prospěchu věcí⁶). „Trend k nestabilní rodině představuje pro dospívání

¹) Mazánková V.: Hlavní ukazatele populačního vývoje a zdravotního stavu, Praha, Zdrav. Noviny, 45, 1996, str. 6.

²) WHO: Eight General Programma of Work. Geneva, 1987, 199 s.

³) Elster, A.B., Kuznets, N.J.:AMA guidelines for adolescent preventive services, Baltimore, Williams and Wilkins 1994, 191 s.

⁴) Ferguson, M.: Youth at the threshold of the 21 st. Century: The demographic situation. JAH, 14, 1993, č. 8, s. 638-644.

⁵) Florenzano, R.: Risk factor and youht: The role of family and community. JAH, 14, 1993, č. 8, str. 619-625.

⁶) Friedman, H.L.: Adolescent social development: A global perspective. JAH, 14, 1993, str. 588-594.

výjimečně těžký problém⁷⁾; a samozřejmě i pro celé dětství, kde se jedinec (i pro dospívání) formuje rozhodujícími způsobem⁸⁾.

2. **Urbanizace** při budování velkých, neosobních sídlišť, do nichž migruje část venkovské populace. Její očekávané zlepšení ekonomických podmínek se však splní relativně zřídka. *Rozvoj cestování a telekomunikací* rychle stírá hranice zeměpisné i různých kulturních vazeb a tradicí. *Přístup k návykovým látkám* je mnohem snadnější.

3. **Ve světě práce** tlak na ekonomický růst a na zvyšování produktivity práce klade vyšší požadavky na dospívající v přípravě na povolání i při jejich hledání pracovního uplatnění. Prodlužuje dobu nutnou k dosažení ekonomické samostatnosti a přináší nejistotu v perspektivě zaměstnanosti⁹⁾.

Během přechodu z dětství do dospělosti se odehrávají jedny z nejkompexnějších změn v průběhu života. V dnešním světě má dospívající co dělat nejen s těmito radikálními vlastními změnami, ale i s bezprecedentně rychle se měnícím okolním světem¹⁰⁾.

Změny v chování a zdraví dospívajících

I když mládež je odedávna obdařena velkou energií, přizpůsobivostí, otevřeností pro dobré ideje, a i když její většina se s nároky přechodného období – dospívání – úspěšně vyrovná, přece v posledních desetiletích stále větší její část přijímá rizikový způsob života, nežádá s negativními následky pro další život. Jde o trend celosvětový, ale nejvíce jsou tato fakta sledována a analyzována v USA – především od konce devadesátých let. Mluví se o „nové morbiditě“ mládeže¹¹⁾, o „bezprecedentní zdravotní krizi dospívajících“¹²⁾. Značně stoupá výskyt zaviněných dopravních úrazů a následků agrese i autoagrese, ale i zneužívání návykových látek od nikotinu přes alkohol, kanabinoidy až k tzv. tvrdým drogám a věk jejich uživatelů klesá. V posledních 15 letech se dramaticky zvýšil počet sexuálně aktivních dospívajících a věk

jejich začátku pohlavního života (koitarché) dále klesá. Přes rozšíření kontracepce, mnohé preventivní programy i přes vzrůst vědomostí u mládeže se nemění její rizikové chování, neklesá (v USA) počet těhotenství mladistvých, ani počet jejich sexuálních partnerů. Důsledkem je „šokující vzestup“¹³⁾ pohlavních chorob u mládeže – např. lidským papilomavirem je infikováno 15 – 38 %, Chlamydií trachomatis 8 – 25 %. *Neisseria gonorrhoeae* 0,4 – 12 % sexuálně aktivní severoamerické mládeže¹⁴⁾.

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOSPÍVÁNÍ

Do jisté míry riskovat a experimentovat je věku dospívání vlastní. Je tu přirozená touha experimentovat, získat uznání vrstevníků, dokázat si samostatnost, příp. dospělost, nebojácnost a sílu, ukázat protest proti autoritě a omezením, ale také neschopnost problémy verbalizovat při zatím nízkém tolerančním prahu pro frustrace. Pokud je jistá míra zachována, může být úspěšně překonávání nesnázi prospěšné – zvyšuje naději na úspěch v dospělosti¹⁵⁾.

Rizikové chování dospívajících, kterým se zabývají hlavně lékaři, psychologové a sociologové, je „chování, které může – přímo nebo nepřímo – ohrozit prospěch, zdraví, ale i celý další život mladých lidí“. Vědomosti o něm se zmnožily v posledních letech téměř geometrickou řadou a zahrnují řadu oblastí – od kultury a problematiky společnosti na straně jedné až k biologii a genetice na straně druhé¹⁶⁾.

Syndrom rizikového chování zahrnuje především to chování, které pokládáme za problémové: delikvence, konzumace alkoholu a drog (a gamblerství) a časný sexuální život, který je většinou současně nezodpovědný. Některé z nich – sexuální život v dospívání a konzumace alkoholu – jsou ovšem rizikové pouze ve vztahu k věku, tj. k adolescenci časně (10 – 14 let), podle mnohých ale i k adolescenci střední (14 – 18 let), která se většinou kryje s pojmem „dospívající“. Adolescence pozdní (18 – 21 let) je už v mnohém blíže dospělosti.

⁷⁾ Friedman, H. L.: Changing patterns of adolescent sexual behavior: Consequences of health and development. JAH, 13, 1992, č. 5, str. 345-350.

⁸⁾ Matějčiček, Z.: Psychická subdeprivace. Čas. Lék. čes. 128, 1989, č. 1, str. 10-15.

⁹⁾ Ferguson, M.: Youth at the threshold of the 21 st. Century: The demographic situation. JAH, 14, 1993, č. 8, s. 638-644.

¹⁰⁾ Ferguson, M.: Youth at the threshold of the 21 st. Century: The demographic situation. JAH, 14, 1993, č. 8, s. 638-644.

¹¹⁾ Farow, J.A.: Youth alienation as an emerging pediatric health care issue. AJDC, 145, 1991, str. 491-492.

¹²⁾ Irvin, Ch. R., Shafer, M. A.: Adolescent medicine. JAMA, 268, 1992, č. 3, str. 333-335.

¹³⁾ Rogers, D. E.: Adolescents at risk conference: Sumation. JAH, 12, 1991, č. 8, str. 644-647.

¹⁴⁾ Emans, S. J., Brown, R. T. et. al.: Society for adolescent medicine position paper on reproductive health care for adolescents. JAH, 12, 1991, č. 8, str. 649-661.

¹⁵⁾ Rogers, D. E.: Adolescents at risk conference: Sumation. JAH, 12, 1991, č. 8, str. 644-647.

¹⁶⁾ Jessor, R.: New Perspectives on Adolescent Risk Behavior. Cambridge University Press 1998, str. 564.

V širším pojetí sem patří i rychlá a jinak riskantní jízda a nepoužívání bezpečnostních pásů, nikotinis-mus, ale i sedavý způsob života (spojený často např. s nadměrnou vazbou na počítače a televizi), nezdravá výživa a nezdravý způsob stravování, hraničící někdy s poruchami příjmu potravy.

Zneužívání návykových látek je předmětem výzkumu a analýz mnoha resortů, mj. lékařského oboru „léčba závislosti“. Zde jen několik poznámek týkajících se dorostu. Celkově ve světě i u nás je patrný nepříznivý trend – posouvání konzumace těchto látek do nižšího věku a do dívčí populace.

Nikotinismus: u pražských středoškoláků (14 – 18 let) zkušenost s ním mělo 60 %, pravidelně kouřilo 40,2 %. Začínali kolem 14. roku – při přechodu na střední školu. Věděli o riziku kancerogenity¹⁷).

Alkohol: v USA ho 80 % dospívajících okusilo, 52 % ho běžně konzumuje a 30 % má epizody „těžkého pití“.

Ilegální drogy: v dospívání je jejich užívání nejčastěji aktivitou primárně motivovanou sociálně, kvůli společnosti vrstevníků. Ve stadiu 71 – 81 % experimentujících nikdy neužívalo drogu o samotě¹⁸). Zde se také drogou spíše chlubí. V dalším stadiu užívání už „berou“ kvůli droze samé a konspirují. Následuje stadium problémového užívání – pro problémy s užíváním musí vyhledat některé zařízení. Teprve o této části populace abuzorů máme přesnější data. Do posledního stadia – závislosti – dospěje přibližně 3 – 7 % z experimentujících, ovšem u různých drog různě. Obecně u nás skupina nejpostiženější ilegálními drogami je ve věku 15 – 19 let. 58 % si injekčně aplikuje drogy problémových uživatelů; procento postižení hepatitidou A, B i C je u nich významné, 13 % je HIV pozitivních¹⁹).

Nebezpečí *marihuany* je obecně podceňováno, především mládeží. Kromě potíží somatických a psychických, které u části zdravých uživatelů působí, je nebezpečná pro dospívající, kteří jsou na hranici psychické dekompenzace. Mimo to přidává rizikové faktory pro vznik závislosti na drogách obecně. Např. ve studii u problémových uživatelů drog a závislých nebyl alkohol „vstupní branou“ k ilegálním drogám, ale marihuana předcházela téměř vždy „tvrdší“ drogy. V ČR v roce 1997 u středoškoláků ve věku 17 – 18 let mělo 42,9 % zkušenost s marihuanou. Ze široké statistické studie s problémovými uživateli vyplývá, že „konzumace marihuany představuje vysoké riziko

užití ještě dalších, svými účinky a následky velmi nebezpečných drog“²⁰).

Rizikové chování v oblasti psychosociální

V širším rámci rizikového chování musíme odlišit problémové chování a poruchu chování – již jako psychiatrickou diagnostickou kategorii. Prof. Jessor – jak již bylo výše uvedeno a potvrzují to i naše zkušenosti – uvádí, že jde o plynulý přechod, kdy záleží na délce trvání, která pro poruchu byla určena délkou 6 měsíců.

I. Reakce na závažný stres a poruchy přizpůsobení s převládající poruchou chování

Jde o maladaptační syndrom, který Vichnar²¹) popisuje jako vývojový proces, při němž se fixují ty reakce a stavy, které byly u normálních adaptačních okolností popsány jako krátkodobé, bezprostřední reakce. Neodeznívají, ale stávají se způsobem, jak jedinec vnímá všechny vlivy zevního prostředí, jak je prožívá, jak na ně reaguje. Příklady tohoto chování: nadměrné rvačky nebo tyranizování slabších, krutost k jiným lidem nebo zvířatům, závažné ničení majetku, zakládání ohně, krádeže, opakované lhaní, školní selhávání, chození za školu, útky z domova, mimořádně časté a intenzivní výbuchy zlosti, vzdorovitě provokativní chování a trvalá silná neposlušnost.

II. Poruchy chování

jsou charakterizovány opakujícím se a trvalým obrazem disociálního, agresivního a vzdorovitého chování. Je-li takové chování u daného jedince extrémní, porušuje sociální očekávání přiměřeného věku a není jen rebelantství v adolescenci. Ojedinelé disociální nebo kriminální činy nejsou samy o sobě důvodem pro diagnózu, která vyžaduje, aby charakter takového jednání byl trvalý.

V posledních letech se mnoho studií zabývá vývojovými aspekty poruch chování u dětí a adolescentů. Loebert prokázal, že výskyt brachiální agresivity je nejlepším prediktorem následné poruchy chování v adolescenci. Důležité je stanovit míru, za jejímž rámcem se agresivní chování dětí skutečně stává rizikovým faktorem pro vznik asociálního chování v adolescenci a dospělosti. Časný začátek poruch chování je často predikován komorbidní hyperkinetickou poruchou. O pozdějším začátku poruch chování to

¹⁷) Králíková, E., Kozák, J., Rameš, J.: Mládež a kouření v ČR. Čs. Pediatrie, 50, 1995, č. 11, str. 681-684.

¹⁸) WHO.: The health of Young People, Geneva, 1993, str. 109.

¹⁹) Polanecký, V., Šejda, J., Studničková, B.: Nejméně efektivní jsou ambulantní zdravotnická zařízení. Zdrav. noviny, 48, 1999, č. 21, str. 7.

²⁰) Polanecký, V., Šejda, J., Studničková, B.: Drogy vyzkoušelo přes čtyřicet procent středoškoláků. Zdrav. noviny, 48, 1998, str. 8.

²¹) Vichnar, M.: Maladaptační a okolnosti jejího vzniku. Čas. Lék. čes., 132, 1993, č. 13, str. 389-392.

však neplatí. V rodinách dětí s poruchou chování se často vyskytuje sociální patologie (disociální porucha osobnosti a alkoholismus). V rodinách dětí pouze s hyperkinetickým syndromem se tato patologie nevyskytuje, je zde však vysoký výskyt hyperkinetického syndromu v dětství otců, výjimečně i u matek. Kombinace perinatálních komplikací, které vedou k hyperkinetickému syndromu a následnému rodičovskému odmítání, predikuje kriminální chování v pozdní adolescenci a dospělosti, což ukazuje na význam kombinace biologických a sociálních faktorů při vzniku sociální patologie.

O významu komorbidity ADHD (hyperkinetický syndrom) není pochyb. Nejčastější komorbiditou s ADHD jsou poruchy chování (destrukce, opozičnictví), jež podle některých údajů dosahují 40 – 90 % (52). Časté jsou také poruchy nálad, především deprese u 15 – 20 %, úzkosti u 25 % a poruch učení, dyslexie atd. u 20 %.

III. Smíšené poruchy chování a emoci

Tato třetí kategorie poruch chování je spojena s poruchou nálady. Deprese v dětství a adolescenci bývá často spojena s poruchou chování, agresivitou. Uvádí se, že až třetina depresivních chlapců trpí zároveň poruchou chování²²⁾.

Delikvence a kriminalita

Trestná činnost mládeže se vyznačuje podobnými projevy a specifiky bez ohledu na odlišnost trestně-právních systémů a sankčních mechanismů jednotlivých států. Delikventní chování se významně častěji objevuje u mladých chlapců než dívek, ale podíl dívek na trestné činnosti se v posledních letech zvyšuje.

Přibližně 80 % kriminality mládeže tvoří méně a středně vážná majetková trestná činnost, které se mladiství pachatelé dopouštějí ve skupinách. Podle statistiky Ministerstva vnitra ČR je to více než třetina veškeré majetkové trestné činnosti u nás. Trestná činnost mladistvých má ve většině případů epizodní charakter, tedy po dovršení určitého věku (zpravidla kolem 20 let) a dosažení určitého stupně mentální a sociální zralosti dochází k odklonu směrem od delikventních forem chování²³⁾.

Přesto statistika Ministerstva spravedlnosti ČR ukazuje, že v 80. letech se podíl odsouzených mladistvých pohyboval mezi 6,8 – 9,3 %. V roce 1990, přestože počet odsouzených celkově poklesl, se podíl mládeže zvýšil na 12 %, maxima dosáhl v roce 1993.

Od té doby klesl podíl mladistvých do roku 1997 na 10,7 %, jak uvádí Matoušek.

Deprese u dospívajících

Dalším závažným problémem je přechodný depresivní syndrom, který se může vyskytovat až u 50 % dospívajících. Klíčovými rysy jsou: špatná nálada (dysforie), ztráta zájmu, ztráta radosti (anhedonie), snížená energie, zpomalené psychomotorické tempo, podrážděnost a agitovanost, negativní kognitivní hodnocení, jako jsou myšlenky o vlastní bezmoci či nehodnotnosti, poruchy spánku, změny nálad během dne, úbytek chuti k jídlu, úbytek hmotnosti, hypochondrické stesky, dále depersonalizace, obsedantní příznaky, fobie a stížnosti na chabou paměť. Někteří autoři hovoří mj. o maskované depresi, kdy se objevují symptomy jako hyperaktivita, poruchy učení či dokonce delikvence bez patrných změn nálad, nebo ekvivalentů deprese – např. školní fobie. A nejčastějším jevem je, že deprese u dětí a adolescentů zůstává neodhalena.

Depresivní komorbidita – ve více než 40 % – se pojí s úzkostí, téměř ve stejném počtu i s poruchou chování. Takže úzkost a poruchy chování lze chápat také jako rizikové faktory pro depresi. Dalším komorbidním faktorem je abúzus návykových látek.

Suicidální chování

Skutečnost, že sebevražda je v současné době ve vyspělých zemích třetí (a v některých dokonce druhou) nejčastější příčinou úmrtí dospívajících, je vysoce alarmující. U chlapců je dokonaná sebevražda třikrát častější než u dívek²⁴⁾.

Sebevražedné chování a jednání má tři stupně. První jsou sebevražedné neurčité myšlenky typu „život nestojí za to žít“ až po konkrétní plány na spáchání sebevraždy určitým způsobem. Druhým stupněm je sebevražedný pokus a třetím stupněm je dokonaná sebevražda samotná. Riziko sebevraždy ovšem většinou nebývá dáno jediným výlučným faktorem, ale spíše nahromaděním nepříznivých podmínek, jako jsou rodinná dysfunkce, fyzické týrání či sexuální zneužívání, stávající psychická porucha, abúzus drog, depresivní anamnéza v rodině, předchozí sebevražedný pokus, či časté myšlenky na sebevraždu. Velmi závažným rizikem je impulzivita, a to ve dvojím slova smyslu: jednak sama o sobě jako povahový rys a jednak jako nedostatek plánování. Člověk v záchvatu negativního emočního impulsu nedokáže v té chvíli dohlédnout dál a nastupuje zkrat, v krajním případě sebevražda. Uvádá se, že až

²²⁾ Malá, E.: Možnost sebevraždy představuje největší riziko při depresivním syndromu dětí a dospívajících. *Lék. Listy*, 48, 1999, č. 48, str. 4-5.

²³⁾ Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*, Praha, Portál, 1998, str. 335.

²⁴⁾ Paclt, I., Florian, J., Hellerová, P., Hamanová, J.: Suicidální chování u dětí a adolescentů. *Čs. Pediatrie*, 53, 1998, č. 1, str. 48-52.

80 % suicidií u adolescentů není naplánovaných ani den předem.

Velmi důležité jsou emoční stavy, zejména úzkost a deprese. S nimi se pojí především beznaděj, která je signifikantním prediktorem dokonané sebevraždy. Beck popisuje tzv. kognitivní sebevražednou triádu: negativní pohled na sebe samého, negativní pohled na události a negativní pohled na budoucnost. Ovšem většina depresivních adolescentů nespáchá sebevraždu a ne všichni sebevrazi jsou depresivní²⁵).

Rizikové a ochranné faktory

Především dlouholetá práce prof. R. Jessora, ale i další ukázaly, že výše jmenované jevy mají při svém vzniku společné rizikové i ochranné faktory. Těchto faktorů je samozřejmě velké množství, ale je možné je shrnout do několika oblastí.

Individuální faktory

Rizikové: v předchozím dětství problémové chování, zanedbávání a zneužití dětí; v adolescenci malá sebedůvěra a sebeúcta, chronická nemoc a handicap, těhotenství a rodičovství, špatný školní prospěch, malé a nejisté perspektivy pro budoucnost, nezaměstnanost a velká chudoba, sklon k riskování, příslušnost k menšinám (rasovým, etnickým, náboženským).

Ochranné: vysoká inteligence, při ev. negativních zkušenostech v dětství vyrovnání se s nimi, sebeúcta a sebedůvěra, pozitivní perspektivy a možnosti pro budoucnost, zapojení do „pozitivní“ skupiny vrstevníků, oceňování vzdělání a zdraví, účast na životě církve a ve školních a dobrovolných aktivitách, empatie, altruismus, duchovní orientace, schopnost sebekontroly.

Rodinné faktory

Rizikové: významná ztráta v rodině (včetně rozkolu a zavržení svým rodičem), rodiče chronicky nemocní (tělesně nebo duševně, včetně závislosti na návykových látkách), rodiče příliš autoritativní nebo naopak dohled zanedbávající a nadměrně benevolentní, nedostatečná komunikace a dysfunkční rodina.

Ochranné: dobré vztahy v rodině, otevřená komunikace, neautoritativní podpora dospívajícího (a jeho přijímání takového, jaký je), duchovní orientace; nepřítomnost rozporu mezi hodnotami rodiny a vrstevníků.

Společenské faktory

Rizikové: chudoba, příležitost k nelegálním činnos-

tem, negativní vzory v okolí, glorifikace rizikového a negativního chování v médiích, legální přístup ke zbraním, nízká úroveň vzdělání, nezaměstnanost.

Ochranné: kvalitní školy, dospělí, kteří se věnují mládeži, pozitivní vzory ve společnosti, obecně malá permisivita k negativním sociálním jevům, stálá pozitivní poselství v médiích, vytváření příležitostí pro kreativitu mládeže, přísné zákony o zbraních a drogách.

Pokud jde o *socioekonomický status* rodiny, chudoba je rizikem, ale neznamená nutně vždy vysoké riziko. V mnohých ohledech jsou minimálně stejně riziková dospívající z nejvyšších sociálních tříd (především v konzumaci drog a jiných návykových látek), kde bývá též nízký rodičovský dohled. Nejmeně riziková je střední sociální třída.

Zvláště v poslední době se zdůrazňuje *kombinace sociálních faktorů s biologickými* a ve světě se teprve začínají hodnotit i *rizika pracovní* během adolescence – ať při výuce nebo při příležitostném zaměstnání vedle školy. Při zkoumání ochranných a rizikových faktorů se také diskutuje o *problematice hodnotového pluralismu*. Ten poskytuje větší možnost tvorby vlastní osobnosti, ale větší svobodou jsou někdy dospívající tlačeni i k závažnému rozhodování, pro něž nejsou zralí. Je také třeba více zdůrazňovat, že práva jedince musí být v rovnováze s prospěchem společnosti. V dostupné literatuře jsme nenalezli definování vztahu rizikového/problémového chování k celé široké a důležité problematice *deprivantství* a jeho růstu v kontextu s vývojem soudobé společnosti. Soudíme, že u SRCH v dospívání jde o méně vyhraněnou skupinu, kde by se spíše dalo mluvit o subdeprivacích²⁶).

Prognóza SRCH (v dospívání)

I když víme, že dospívající s problémovým chováním má větší pravděpodobnost tohoto jednání i v dospělosti, je dále potřebný longitudinální výzkum, abychom uměli lépe odlišovat problémové chování, vázané převážně na vývoj v dospívání, které je přechodné, od toho, které v dospělosti perzistuje. Zatím víme, že nepříznivým prognostickým faktorem, v tomto směru je časný začátek problémového chování. A ovšem na vzájemném poměru rizikových a ochranných faktorů (tyto poslední mohou působit velmi mocně) záleží, zda se z experimentování vyvine rizikový životní styl.

Miloš VANĚČEK

²⁵) Paclt, I., Florian, J., Hellerová, P., Hamanová, J.: Suicidiální chování u dětí a adolescentů. Čs. Pediatrie, 53, 1998, č. 1, str 48-52.

²⁶) Matějček, Z.: Psychická subdeprivace. Čas. Lék. čes. 128, 1989. č. 1, str. 10-15.

SVĚT PODLE MLAĐOCHŮ, SVĚT JAKO ŠANCE

V souvislosti s předchozím textem mě také zaujal SVĚT PODLE MLAĐOCHŮ od Pavla Matochy. Přináší pohled na svět očima mladých lidí, jak se v textu uvádí, nezatížených minulostí. Protože se mi zdá tento pohled zajímavý, rozhodl jsem se jednak autora a také redakci Biografu, kde byl původně tento článek uveden, požádat o souhlas s převzetím. Autor Pavel Matocha pouze připomenul, že text byl publikován v roce 1998, s převzetím článku souhlasil. Redakce Biografu požádala o uveřejnění následujícího textu:

„Tento text původně vyšel v časopise Biograf: Časopis pro kvalitativní výzkum (<http://www.biograf.org>) – MATOCHA, P. (1998): Svět podle mladých, svět jako šance. Biograf (13): 72 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v1302> [navštíveno 21. 8. 2009]. V našem časopise ho přetiskujeme se svolením redakce Biografu a autora. Bez dohody s časopisem Biograf není možné další šíření tohoto textu.“

Miloš Vaněček

Biograf, 13, 72 odst.

Svět podle mladých, svět jako šance

At' už byla moje sakramentská poslední slova, jaká chtěla, prosím vás, řekněte, že to byla tato: Vždycky jsem věděl, že snaha dosáhnout dokonalosti je smrtelný návyk.
(Garp ve Světě podle Garpa)

V tuto chvíli je pro mě ta prioritá [...]
bejt dobrej a všechno, co k tomu patří.
(mladých Hynek)

Prolog

1.
„Bejt dobrej a trochu si zariskovat,“ říkali energicky mladí o svém životním stylu. Ve Světě podle Garpa (Irving 1994) musíte mít všichni hodně energie, abyste se mohli stát úspěšnými. Mladí, dvaceti – až osmadvacetiletí poradci ministrů, a přitom stále ještě studenti vysokých škol, měli v revoluci otevřeném prostoru hodně energie.[1] Jejich autobiografie jsou plné úspěchů. Hodlám popsat, jaký je jejich svět. Pokusím se porozumět jejich jednání a popsat jeho strategie. Fenomén mladých nevisí ve vzduchu-prázdně. Podívám se proto skrze mladé i na pozadí, na kterém figurují a které jejich úspěšný start umožnilo. Ve světě podle Garpa nakonec nepřežil Garp. Ve světě podle mladých se teprve uvidí.

Kdo jsou mladí

Irvingův hrdina se zjevem podobal nejen autorovi samému, ale především jakému ideálu americké mládeže této doby: byl to zdravý atletický typ naplněný životním elánem, touhou uspět v životě a plně jej žít. (Radoslav Nenadál v doslovu ke Světě podle Garpa)

2.

Mojí mladí jsou poradci ministrů českých porevolučních vlád. Hledat a nacházet velmi úspěšné mladé lidi, potenciální členy mocenské elity by bylo možné na různých místech. Vzhledem k tomu, že prostor pro jejich raketové starty otevřela listopadová revoluce (což je nejen můj předpoklad, ale i jejich interpretace světa), budu se věnovat mladým lidem, kteří byli (a případně i nadále jsou) přímo napojeni na bývalé nejvyšší politické představitele polistopadové České republiky. Konkrétně na Václava Klause, Vladimíra Dlouhého, Ivana Kočárníka, Jana Rumla, Milana Uhdeho, Ivana Pilipa, Josefa Zielence, Františka Bendu a Karla Dybu. Všichni měli a mají mnoho aktivit. V následujícím přehledu mladých se zmíním jenom o těch místech, která jsou podle povahy této práce nejvíce relevantní.

Adam: asistent poslaneckého klubu, postupně poradce dvou ministrů, předseda představenstva nadace.

Barbora: tisková mluvčí ministra, asistentka náměstka ministra, poradkyně jiného ministra.

Cybil: moderátor hlavního televizního zpravodajství, poradce a tiskový mluvčí ministra, manažer jedné z největších českých společností

Dalibor: spoluzakladatel a ředitel konzultační a reinženýringové firmy, poradce a tajemník ministra.

Emil: poradce předsedy parlamentu.

František: spoluzakladatel společnosti orientované na výzkum trhu, asistent poslaneckého klubu, tajemník ministra, analytik zahraniční banky.

Gustav: ústřední tajemník a tiskový mluvčí strany, tiskový mluvčí ministra, pracovník hlavní kanceláře strany (zajišťuje informační systém strany).

Teorie sociálního kapitálu, garpismus a etnoteorie mladých

3.

Tato práce v sobě snoubí několik vědeckých teorií či konceptů (především Bourdieův sociální kapitál (Bourdieu 1986), ale i Knightovy náklady příležitosti (Knight 1921), Reichovy a Rifkinovy symbolické analytiky (Reich 1995, Rifkin 1996), Thomasovu definici situace a Lenského krystalizaci statusu (Lenski 1966)) s literárním popisem a inspiracemi (garpismus jako kult energie (Irving 1994)) a s etnoteoriemi mladých (jazyk neviditelné ruky trhu a technologie sociálních sítí). V mladěšských etnoteoriích a z nich vycházejících praktik, vystupujících ze sebraných autobiografií, se vědecké a literární popisy obažejí a mísí.

4.

Teoretická východiska pro bakalářskou práci mi tak poskytl nejen sociologie, ale i beletrie a svět mladých sám. Inspirace teoretické svou strukturou odpovídaly i inspiracím metodologickým.

Metoda, metodologie a data

5.

Metodologicky jsem se nechal inspirovat jednak obecnými metodologickými statěmi o kvalitativně pojímané sociologii (Konopásek 1995), (Disman 1993), ale i nápady a postřehy nad konkrétním biograficky laděným výzkumem (Andrle 1996), (Puwar 1997). Kromě těchto vědeckých sociologických textů ovlivnily výslednou metodologii i dva další žánry textů: vlastní autobiografie mladých a literatura (Lodge 1995), (Fischl 1992).

6.

Zdroje dat byly několikerého typu. Nejpodstatnější složkou byla biografická vyprávění, respektive biografické texty sedmi mladých (Adam, Barbora, Cyril, Dalibor, Emil, František a Gustav). Na tři z nich (Dalibor, Barbora, Cyril) navazoval doplňující nestrukturovaný rozhovor. Další částí, tedy třetím zdrojem dat, byl úplný přepis rozhovorů, který jsem se třemi z nich uskutečnil před rokem a půl pro Večerník–Praha. Čtvrtým zdrojem byl můj polní šuplík, pátým pak panelová diskuze starochů[2] nad biografii Adama a Barbory. Jednotlivé zdroje rozeberu a upřesním níže v této kapitole.

7.

Všechny texty jsem anonymizoval. Jména mladých jsou smyšlená a jejich počáteční písmena jdou podle abecedy.[3] Vzhledem k tomu, že části z rozhovorů pro Večerník Praha (viz 3. zdroj dat) byly v daném listě publikovány, mohla by být skrze tyto výňatky identifikována pravá jména mladých i u ostatních pasáží, které nebyly určeny veřejnosti. Proto jsem u těchto tří textů pojmenoval mladé jinak než u jejich autobiografických vyprávění (Hynek, Ivan, Jakub).

8.

Z anonymizačních důvodů jsem z jmen konkrétních ministrů udělal obecné ministry, stejně jako z konkrétního ministerstva obecné ministerstvo. V některých případech se za slovem ministr skrývá premiér a za slovem ministerstvo Úřad vlády ČR. Stejně jsem zobečňováním anonymizoval poslanecké kluby, politické strany, firmy, společnosti, banky, televizní stanice a nadace.

9.

Starochy není možné podle křestních jmen identifikovat, proto jsem je neanonymizoval. Každý z nich souhlasil s tím, že jeho odpovědi mohu citovat ve své práci a označit je jeho křestním jménem.

10.

Vybral jsem sedm mladých a po půlroční trpělivé práci (květen až říjen 1997) od každého z nich získal autobiografii.

11.

S výjimkou jednoho (Cyril) se znám se všemi již delší dobu a s mnohými jsem častokrát hovořil, i o jejich životě. Proto jsem zpočátku chtěl, aby sami mladí napsali vlastního života opis. Zamýšlel jsem zamezit tím hluchým místům typu „však víš“ či pouhého významného úsměvu, která v jimi vyprávěných textech mohou vzniknout proto, že mnoho kontextů životů sdílíme společně. Nakonec jsem získal tři takovéto texty (Gustav, František, Emil). Jeden (Adam) mi svoji biografii namluvil na diktafon. Tři z nich (Dalibor, Cyril, Barbora) mi svoji autobiografii vyprávěli. Zde, abych co nejvíce potlačil ona hluchá místa, jsem s Daliborem, Barborem a Cyrilem vedl ještě nestrukturovaný rozhovor, kde mé otázky byly spíše jen pobídkami k dalšímu vyprávění („A co děláš jinak?“, „A co hodláš dělat dál?“) nebo otázkami, které „nutily“ respondenty vyprávět i o věcech, o kterých věděli, že o nich leccos vím („Jak jsi se dostal k ministroví?“, „Co dělá firma?“).

12.

Moje role výzkumníka (tazatele i zúčastněného pozorovatele) byla specifická v tom, že nejdřív jsem byl „zúčastněný“, a teprve až pak „pozorovatel“. Neměl jsem totiž Schutzova cizince rozumět (Disman 1993), ale hrozilo nebezpečí, že nedokážu získat

analytický a kritický odstup. I proto jsem si zvolil dva konzultanty, práci v jejím průběhu konzultoval a diskutoval o ní s několika dalšími sociology a čtení mladěošských textů nechal projít zkouškou ohně: čtení a následná diskuze se starochy.

13.

Velkou výhodou se ukázala moje pozice „insidera“. Nepotřeboval jsem žádného „klíčnicka“, který by mi k mladěochům otevíral dveře. Puwar ve svých reflexích rozhovorů s poslankyněmi britského parlamentu (Puwar 1997) několikrát uvádí jako velký problém, že mezi svými respondentkami neměla kontakty, že poslankyně nebyly v její síti. „Prvním úkolem výzkumu bylo vůbec získat přístup k MP (poslankyním britského parlamentu, pozn. autora). ...I po získání souhlasu s rozhovorem jsem musela opakovaně čekat a přizpůsobit se změnám termínů schůzek na poslední chvíli,“ popisuje Puwar a cituje Fitze a Haplina: „Jedním z atributů mocných je, že oni vás mohou přimět, abyste na ně čekali a tak ovlivňovat organizaci a rychlost vašeho výzkumu.“ Odlesk tohoto úskalí jsem mohl pocítit také, jenže na rozdíl od nezájmu, který britské poslankyně dávaly najevo britské socioložce, mí mladěoši měli neustále starost, aby mi jejich vyprávění bylo užitečné, aby mi vyšli vstříc co nejlépe. Mladěoši mě vnímali nejen jako kamaráda či známého (s Daliborem jsem léta hrával lakros, s Adamem se kamarádíme již pět let) a jako vrstevníka, ale též jako člena své skupiny, do níž mě počítali pro několik let mé novinářské práce.

14.

Polní šuplík je různorodou směsí materiálů a jeho historie začíná už před rokem a půl. Tehdy článek ve Večerníku Praha: „Mladí elitáři“ (Matocha 1996) inspiroval mého dnešního konzultanta doc. Jiřího Kabeleho k nápadu natočit o těchto mladících film v rámci Nadace Film a Sociologie. Nejprve pro potřeby tohoto filmu a od ledna 1997 i kvůli této práci, jsem si vedl polní šuplík klasický šuplík mého pracovního stolu, který je již přes rok vyhrazen případu mladěoši. Obsahuje jednak polní poznámky (Disman 1993: 312), tedy poznámky ze setkání, která jsem s mladěochy měl, postřehy a dokumenty z různých akcí, na kterých jsem se s mladěochy sešel, a záznamy o žádostech (a upomínkách) o jejich autobiografii. Ale také náměty dvou režisérů na již zmíněný dokument nebo výstřižky o mladěoších z tisku.

15.

Data od starochů jsem získal na konec. Sešli jsme se v bytě Hany (má malé děti, takže nemohla nikam odjet) u jednoho stolu. Nejprve jsem přečetl vyprávění Adama (Věra a Jiří čtený text sledovali zároveň vytištěný na papíru), a potom jsem je vyzval, aby mi řekli, co je k tomu napadá, co je překvapilo, zarazilo či urazilo, co si o vyprávěních mladěochů, a tedy

o mladěoších myslí. Diskuzi jsem usměřňoval jenom tak, aby nepodléhala občasnému odbíhání k aktuálním obecně politickým tématům, protože ta nejsou pro mou práci relevantní. Po asi 45minutové diskuzi, nahrávané na diktafon, jsem přečetl vyprávění Barbory a vyzval je ke stejnému úkonu rozšířenému o možnost srovnání obou vyprávění. Diskuze tentokrát trvala asi 60 minut. Doma jsem potom ze zvukového záznamu přepisoval jednotlivé názory, které měly přímý vztah k tématu bakalářské práce.

Svět jako šance uspět

Myslím si, že jsem ještě natolik mlád, mladěoch jo, já to pořád říkám, že bych měl využít příležitosti, poznat toho maximální množství. (Hynek)

Takže jsem přišel sem no a tady jsem teďka vlastně rok a půl a něco a myslím si jo zase, je to stejná challenge, možná ještě větší... (Cyril)

Jako výzvu jsem přijal nabídku tehdejšího ministra... (František)

Druhá výzva přišla v létě 1995... (Gustav)

A měl tu pravou ctižádost. Odvážil se psát o světě ještě jako kluk, panebože, a to teprve pořád nasával. (John Wolf, vydavatel, ve Světě podle Garpa)

VÝZVY A PŘÍLEŽITOSTI BEZ HRANIC

16.

Svět podle mladěochů je světem, jehož ústřední dominantou jsou výzvy a příležitosti. Příležitostí a výzev je mnoho a mladěoši se jich snaží využít. Jde o simultánní příležitosti a výzvy, v různých oblastech sociálního života (politika, byznys, vysoká škola), a jako takové je mladěoši i vnímají i realizují. Model postupného kráčení po profesním a společenském žebříčku, kdy nadějný mladík nejprve vystuduje vysokou školu, potom si najde zaměstnání, kde postupně stoupá ve firemní hierarchii, aby se po letech pokusil třeba soukromě podnikat, a až získá jistý společenský status, odbornost, kapitál a zkušenosti, začne se angažovat třeba i v politice, je minulostí. Mladěoši současně studují, pracují, podnikají a radí ministrům. Tradiční lineární posloupnost v jejich kariérách je archaizována.

Tak to byl XXX (studentská firma při vysoké škole, pozn. autora). Tam jsem se teprv vlastně seznámil s plno lidma z podnikatelské sféry a bylo to strašně zajímavý, jo, pro ekonoma, pro studenta ekonomie. No a pak jsme zakládali nák tu vlastní firmu... A mezitím jsem odskočil na to ministerstvo, kde jsem rok vlastně pracoval jako poradce. (Dalibor)

17.

Svět podle mladěochů je zároveň světem voleb a výběrů. Svět voleb je pro ně jednoznačně reprezentován světem polistopadovým (o mladěošské interpretaci revoluce pojednám níže). Svět před rokem 1989 bylo

„prostředí, které bylo uzavřeno kreativnímu aktivnímu přístupu k životu.“ (Emil), „To, na co si vzpomínám nejvíce, je pocit zmatení, kdy jsem si myslel, že jsem asi hloupý, abych teprve mnohem později zjistil, že to byl svět kolem mne, co bylo postaveno na hlavu: Pamatuji si, jak jsem se ptal, v čem je podstata voleb, když si není z koho vybírat, jak může být nejsvobodnějším zřízením diktatura proletariátu, atd. Vždyť to znáte. ...Stejně si ale myslím, že mě revoluce zachránila, protože – dříve či později – by přišel konflikt, a já bych se buď stal nechutným komunistickým funkcionářem, nebo by mne čekal dissent (ani jedno nepovažuji za životní výhru).“ (František)

18.

Toto vnímání předlistopadového světa je podepřeno i většinou mladých, protože vzhledem k němu mohli volby (profesní, společenské) začít dělat až v devadesátých letech – v jiném režimu, v jiném světě.

19.

Svět podle mladých je plný takovýchto slov: chtěl jsem, zriskoval jsem si, zvolil jsem, dostal jsem nabídky, ne proto – že bych musel atd. Slova, která vyjadřují, že to byli oni, kdo volil, že žijí ve světě, kde je možno volit mezi různými příležitostmi a výzvami. Mladí žijí ve světě, který je šancí.

20.

Čas je v něm archaizován, vítězí prostor.[4] Čas ve světě podle mladých je prostorem pro realizaci jejich šancí. Naplnit čas znamená pohybovat se prostorem šancí a využívat jich. Prostorem proto, že výzvy a příležitosti nejsou realizovány vývojově postupně, v časové posloupnosti, ale simultánně. Není třeba nejprve vystudovat vysokou školu, a teprve až potom pracovat jako poradce či založit firmu. Není nutné s novou prací čekat, až bude předchozí dokončena. Mladí se mohou pohybovat v nově otevřeném prostoru velmi volně. To je dáno schopností jednak pracovat a žít v různých rámcích, ale také tyto rámce snadno překračovat. Revoluční čas je vybavil kompetencí pro pohyb v diskontinuitním prostředí. Volnost jejich pohybu a simultaneita nabídek je dána též vysokým postavením. Čím je jedinec výše ve společenském či profesním žebříčku, tím více nabídek dostává. A nakonec také „velkou změnou na pozadí“. (viz kapitola Velká vlna na pozadí). Svět podle mladých je konzistentní s globalizujícím se světem, jak ho popisuje Robert Reich či Jeremy Rifkin (Reich 1995, Rifkin 1996).

21.

Ve světě podle mladých nerozhoduje vykázaná odbornost a léta praxe (jinak by samozřejmě pro ně nemohl být svět šancí). „Pak samozřejmě to bylo ještě výraznější u toho ministra XXX, protože když jsme přijeli někam do zahraničí, tak mým kolegům,

těm poradcům ministrů a mluvčím a tak, to byli většinou lidi starší, kteří procházejí takovou zkušeností, že sou po boku těch ministrů jako tajemníci mluvčích, jo, pak jsou šéfové třeba nákejš úseků ... Takže to byli většinou lidi, který už měli velký zkušenosti z politiky, ze státní administrativy a bylo jim minimálně, jim bylo určitě všem čtyřicet a vejš a tak jo.“ (Cyril) [5]

KONKURENČNÍ VÝHODY

22.

Kromě přímého využívání nabízejících se příležitostí mladí strategickým jednáním zvyšují své konkurenční výhody[6] tak, aby maximalizovali příležitosti příští. Mladí odpovídají především na výzvy, jejichž úspěšná realizace jim pravděpodobně do budoucna přinese další zajímavé nabídky.

23.

Z různých vymoňujících se příležitostí musí volit. Mohou reagovat na mnoho výzev, ale nikdy ne na všechny. Mladí se umějí pohybovat v různých rámcích, umějí rychle přecházet z jednoho do druhého, ale nemohou nikdy vstoupit do všech.

24.

Každá volba je tak zatížená nemožností realizovat jiné příležitosti. To jsou náklady příležitostí, které je nutné zaplatit. (např. Knight 1921) „Náklady pouze zaznamenávají lákavé nabídky konkurence.“ (Knight cit. podle Samuelson 1995) Proto je efektivní, když si společně s naplňováním jedné příležitosti zároveň otvírají jiné.

25.

Na počátku mladí disponovali třemi hlavními konkurenčními výhodami: jazykem, nezátížeností a mediálností.

26.

Jazykem nejen v užším smyslu znalosti cizího jazyka („Jo a na podzim roku '92 jsem asi měsíc a půl nebo dva měsíce, ještě než jsem se stačil zapracovat v poslaneckém klubu, tak jsem učil angličtinu na mateřské škole a na základní škole na nějaké dědině na jih od Prahy.“ (Adam)). Mladí se rychle naučili nový jazyk, jazyk ekonomie tržních sil, jazyk finančního manažerismu, kterým šlo hodnověrně popisovat novou situaci. Byl to mimo jiné jazyk liberalismu a monetarismu, vládnoucích ideologií té doby.[7]

A zdálo se mi, že musím toho strašný kvanta jako stihnout, slova jako marketing a méněměnt byly v té době nové a do nás to hustili na tý ekonomce a Samuelson byla bible pro nás a bylo to něco úžasného. ...A plno lidí z podnikatelské sféry ...tak ti byli trošku v pasti, pro ně se otevřel nový svět podnikatelské a slova jako marketing, management neznali, my jsme se je učili, byli jsme pro ně strašně zajímaví. (Dalibor)

27.

Druhou konkurenční výhodou mladých byla jejich nezátíženost minulostí. Mladí neměli žádné vazby na struktury starého režimu (nikdo je nemohl obvinít ze spolupráce s StB či KSČ), nebyli v žádných stabilních relevantních sociálních sítích (teprve je začínali budovat) – nebyli tedy nositeli žádných závazků (nemohli být pro členy své sítě objektem požadavků), neměli žádný „odpracovaný“ status (neměli co ztratit, mohli riskovat, především mohli totiž hodně získat), byli svobodní (nemuseli živit rodinu, často je ještě případně mohli doživovat jejich rodiče, nemuseli proto vyžadovat jisté zaměstnání s jistým pravidelným platem), nezažili rok '68 (nebyli zatíženi nostalgii a socialismem s lidskou tváří), nezažili hmotnou nouzi (nebyli zatíženi existenčním strachem, že neuspějí), neměli za sebou žádné publikace starých a nevhodných názorů (které by někdo mohl vylovit, a tak je kompromitovat).

Myslím si, že jsem ještě natolik mlád, mladí jo, já to pořád říkám, že bych měl využít příležitosti, poznat toho maximální množství. Finanční motiv, nehledě k tomu, že mí rodiče jsou perfektně zabezpečeni, mohl bych se na ně v tom případě spolehnout, tak to pro mě není ta hlavní priorita v tuhle chvíli. ...Jak říkám, nezakládám rodinu, není problém pro mě trošku si zriskovat. (Hynek)

28.

Tím, že mladí nebyli zatíženi minulostí, nemohla je minulost přitlačit do zástupu ke „zbožným potomkům času“, stali se z nich i tímto „náruživí obyvatelé prostoru“ [Foucault cit. dle Bělohorský1997].

29.

Třetí konkurenční výhodou byla jejich schopnost pohybovat se ve světě médií. Tři z mých mladých kromě svého poradcování byli i tiskovými mluvčími, tři pracovali přímo v médiích. Ve světě svobodných médií, kde se mnozí starší pohybovali jako slon v porcelánu, byli mladí jako doma. V tom jim pomáhala i jejich vizáž; jejich hezkost, mládí, fotogeničnost. V mediálním světě je často důležitější, jak kdo vypadá, než co říká.

STRATEGIE PRVNÍ (SOCIÁLNÍ KAPITÁL[8])

30.

K úspěšnému zvládnání výzev a příležitostí volí mladí určité strategie.

31.

Prvním krokem je (často s notně drzým kusem čela) nabídnout vlastní inteligenci a pružnost, nepožadovat žádnou odměnu, a dostat se tak na poradcovskou pozici, odkud lze dobře udělat kroky další.

32.

„Tak jsem zjistil, že jsem se vlastně všude vetřel,“

řekl mi Adam, když mi předával kazetu s namlouvenou biografií.

Pak jsem nastoupil na VŠE. ...A ještě vlastně než škola začla, tak jsem se zajímal o možnosti spolupráce s poslanci XXX (jméno politické strany) nebo při poslaneckém klubu. To jsem se zajímal tak, že jsem tam zavolał nějaké sekretářce, řekl jsem, že bych tam chtěl pro ně pracovat zadarmo, ta mě pozvala na kafe, tam jsem jí to všechno vysvětlil, za týden jsem šel na zasedání předsednictva poslaneckého klubu... ptali se mě, co chci, tak jsem jim řekl, že nechci nic, že jim chci nabídnout nějakou spolupráci. Řekl jsem jim, že ještě nic neumím, ale že jsem chytrý a že něco budu dělat. (Adam)

33.

Těmi dalšími kroky je především získávání kontaktů, vytváření vlivné sociální sítě. (Například jeden z mladých si dokonce vytváří vlastní počítačovou databázi svých kontaktů (polní poznámky).) Z titulu své funkce se poradce setkává s celou řadou významných a mocných lidí, pro další je zajímavý kvůli přímému kontaktu s ministrem či s tajnými ministerskými materiály. Tito lidé postupně zabudovávaní do sítě slouží mladým jako prostředky k úspěšné realizaci jejich příležitostí. Takový člen je totiž mobilizovatelným zdrojem rozličného kapitálu, který mladí může využít ve svůj prospěch. (Tímto krokem mladí samozřejmě ztrácejí jeden ze svých význačných atributů, který jim zajišťoval ze začátku konkurenční výhodu, a sice nezávislost. Protože i oni sami se tak dostávají do stabilních sítí a mohou být předmětem požadavků jiných aktérů. Ostatně mladí stárnou, takže nezávislost ztrácejí i jinak. První z nich je již ženatý. Druhý začal hovořit o tom, že se možná poohlédne po finančně zajímavém zaměstnání.)

34.

Kromě významných lidí, pro které pracují (ministři, poslanci), mladí spolupracují s řadou dalších významných osob. Například dva z mých mladých vedou jistou nadaci, která mj. pořádá různé semináře a konference, kam zvou významné a vlivné osoby, s kterými povečeří, pohovoří a umožní jim promluvit k sálu plnému aktivních mladých lidí. (polní poznámky ze dvou akcí této nadace). Tyto kontakty většinou přímo nezmiňují.

35.

Některé své kontakty s významnými osobnostmi mladí v sebraných autobiografiích explicitně uvádějí: Václav Havel, Alexandr Tomský, Tomáš Svoboda, Ivo Mathé, Ivan Kočárník, Radek Sabela, Karel Dyba a mnozí další. Dávají tím najevo svůj vliv, vykreslují exkluzivitu prostředí, ve kterém se pohybují, a posilují tím svoji společenskou prestiž. „Potom mě vlastně hodně ovlivnilo to, že na začátku roku '89 jsem se seznámila s Václavem Havlem a musím říct jako, že

to setkání mě hodně ovlivnilo. Já jsem měla přístup k samizdatový literatuře a měla jsem možnost si číst jeho eseje, a přestože jsem věděla, jak ten člověk jako uvažoval, tak potom to osobní setkání... jsem šla za Havlem vlastně 28. října, nebo těsně po 28. říjnu, kdy ležel v nemocnici Na Františku, jednak ho podpořit, navštívit, udělat mu radost, a jednak ho i teda požádat tady o ten rozhovor (pro časopis, pozn. autora) a on teda souhlasil. Domluvili jsme si, že ten rozhovor uděláme na Hrádečku, ještě dneska mám někde schovaný nákej ubrousek, nebo papír prostě, na kterej kreslil tu cestu na Hrádeček.“ (Barbora)

36.

Z vyprávění mladých je zřejmé, že do svých sítí nezapojují jen živé, ale i mrtvé. Slouží k jejich účelu stejně dobře. Ne-li líp: „Kdo neví, že slouží, slouží nejlíp.“ (Bertold Brecht 1963). Když Barbora legitimizuje výjimečnost svého nynějšího postavení tím, že ukazuje svoji výjimečnost již v dětství, vypůjčuje si k tomu i mrtvé básníky: „Vlastně mě od tří do šesti let vychovávala babička a moje babička vlastně byla z rodiny, teda můj děda, ale já si ho už nepamatuju, protože už v té době nebyl na živu, ten byl významnej český malíř, kterej se přátelil vlastně s takovejma lidma, jako byl Seifert, Nezval, vlastně s celou touhle tou skupinou spisovatelů, básníků a divadelníků, a tím pádem vlastně ta moje výchova byla zase asi trošku jiná, než byla výchova jinejch dětí, který se dostaly do socialistickejch mateřskejch školek...“ (Barbora)

37.

Zároveň s kumulací sociálního kapitálu se mladí učí pohybovat v tomto novém prostředí. Získávají kompetenci pro život mezi mocenskou elitou. „V každý etapě života by si člověk měl stanovit určité priority. A v tuto chvíli je pro mě ta prioritá trochu jinde, než jsou ty finance. Získat zkušenosti, bejt dobrej, všechno, co k tomu patří. ...Tam nemusí být prioritní to, jestli už teď jsi vydělal ty statisíce nebo milióny nebo miliardy, to přijde totiž.“ (Dalibor) „Vidím, že jakýkoliv politický rozhodnutí má zcela konkrétní dopad na všechny vrstvy společnosti, a tak náck nemám pocit, že bych žila jenom v tomhleto prostředí mezi ministerstvem a parlamentem a médií.“ (Barbora)

STRATEGIE DRUHÁ (VZDĚLANOSTNÍ A FINANČNÍ KAPITÁL)

38.

V první fázi mladým o školu ani o peníze nejde. Jak sociální kapitál mladým narůstá a jak přestávají být nezávislí, začínají usilovat o získání bezpečnějších forem kapitálu – kapitál klasický finanční a kapitál vzdělanostní.[9] Kapitál vzdělanostní a finanční je jistější v normálních demokratických časech. Není závislý na výměnách vlád mezi koalicí

a opozicí. V časech nestandardních, revolučních se naopak jeví spolehlivější sociální kapitál (např. Možný 1991). Všechny rozhovory jsem uskutečnil před listopadovou krizí vlády v roce 1997, kdy mnozí nadějní ministři mých mladých začali prudce ztrácet na kursu na naší politické burze. Je pravděpodobné, že tato událost ještě více posílí tuto druhou strategii.

39.

Když má jedinec velkou síť kontaktů, pak většinou obráceně také on je sociálním kapitálem v sítích mnoha jiných jedinců. Platit penězi nebo univerzitním diplomem je proto možná přece jenom příjemnější.

Prostě těch pět nebo šest let po revoluci ta škola fakt stála stranou. Ale je to vo tom, že tohle je nákej rok dospění, teď najednou začaly náck ty pocity, jako že tuhle školu a i třeba jiný chci mít. Ne proto, že musím. Dneska mě se už nikdo na žádný papíry asi ptát nebude, jestli mám náck diplomy, nebo ne. ...A teď uvažuju o tom, že bych si udělal, jestli dopíšu tu diplomku konečně, tak bych rád, tady mám právě nabídku z Erasmovy univerzity z Rotterdamu, tam je stupeň Master of Corporate Communication, tak to bych rád. (Cyril)

Samozřejmě jako se dostávám asi do věku, kdy pro mě už přestává být zanedbatelná finanční otázka. (Barbora)

40.

Přeskupení priorit na vzdělání a finance souvisí s druhou fází jejich kariérního letu, se stabilizací a legitimizací dosažených vysokých postavení.

Stáhl jsem svoji kandidaturu ještě před volbami vnitrostranickými, protože jsem viděl, že bych neprošel na tom prvním místě a že bych spíš tím protahovaným zbytečným bojem všechno zkomplikoval... No ale zpátky k roku '96, tam jsem měl poměrně dobrou pozici na ministerstvu. Stabilizoval jsem si pozici ve straně na regionu. (Adam)

41.

Proces stabilizace a legitimizace je možné popsat jako cílevědomé usilování o srovnání statusové inkonzistence. U mladých tak dochází ke krystalizaci statusu (Lenski 1966). Ze čtyř standardních složek statusu (podíl na moci, společenská prestiž profese, příjem a vzdělání) jsou u mladých právě příjem a vzdělání na relativně nižší úrovni. Konzistentní vysoký status by pomáhal mladým legitimizovat jejich vysoké postavení.

ZAJATCI VLASTNÍCH ŠANCÍ

42.

Styl a strategie, které mladí pro svoji cestu za úspěchem, za využitím příležitostí a realizací výzev zvolili, mají svá úskalí. Stejně jako svět pojmáný jako šance, respektive jako hojnost simultánních šancí, má už ve svém základě, ve své definici skryté nebezpečí.

43.

Život se může mlad'ochům stát pouhou odvozeninou, funkcí rozličných příležitostí. Výzvy tak mohou zcela určovat podobu jejich života. Mlad'oší jsou (a někteří to sami i reflektují, nejvíce Dalibor) zajatci, jejich šance jsou zároveň jejich vězením. Množící se simultánní příležitosti jsou bytelným mřížovím. Mlad'oší nejsou workoholiky (někdy to i přímo říkají: „Dva měsíce před sjezdem byla práce dobrých 12 – 14 hodin denně, ale myslím, že se to období nedá nazvat workoholickým. Šlo opravdu spíše o to, dobře splnit svůj úkol, než se vyžívat v přehnaně intenzivní práci.“ (Gustav)), oni o svém vězení, o nebezpečích vědí. Snaží se najít řešení („A do toho najednou vy nemáte takové to standardní životní know-how.“ Cyril, „Tzn. není potřeba spěchat tak úplně. Je potřeba si to bránit jistým způsobem. Jo.“ Dalibor).

44.

Pokud je ale součástí mřížoví vlastní definice světa (a ta je jí vždycky [10]), pak zajatec nemůže ze svého vězení vyjít, aniž by strhl i ji. Osudová volba leží mezi buď mít svět jako šanci, tedy svět plný příležitostí a výzev a zároveň žít „pod tlakem příležitostí“ (Dalibor) jako jejich zajatec, nebo nebýt zajatcem, ale pak nemít ani první. Mlad'oší jsou přesvědčeni, že ve světě šanci lze nebýt zajatcem: „Pravda je, že v té době vlastně cokoliv, co bylo zajímavý, tak tam jsem byl. A v tom chci jako tak nák trochu pokračovat, ale nemusím být zrovna nejlepší v tom všem, jo. Nemusím zářit všude takzvaně. Vybrat si něco a dávat bacha na sebe.“ (Dalibor)

45.

Dokud budou mít mlad'oší energii, či dokud se nezmění společenské struktury takovouto verzi světa umožňující, budou zajatci „světa coby šance“. Až přestanou být zajatci tohoto světa, přestanou být mlad'ochy a skončí i tento „svět jako šance“.

BLIŽNÍ FUNKCÍ PŘÍLEŽITOSTI

46.

Strategie vědomého masivního získávání sociálního kapitálu vede k nebezpečí, že všichni ostatní lidé nebudou ničím víc než sociálním kapitálem, potenciálním sociálním kapitálem, či sociálním kapitálem někoho jiného.

47.

Druzí lidé se tak mohou stát pro mlad'ochy jenom prostředkem pro realizaci vlastních příležitostí. Odtud ale již není daleko k Rodionu Raskolnikovi F. M. Dostojevského.

48.

Aspekt sociálního kapitálu pak může převážet i ve vztazích k přátelům, i oni tu mohou být proto, aby plnili nějakou funkci.

49.

Takovou redukci lidí, dokonce významných druhých, popsal Milan Kundera v Žertu: „Lucie nebyla pro mne ničím víc než funkcí mé vlastní životní situace; všechno, čím tuto konkrétní životní situaci přesahovala, všechno, čím byla jen sama sebou, mi unikalo. Ale byla-li pro mne opravdu jen funkcí situace, bylo zcela logické, že ve chvíli, kdy se situace změnila (kdy nastala jiná situace, kdy já sám jsem zestárl a změnil se), zmizela i moje Lucie, protože dále už byla jen tím, co mi na ní uniklo, co se mne netýkalo, čím mne přesahovala. A proto bylo také zcela logické, že jsem ji po patnácti letech vůbec nepoznal.“ (Kundera 1991)

KOMPETENCE PRO MIMOŘÁDNO

50.

Třetí úskalí mlad'ochů je spojeno s kompetencí, kterou získali, a zejména s tou, kterou nezískali. Oni jsou dobře vybaveni revoluční kompetencí a schopností pohybovat se ve zvláštním a hektickém prostředí ministerských kabinetů, parlamentních kuloárů a tiskových konferencí, které jsou ale jiné než zkušenostní výbava pro všední den.

My jsme ještě strašně moc od té revoluce dedikovaný, my to chceme dělat naplno, rychle, poctivě a tak. A zase ty lidi, který už to mají zažitější, tak už se nad tím trochu usmívají, protože vědí, kdy mají odpočinout a kdy mají vysadit a kdy se to prostě vydejchá a kdy ubrat plyn a držet kurs, jo a tak, a my moc ne. (Cyril)

51.

Sama doba „normalizace“, a zvláště pak pokud bude spojená s vystřídáním opozice a koalice u vlády, tedy s jejich vypadnutím z vysokých pozic, by mohla pro jejich kariéry mít vážné a nepříjemné následky. Toto nebezpečí si mlad'oší uvědomují.

Vy jak nemáte normální zkušenosti životní, kterým my se všichni smějeme, že jo v tomhle věku, tak můžete narazit na takový úskalí, že vás to prostě položí, převálcuje a vy prostě shoříte a nic. A jako byste nebyl. (Cyril)

ENERGETICKÁ NÁROČNOST SVĚTA SIMULTÁNNÍCH ŠANCÍ

52.

Když člověk něco začne dělat, chce samozřejmě uspět. Problém je v tom, že mlad'oší odpovídají na mnoho výzev, chtějí být úspěšní při realizaci mnoha příležitostí, což je velice náročné a vyčerpávající. Při simultánním jednání je nutno vynaložit mnoho energie.

53.

Tuto energetickou náročnost mlad'oší vnímají a interpretují jako vážné nebezpečí, které by mohlo ohrozit jejich kariéru.

Kapitán Energie byl Garp. (Roberta, Garpova důvěrně blízká, ve Světě podle Garpa)

Poměrně hodně jsem pracoval, na což jsem doplatil, protože jsem to fyzicky nějak už nezvládl, byl jsem přepracován, doslova, víceméně jsem se zhroutil, protože jsem to přeháněl. (Adam)

Po těch šesti letech intenzivního života, který je čím dál tím horší časově a stresující, jsem teprve teď začal cítit nějakou únavu. Takovou tu fakt fatální fyzickou, psychickou únavu. (Cyril)

Začal jsem chodit do práce, do té studentské firmy, potom do té vlastní firmy, ta škola do toho, začínalo toho být hodně. Takže ten balvan těch příležitostí byl poměrně hodně velkej a těžko se nesl. ...Nosiš tu kravatu a tu košili, takhle mladej, ten mobilní telefon (zoufalé usmání, pozn. autora), což bylo pro tebe úžasný jo, to byla úžasná věc, jako mladej kluk mít mobilní telefon a košili a kravatu a jet v autě novým, který tvoji rodiče nemaj. Takže se vidíš strašně úspěšnej prostě, makáš, jo, není to nějaký podvod, makáš. Měl jsi štěstí, měl jsi ty příležitosti, udělals to dobrý, pak jsi zjistil ale, že vstáváš ráno, běžíš do školy, pak jdeš do práce, zpátky do školy, do práce, jedenáct hodin, dvanáct hodin, hotovka, že jo, soboty, neděle pracuješ, jo. Říkáš si, nemělo to bejt vo něčem jiným? A zjišťuješ taky, že je třeba zvolnit, jo, protože nevydržíš to tempo, nemůžeš vydržet to tempo, jo. (Dalibor)

54.

Mlad'oshi objevili, že i energie je omezený zdroj.

REVOLUČNÍ DVEŘE DO NOVÉHO SVĚTA

55.

Prostor, který jsem popsal a ve kterém se mlad'oshi pohybují, byl otevřen revolucí roku 1989.

56.

Mlad'oshi interpretují listopadovou revoluci jako jednoznačně kladný moment ve svém životě. Jako pozitivní událost, jako zlom, který přinesl spoustu nových příležitostí, které oni využili („... pod velkým tlakem příležitostí, který přišly s tou revolucí“ Dalibor). Například Cyril, kterého jsem nechal na časovou osu s datem jeho narození a datem rozhovoru vyznačit body, které považuje ve svém životě za klíčové (Andrle 1996), zakreslil pět bodů, a bod roku '89 popsal jako „naprosto klíčový a naprosto pozitivní“. Zároveň mlad'oshi uvádějí, že revoluční doba byla jiná: čas byl rychlejší, vše bylo více nabitě energií, dělali věci, které by je předtím ani potom nenapadly.

V té době přišla revoluce '89, byl jsem asi ve druháku nebo ve třetáku a bylo to úžasný. Byl to pro mě velikánský impuls k něčemu aktivnímu, aktivnějšímu, než byl třeba sport a kapela. A to bylo úžasný. (Dalibor)

Přišel jsem do Prahy měsíc a půl před revolucí a stal

jsem se šéfem rozhlasového studia Jarov na kolejích na Jarově. Když přišla revoluce, tak jsme vztyčili vysílačku a začali vysílat normálně do éteru. A jeli jsme studentský rádio a plamenný výzvy. A volal nám tam Štěpán, že nás nechá všechny vyhodit. On si na ekonomku potrpěl, takže jsme se všichni hrozně báli, ale revoluce dopadla dobře, a tak jsme v tom vysílání pokračovali. (Cyril)

57.

Jejich pozitivní hodnocení revoluce a jí odstartovaných změn je navíc v podstatě zákonité. Mlad'oshi jsou součástí polistopadového establishmentu, takže těžko mohou listopad '89 hodnotit jinak než pozitivně.

VELKÁ VLNA NA POZADÍ

58.

Mlad'oshi se vezou na velké společenské vlně/změně, která začala po revoluci nabírat vrchu i v České republice. Ve světě je aktuální minimálně dvacet let. Bývá popisována jako informatizace, globalizace, postmodernismus... Je to vlna, která přinesla dvacetileté poradce ministrů v České republice a třicetileté miliardáře v počítačovém byznysu ve Spojených státech. Tato proměna přináší dramatický nástup symbolických analytiků (Reich 1995).[11]

59.

Mlad'oshi jsou čistými symbolickými analytiky. Mají všechny Reichem zmiňované rysy a předpoklady (pracují především se symboly a s jejich prezentací, nejsou profesionály v žádném oboru, jejich kariéry nejsou ani zdaleka postupnou mc'donaldovskou kariérou, nevedou rovnítko mezi množstvím vykonané práce a platem, mají schopnosti abstrakce, systémového myšlení, experimentování i spolupráce) a jsou schopni plnit všechny tři typy prací, které symboličtí analytici plní či budou plnit (identifikace a řešení problémů a strategické zprostředkování).

60.

Konkrétní podobu trendu, který je pozadím světa podle mlad'ochů v České republice, můžeme dobře popsat pomocí McLuhannovy tetřady (McLuhan 1989). Podle McLuhana pochopit nějaký fenomén či trend znamená pochopit, co intezifikuje, co archaizuje, co aktualizuje a v co může invertovat.

61.

Intezifikují se příležitosti a simultánní možnost voleb, simultaneita. Dochází k archaizaci zásluh z minula, postupnosti, posloupnosti a čekání. Aktualizuje se hodnota lidského kapitálu a výkonovosti. Inverzí může být stav krize legitimních očekávání jednotlivců a krize společenské solidarity. A také konec vědomí souvislosti a relací.

62.

Mlad'oshi vnímají jevy, které se intenzifikují i které se archaizují. Stejně jako skutečnost, že oni reprezentují

tyto změny, že staré společenské struktury je považují za nositele těchto změn, a tedy za své ohrožení.

A teď se to začíná šířit jako virus a takový ty struktury, no starý to je takový blbý slovo, ale ty lidi, který tomuhle moc nepřejou, časem, když převládne tenhle živel, tak prostě neobstojej, neobstojej v tý konkurenci týhle generace, neobstojej profesně, lidsky a tak dál. Prostě už si myslím, že se to nezastaví, ten proces. ...A taky samozřejmě je to vo tom, že hodně lidí nám fandí, ale hodně lidí vám taky nefandí, protože samozřejmě maj pocit, že oni vyseděli ty místa, ty, že vy najednou, prostě pro ně jsme kluci a holky a obsazujeme takový posty jim, když oni přece měli morální právo. A ti lidi vás samozřejmě potom nemaj moc rádi. A nepřejou tomu, že jo, a vy musíte bejt na to zvyklej a i s tímhle pocitem v zádu v hlavě prostě žít, no, že je hodně lidí, který čekaj na vaši chybu. (Cyril)

Garpova smrt přece jen ve skutečnosti byla jakýmsi druhem sebevraždy. V tom smyslu, že celý jeho život byl sebevražda. Rozčiloval totiž příliš mnoho lidí. (Helena, Garpova žena, ve Světě podle Garpa)

63.

Společnost starochů brání archaizované hodnoty posloupnosti, zásluhovosti, postupnosti. Touží po restauraci jistot, pevných bodů, starého řádu. Usiluje, aby minulé zásluhy zase platily. K této obraně archaizovaných hodnot volili moji staroši dvě strategie. Jednak volali po odbornosti (zavrhovali politiku, politická řešení a vzývali odbornost, odborná, „ne-stranná a správná“ řešení):

Pokud se v tom Adam bude pohybovat dlouho, tak z něj bude úplně obyčejnej, nechci říct ošklivé slovo, ale prostě politik se všim všudy. Prostě člověk, kterýho bych já si jako přítele nevybrala, teda takovýho politika. (staroch Hana)

Já si myslím, že Barbora dělá odbornější lepší práci, že ona by se nikdy nesnížila, aby šla na nějaký mítink přesvědčovat, aby někdo volil jejího ministra. (staroch Věra)

64.

Stavění čínské zdi mezi odborností a politikou (už na úrovni ontologie, konstituce bytí), tak starochům umožňuje politiku démonizovat. Druhou strategií starochů bylo moralizování (věčné kategorie abstraktního dobra a zla jim umožňovaly označit něco za špatné a něco za dobré, čistě podle morálního cítění): „Místama se mi zdálo, že to je dobrej člověk,“ řekl staroch Pavel, když reagoval na autobiografické vyprávění Adama. A staroch Hana: „Nepřála bych si to pro svý dítě. Myslím si, že tenhle svět, tohle prostředí, ve kterým se pohybuje, nemůže člověka dobře formovat a nemůže ho udržet čistýho.“ Starošská pointa je v tom, že mladochům přisoudí pouze politické schopnosti, kdežto odborné si rezervují pro sebe.

65.

Rozdíl mezi mladochy a starochy v jejich rozumně světu krásně popsal Saroyan v knize Tracyho tygr. Mladoch Tracy by se chtěl stát ochutnávačem kávy a staroch Valora mu vysvětluje, proč to nejde:

„Kdy tam bude volné místo?“ zeptal se Tracy.

„Ne dřív, než umře Nimmo“, řekl Valora. „Ale v podniku je dalších třicet devět lidí, kteří jsou před tebou.“

„Nimmo přece ještě neumře.“

„Řekni mu, aby si pospíšil.“

„Nechci, aby si pospíšil.“

„Ale jeho místo chceš!“

„Ne pane, chci, aby v oddělení byli čtyři ochutnávači.“

„A ty chceš být tím čtvrtým? A ne Shively, který je teď první v pořadí? Chceš předběhnout Shivelyho?“

„Nechci nikoho předběhnout, chci být mimo jakékoli pořadí přijatý do oddělení ochutnávačů, protože umím ochutnávat kávu a poznám, kdy je dobrá.“ (Saroyan 1996)

Co bude dál po tomto konci

66.

Svět podle mladochů je světem, jehož synonymem jsou vějířovitě se nabízející šance. V tomto světě jsou archaizovány zásluhy z minula a postupná pozvolná kariéra v čase a intenzifikována je simultánnost příležitostí a výzev. Mladochi reflektují, že pro starochy jsou oni reprezentanty této intenzifikace a archaizace a že staroši této změně budou bránit. Charakteristickou obrannou strategií starochů je ostré odlišení „blahodárné a dobré“ odbornosti a „špinavé a špatné“ politiky. V tomto rozlišení jsou potom mladochům přiznány schopnosti politické, kdežto odborné jsou doménou zkušených starochů. Tento boj bude pokračovat.

67.

Na postech poradců ministrů mladochi akumulovali sociální kapitál a sbírali praktické zkušenosti z prostředí mocenské elity. Do svých vysokých pozic se dostali stejně rychle jako jejich šéfové – ministři. Bude zajímavé sledovat, jestli tato revoluční diskontinuita tímto poradcovským předznamenáním ovlivní dvě generace politické elity v ČR. Jestli tedy mladochi až vypadnou ze svých současných pozic potvrdí ono přeskočení mnoha stupňů na kariérním žebříčku, nebo jestli jejich hvězdná kariéra shoří a oni budou muset postupně a dlouho stoupat po tradičních kariérních drahách. Nástup Cyrila na vysokou pozici v mamutí společnosti naznačuje, že alespoň část mladochů raketový start své kariéry potvrdí.

68.

Časem začali mladochi přesouvat své priority od „získat kontakty a zkušenosti“ k „dokončit si

vysokoškolské vzdělání a získat vysoký plat“, což souvisí s potřebou zvolnit pracovní a životní tempo a stabilizovat a legitimizovat svá vysoká postavení. Tato strategie je zřejmě přípravou na ono potvrzení úvodního kariérního skoku.

69.

Mladí jsou fenoménem, který je umožněn pozadím revoluční diskontinuity v České republice a globální změny ve světě. Pro tuto globální změnu je charakteristický nástup symbolických analytiků, jejichž přednostmi je nejen schopnost pracovat se symboly, ale i flexibilita, nezátíženost, schopnost týmové spolupráce a jazyková vybavenost a přizpůsobivost. Mladí jsou čistými symbolickými analytiky. Jak se bude zvyšovat moc symbolických analytiků ve vyspělém světě a jak se bude prohlubovat naše zapojování se do jeho struktur (EU, NATO), tak se bude ještě více rozvířet vějíř šancí mladých.

Epilog

Epilog je víc než sčítání padlých. Epilog maskovaný za účtování s minulostí je ve skutečnosti způsob, jakým varujeme sami sebe před budoucností. (Garp ve Světě podle Garpa)

70.

Mladí vědí, že si musí dávat pozor na staré struktury. Garp věděl, že si musí dávat pozor na Spodního výra.

Poznámky

1. Když mladí poradci ministrů o sobě hovoří jako o skupině, reflektují, často až zdůrazňují, svůj věk, své mládí. Někdy i sami sebe pojmenují jako mladí: „jak to vidím já, jako mladí.“ (Hynek) „Lidi v týhle zemi si už na to zvykli, že po té revoluci spousta těch mladých obsadila různé posty“ (Cyril) Nebo Barbora vzpomíná na první schůzi vlády, které se zúčastnila: „Něco jsem si psala, když ke mně přišel pan ministr XXX a povídá: „Vy si tady píšete domácí úkol, slečno?““
2. Mladí pracující v blízkosti politických špiček se prostřednictvím médií dostali veřejnosti na oči. Stali se věcí veřejnou. Doprovázejí ministry, někdy tlumočí jejich názory, jindy poskytují expertní stanoviska, nebo se jenom mihnou v žitě. Jsou oceňováni, ale ještě více pomlouváni. Těmi, kteří je oceňují, jsou starší u televizních obrazovek. Starší jako reprezentanti starých (tradičních) společenských struktur. Abych tento vztah mohl lépe objasnit, zahrnul jsem do svých rozhovorů i skupinu pěti lidí o generaci starších sociologicky nevzdělaných politicky neaktivních a televizi včetně jejího zpravodajství pravidelně sledujících. Byli to tito starší: Vladimír, Jiří, Věra, Hana a Pavel. Bylo jim mezi 36 až 45 lety a byli středoškolsky vzděláni. Všichni kromě Pavla mají děti. Věra, Vladimír a Pavel jsou zaměstnaní, Jiří je soukromý podnikatel, Hana je na mateřské dovolené.
3. K abecedně uspořádanému dávání jmen při anonymizaci mě inspirovaly dvě knihy: Den zkázy v Britském muzeu (Lodge 1995) a Velocipéd pana Kulhánka (Fischl 1992). Hlavní hrdina Dne zkázy v Britském muzeu Adam Jablick je postgraduální ženatý katolický student, důsledně s ženou Barbarou praktikující metodu přirozeného plánování rodičovství, aby zabránil zplození dalších potomků. Děti se mu přesto rodí jako na běžícím pásu a oni jim dávají jména postupně podle abecedy, jak přicházejí na svět (Klárka, Dominik, Edward). I biografická vyprávění mých mladých přicházela na svět postupně a dopředu nebylo jisté, kolik jich vlastně nakonec bude. A vzhledem k tomu, že téma mladých nehodlám s bakalářskou zkouškou odložit, kolik jich nakonec bude, není jisté ani teď. Hrdina z druhé knihy, pan Ladislav Kulhánek celý život touží po tom, aby jeho potomstvo, kterému on dal jména prvních písmen abecedy, obsáhlo za jeho života celou abecedu. „Adam byl nejstarší ze tří synů manželů Kulhánkových. Druhý se jmenoval Bohuš a třetí Cyril. Po něm řekl doktor Klepetář, bratr muže s baskickým baretem brčálově zelené barvy, paní Jitce, že chce-li být zdráva, byl Cyril poslední. Jinak by jistě

71.

Vějíř šancí mladých mohutní. I Garpovi naděje na literární prosazení rostly.

72.

Garp nakonec podlehl – fanatická Pú Percyová ho zastřelila.

A Jenny Garpová věděla, že ve světě podle jejího otce musíme mít všichni hodně energie. Její slavná babička Jenny Fieldsová o nás všech kdysi uvažovala jako o Povrchových, Vnitřních orgánech, Absentujících a Ztracencích. Ale ve světě podle Garpa jsme všichni smrtelné případy. (John Irving ve Světě podle Garpa)

Poděkování

Děkuji profesoru Alanovi a docentu Kabelemu za laskavé konzultantské vedení mé práce.

Děkuji profesoru Bělohorskému a magistru Převrátilovi za ochotné konzultace nad prvními verzemi mé práce.

Děkuji mladým za důvěru, s níž mi poskytli své autobiografie, a za čas, který mi věnovali.

Děkuji starochům za ochotu a otevřenost, s níž komentovali autobiografie Adama a Kláry.

Děkuji Johnu Irvingovi, Milanu Kunderovi, Fjodoru Michailovičovi Dostojevskému, Viktoru Fischlovi, Williamu Saroyanovi a Davidu Lodgeovi za inspiraci.

Pavel MATOCHA

byli měli ještě Daníčka, Emila a Fanouška a Gustu a kdyby bylo záleželo jenom na panu Kulhánkovi, byl by se v té abecedě zastavil – a i to jenom nerad – až u Zikmunda.“ (Fischl 1992: 19) Pan Kulhánek chtěl, aby jeho potomstvo, měřeno písmeny abecedy, bylo kompletní. I mojí snahou je, aby vzorek mých mladých, měřeno požadavkem teoretické nasycenosti (Disman 1993: 300), byl kompletní. „A nic nám nemusíte vykládat, řekl ještě pan Podhorský. 'My totiž už všechno víme, a taky jsme sem nepřišli se bavit, nýbrž hrát. Vynášíte.' Co vynesl, už nevěděl. Také se už nezlobil ani na sebe, ani na svůj velocipéd. Jen ještě chvíli myslel na to, jak dobré bylo, že tu Zuzanka byla se všemi ostatními“ (Fischl 1992: 158).

4. „Víme, že velkou posedlostí devatenáctého století byly dějiny: motivy vývoje a přerušení, krize a cyklu, motivy akumulace minulosti, velká přemíra mrtvých, ochlazení ohrožující svět. Devatenácté století našlo své mytologické zdroje ve druhém zákonu termodynamiky. Současná epocha by byla spíše epochou prostoru. Žijeme v době simultánního, v době vedle sebe kladeného, v době blízkého a vzdáleného, seřazeného, rozptýleného. Domnívám se, že žijeme v okamžiku, kdy je naše zkušenost světa mnohem méně zkušeností dlouhého života vyvíjejícího se v čase, než zkušeností sítě, která spojuje body a proplétá se svým vlastním tkanivem. Mohli bychom snad říci, že určité ideologické souboje, které ožívají dnešní diskuze, se odehrávají mezi zbožnými potomky času a náruživými obyvateli prostoru.“ (Foucault cit. dle Bělohorský 1997).
5. Zde se nabízí odbočující úvaha, která nachází paralelu mezi rychlým obsazením křesel poradců mladých a rychlým obsazením křesel ministrů a poslanců jejich šéfy, kteří je přijali. Po revoluční změně režimu byli celoživotní po(s)tupní politici k nepotřebě. Na ministerstva a do parlamentů nastoupili lidé, kteří kolikrát neměli ani vlastní oblek s kravatou. Nebyli to po(s)tupně rostlí politici jako ve standardních demokraciích na západ od našich hranic. Ti si pak jako poradce vybrali mladé. Mladí coby poradci jsou v souladu s celkovým omlazením naší politické elity. Zatímco v komunistické politické elitě měli lidé mladší 40 let nulový podíl, v polistopadové politické elitě tvořili lidé pod 40 let 42,1 procenta. (Tuček 1996: 162) A to Josef Tošovský přivedl do vlády nové mladé lidi, a ještě více tak omladil politickou elitu ČR. S novou vládou tak v kabinetu přibýly tři nové tváře mladší 40 let: Vladimír Mlynář (31 let), Michal Lobkowicz (33 let) a Jan Černý (38 let). K tomu navíc ještě dva jedenačtyřicetiletí: Cyril Svoboda a Martin Stropnický.
6. Termín „konkurenční výhoda“ jsem si vypůjčil ze slovníku Hynka: „Bejt v něčem dobřej, to znamená, že v tu chvíli získáváš tu konkurenční výhodu, máš za sebou nějakou práci.“ Konkurenčními výhodami mladých zde myslím jejich výhody na trhu práce.
7. Tvrzení I. Szelenyiho, že dominující ideologií manažerismu (postkomunistického zřízení) byl monetarismus, bychom mohli dobře dokumentovat právě na naší republice a jejím bývalém premiérovi Václavu Klausovi. „Finanční experti, kteří bývali obskurními figurami pracujícími na univerzitách a ve výzkumných ústavech nebo ve vládní byrokracii během socialistického období, jsou nyní vysokými knězi postkomunismu. Oni jsou monopolistickými vlastníky určitého, velice specifického, pro někoho dokonce mystického vědění“ (Szelenyi 1995). Mladí jazyk tohoto vědění dokázali velmi rychle pochytit a naučili se ho využívat. Podle Szelenyiho nabízí monetarismus stejně jako revoluční marxismus jednoduchá a rychlá řešení („co bylo revolucí pro komunisty, je nyní šokovou terapií pro monetaristy“ (Szelenyi 1995)), obě ideologie jsou univerzální a mezinárodní. „Monetarismus je také sebeospravedlňující se ideologií. Ti, kdo nesouhlasí s monetaristickou politikou, se nedopouštějí pouhého omylu, ale jsou přímo synové pekla: jsou populisty, demagogy, lidmi nezodpovědnými a xenofobními“ (Szelenyi 1995). Některé konstituční metafory–argumenty liberalismu a monetarismu mladí přijali natolik, že je užívají i ve vlastních biografiích. Například koncept Adama Smitha o neviditelné ruce trhu: „Tady jsem měl šanci dostat se k něčemu reálnému, jak to doopravdy v té České republice funguje, vidět to ze všech kontextů, to bude ta hlavní věc. Jinými slovy vlastní užitek. Myslím si, že je to strašně přirozená věc. Kdyby každý dělal to maximum nejlepší pro sebe, tak by to bylo prospěšné i pro ty ostatní.“ (Hynek) Nebo v době, kdy Tykač, Dienstl, Knop, Kostka a další osoby z Motoinvestu nebyli ještě personami non grata mi Adam na otázku: Co si myslíš o elitě typu „mladí kluci kolem Motoinvestu?“ odpověděl: „Nijak mi nevaří ani neškodí, nevím, že by dělali něco špatného, tak ať vydělávají peníze, aspoň tím prospějí všem. Tím, že vydělává někdo pro sebe peníze, tak tím prospívá i ostatním.“ (Adam).
8. „Sociální kapitál představuje sumu aktuálních i potenciálních zdrojů, které může určitá osoba využívat díky tomu, že se zná s druhými lidmi. Je to bohatství styků a známostí, které mohou být užitečné. P. Bourdieu, autor koncepce s. k., vychází z analogie s kapitálem finančním a s kapitálem kulturním, které rovněž zvyšují úspěšnost ve společnosti. Objem s. k., jímž člen společnosti disponuje, je dán velikostí sítě kontaktů, které je schopen mobilizovat pro svoji potřebu, a velikostí ekonomického, kulturního a symbolického kapitálu těch, z nichž se síť jeho známostí skládá.“ (Sociologické školy, směry, paradigmaty 1994; heslo kapitál sociální).
9. Přestože jsou v literatuře zavedenější pojmy „lidský kapitál“ (Becker 1964) nebo „kulturní kapitál“ (Bourdieu 1986) zvolil jsem si pro jednoznačnější výklad pojem „vzdělanostní kapitál“. Kulturní kapitál je definován příliš široce: „nástroj přivlastňování symbolického bohatství, které je společností pokládáno za hodno toho, aby bylo vyhledáváno a vlastněno“ (Velký sociologický slovník: 474). Kulturní kapitál je tedy předpokladem pro získání vzdělání, je hodně spjat s úrovní enkulturace. Mně jde o kapitál, který jedinec získá vystudováním nějaké školy:

tedy určité znalosti, vyšší sebevědomí, diplom. Lidský kapitál mívá vymezení svázané s investicí do vzdělání a dle některých pramenů se navíc více váže k jednotce státu (podobně jako třeba komparativní výhoda): „kapitál lidský – zásoba znalostí a dovedností ztělesněných v lidech určitého státu, žijících na určitém území.“ (Velký sociologický slovník: 474) O penězích či financích hovořím jako o finančním kapitálu proto, že v mé práci jde o kategorie stejné úrovně, jako jsou sociální kapitál a vzdělanostní kapitál. Chtěl jsem, aby tato rovnost byla patrná již z pojmenování.

10. Thomasův teorém („Jestliže je určitá situace lidmi definována jako reálná, pak je reálná ve svých důsledcích.“ (Sociologické školy, směry, paradigmaty 1994; heslo: definice situace).) lze variovat na: Vždy jsme zajatci naší verze světa. Žijeme v určitém námi nějak interpretovaném světě. Rámec tomuto světu dávají právě naše interpretace. Chceme-li se vymanit z omezení daných tímto rámcem, nemáme jinou možnost než změnit celou definici našeho světa.
  11. Kromě Roberta Reicha o výjimečném postavení symbolických analytiků píše i Jeremy Rifkin ve své slavné knize Konec práce. „V minulosti, když technologie nahrazovaly dělníky, objevil se vždy nový sektor, který propuštěné absorboval – zemědělství, průmysl a služby. Dnes se objevuje sektor vědění – ale ten je malý a jen pro elity, takže nemůže absorbovat stovky milionů nezaměstnaných. Informační a komunikační technologie a globální trh rychle přispívají k polarizaci světové populace na kosmopolitní elity symbolických analytiků (kontrolující technologie a síly produkce) a vzrůstající počet permanentně neumístěných pracovníků s malou nadějí na zaměstnání v high-tech globální ekonomice.“ (volně dle Rifkin 1996)
-

Literatura

- ANDRLE, V. (1996): Muži na svém místě. Biograf Bulletin 6: 17 – 27.
- BECKER, G. (1964): Human Capital. New York: National Bureau of Economic Research. Columbia University Press.
- BĚLOHRADSKÝ, V. (1997): Mezi světy & mezisvěty. Votobia Praha.
- BOURDIEU, P. (1986): The Forms of Capital. In: Richardson, G. (ed.): Handbook of Theory and Research of the Sociology of Education. New York: Greenwood Press.
- BRECHT, B. (1963): Žebrácká opera. In: Divadelní hry. Praha: SNKLU.
- DISMAN, M. (1993): Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Univerzita Karlova. Karolinum.
- DOSTOJEVSKÝ, F. M. (1988): Zločin a trest. Praha: Lidové nakladatelství.
- FISCHL, V. (1992): Velocipéd pana Kulhánka. Praha: Marsyas.
- IRVING, J. (1994): Svět podle Garpa. Praha: Odeon.
- KNIGHT, F. (1921): Risk, Uncertainty, and Profit. New York: Hart, Schaffner, and Marx.
- KONOPÁSEK, Z. (1995): Metoda jako provokace smyslu. Biograf Bulletin 3: 43 – 62
- KOSÍK, A. (1997): Pospojovaný svět. Praha: Prostor.
- KUNDERA, M. (1991): Žert. Brno: Atlantis.
- LENSKI, G. E. (1966): Power and Privilege: A Theory of Social Stratification. New York.
- LODGE, D. (1995): Den zkázy v Britském muzeu. Praha: Ivo Železný.
- MATOCHA, P. (1996): Elitáři. In: Večerník–Praha 8. 3. 1996: 5.
- McLUHAN, M. (1989): The man and his message. Fulcrum Inc.
- MOŽNÝ, I. (1991): Proč tak snadno... Praha: Sociologické nakladatelství.
- PUWAR, N. (1997): Reflections on Interviewing Women MPs. Internet: Sociological Research Online, vol. 2, no. 1.
- REICH, R. B. (1995): Dílo národů. Praha: Prostor.
- RIFKIN, J. (1996): The end of work. G. P. New York: Putnam's Sons.
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. (1995): Ekonomie. Praha: Svoboda.
- SAROYAN, W. (1996): Tracyho tygr. Praha: Argo.
- Sociologické školy, směry, paradigmaty. Kolektiv autorů (1994). Praha: Sociologické nakladatelství.
- SZELÉNYI, I. (1995): The rise of managerialism: The „new class“ after the fall of communism. Budapešť: Discussion Papers No. 16 Collegium Budapest.
- TUČEK, M. (1996): Vytváření nové elity. In: Machonin, Tuček: Česká společnost v transformaci. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Velký sociologický slovník. Kolektiv autorů (1996). Praha: Univerzita Karlova. Karolinum.
-

PATOLOGICKÉ HRÁČSTVÍ – GAMBLING V.

13. Asociální chování

Myslím si, že každý prohraje, kdo prohraje větší množství peněz, nemusí být patologický hráč. Z novin bychom se mohli dovědět mnoho příběhů lidí, kteří přišli o větší obnos peněz. Například mladík, který si přijel do Prahy něco koupit a kterého skořápkáři obehrali v podchodu metra. Nevěřil, že by byl schopen se nechat obehřát.

Patologickým hráčem nebyl rovněž ani manžel jedné podnikatelky, který za jedinou noc prohrál několik set tisíc a pak se zhroutil.

Hazardní hra se podobá alkoholu a drogám. Ty také působí spoustu problémů i lidem, kteří na nich závislí nejsou (zaviňují dopravní nehody, úrazy aj.).

Problémů s hazardní hrou mezi dětmi, dospívajícími i dospělými u nás v posledních letech přibývá. Na hazardní hru se může vytvořit závislost na kokainu (silná touha hrát, nepřítomnost tělesné závislosti, silná psychická závislost).

Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat svá zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů.

Kritéria pro stanovení patologického hráčství jsou kvalitativní a kvantitativní. Patří sem především motivace, v tomto případě problém peněz. Většina hráčů hraje, když mají peníze. Závislý hráč hraje i přesto, že peníze nemá. Chce získat výhrou. Kvalitativní kritérium souvisí s otázkou: „Co je hra?“ Pro tyto účely postačí vyjádření, že hra je dialog s prostředím. Tato hra má svůj model i svou logiku. Závislý hráč ji přestává vnímat a věnuje se modelovému chování, které jej pohlcuje. Tak dochází k tomu, že hráč si neuvědomuje ztráty. Toto platí zejména pro hrací automaty.

Lidem, kteří v jejich blikavé společnosti tráví svůj čas, se neoficiálně říká „**gambleři**“. Hráčství je nazýváno „**gambling**“

13.1. Výherní automat

Výherní automat je vlastně počítač, mající ve svém programu matematický model hry. Grafické prvky na obrazovce nebo na kotoučcích jsou jen jakýmsi ukazatelem stavu, ve kterém se počítač nachází. V jaké poloze se kotouče zastaví, tedy nezáleží na náhodě, ale na úvaze počítače. Každý výherní stroj prochází zkušebnou, garantující formou osvědčení, že přístroj vyhovuje zákonům o hrách a loteriích. Tento zákon má podmínky – cena jedné výhry nesmí být vyšší než dvě koruny a maximální možná výhra z jedné výhry může být nejvýše 300,- Kč. Při tom výherní podíl musí být nastaven mezi šedesáti až osmdesáti procenty.

Potíž je v tom, že výherní automaty mají prakticky vždy dvě herní úrovně. Základní hra striktně dodržuje zákon. Ale gambler má možnost již jednou vybrané body ponechat ve hře a znovu si „přisadit“ do hry tzv. rizikové, kam vstupuje na vlastní žádost a v níž se zvyšuje možnost výhry. A zde je právě ono podstatné: jestliže na spodní úrovni stroj dává, v rizikové hře své dávání kompenzuje. To je vlastně psychologie hazardu: Zpočátku hráč sice prohrává – a pak hře padne a ocitne se v dlužích.

Patologické hráčství je dáváno do souvislosti s dalšími poruchami jako např. kleptomanie nebo pyromanie. Jako protipól patologického hráčství se jeví závislost na psychoaktivní látce, kdy je celý mechanismus vyprovokován konkrétní látkou.

13.2. Kazuistika – popis případu

Pavel B. pochází z úplné rodiny, oba rodiče žijí. Otec i matka jsou v důchodu. V soužití rodičů nebyly závažnější problémy, nikdo neinklinoval k alkoholu. Na dětství vzpomíná rád.

Po absolvování základní školy zahájil učební obor; potom nastoupil do zaměstnání, kde si doplnil vzdělání o maturitu. Pracoval jako dělník ve funkci mistra, ale z finančních důvodů pracoval raději jako dělník. Byl vyslán na práce v zahraničí, rozhodl se pro soukromé podnikání, s úspěchem začal, ale v důsledku debaklové situace, způsobené hraním na automatech s podnikáním skončil a pracoval opět jako dělník.

Je ženatý, má dvě děti. Soužití bylo harmonické do doby, kdy začal hrát na automatech. Závislost na automatech jej provází asi tři roky, od té doby začaly jeho finanční problémy a zasáhlo to i do jeho soukromého života. Závislost na hře se u něj projevuje tak, že prostě když má peníze, tak ty skončí v automatech. Hraje ve střízlivém stavu, není závislý na požívání alkoholických nápojů.

Původně hraní na automatech nechápal. Co se podílelo na tom, že začal hrát? Uvádí, že měl na jednu více peněz, které vydělal prací v Německu. Hraní bylo příjemným využitím volného času. Postupně zjistil, že mu hraní více bere než dává. To bylo v situaci, kdy měl již dluhy. Prodal auto a zaplatil je. Herny i nadále navštěvoval, ale sám nehrál, spíš pozoroval. Sám se snažil bránit tím, že nenosil peníze u sebe, ale po nějaké době začal hrát jako dřív. Opět vznikly dluhy, snažil se je splácet, prodal sbírku mincí, kterou shromažďoval 15 let.

Při hře pociťoval uvolnění, zapomenul na všechny problémy. To bylo hlavním motivem, pro který hrál.

Hrál za strážníka. Peníze nebyly prostředkem, aby si koupil věci běžné potřeby, ale aby mohl hrát.

V dubnu roku 1995, v době, kdy se zařekl, že končí s automaty, si vyřídil živnostenský list. Obsahem činnosti byl nákup a prodej zboží. Rozhodl se podnikat v oboru dodávek technického plynu. V tuto dobu jej potkalo štěstí, když v Sazce vyhrál 70 000,- Kč. Uzávěřel smlouvu se společností AIR. Přebíral objednávky od různých subjektů v okrese. Od některých odběratelů, kde byly problémy s hrazením faktur, vybíral peníze hotově, jednalo se celkem o šest firem. Vybrané peníze však neodvedl na účet firmy AIR a všechny prohrál v automatech.

Během roku 1996 dokázal tři měsíce abstinovat. Do herny raději nechodil, odstavil se sám od peněz. Dohodl se s manželkou na tom, že jeho peníze bude vyzvedávat ona a když si řekne, dostane od manželky kapesné na svačinky apod. Toto hodlal praktikovat hodně dlouho.

Došlo tedy k závažnému narušení dosavadního bezproblémového vývoje osobnosti a jsou naplněna kritéria opravňující postavení diagnózy patologického hráčství.

Byl stíhán pro trestný čin zpronevěry, které se dopustil tím, že jako obchodní zástupce firmy zpronevěřil 355 000,- Kč. I přes dané problémy, zůstala do současné doby rodina zachována, sám oceňuje ochotu manželky jej podpořit při zvládání vzniklých problémů.

Bylo provedeno znalecké šetření, které mělo potvrdit schopnost obviněného stát před soudem a schopnost chápat smysl soudního jednání, v případě uložených sankčních opatření. V závěru stálo, že až v době znaleckého vyšetření byly přítomny příznaky zklidnění, kdy obviněný dokáže odolávat nutkání hrát.

Obviněný si byl vždy vědom negativních důsledků svého problémového chování – hraní na automatech, proto se také opakovaně snažil hraní nechat.

Nyní si odkpává trest odnětí svobody ve vazební věznici v Heřmanicích, Psycholožka o něm hovoří jako o velice klidném, vyrovnaném člověku. Má možnost volného pohybu po věznici. Je přesvědčen, že se ze své závislosti dostane sám, Podle něj je to otázka silné vůle

13.3. Dráha patologického hráče

V souvislosti s patologickým hráčstvím je rozdělení dráhy hráče do stadií nemocí a uzdravování. Toto rozdělení pochází ze Spojených států, kde mají s touto problematikou dlouhodobé a rozsáhlé zkušenosti.

Pokud bychom srovnali tato stadia s uvedeným příběhem Pavla B., můžeme konstatovat, že náš hráč odpovídá všem uvedeným kritériím.

Ve **stadiu výher** se uvádí, že hra začíná nenápadně, kdy hra nepřináší větší problémy. Časté jsou fantazie o velké výhře. Neštěstím, které celý průběh podstatně urychluje, bývá skutečná výhra. Hráč touží

výhru zopakovat, vyhrát ještě více. Zvyšuje sázky a hraje častěji. Jestliže začíná hrát ve společnosti, přechází k osamělé hře. Rovněž u Pavla B. začala hra nenápadně, pouze jako vyplnění volného času. Prohry tak nepocíťoval, protože začínaly pouze závadčící ceny.

Ve **stadiu prohrávání** jde většinou o patologické hráčství. Postižený myslí hlavně na hraní a s hrou nedokáže přestat. Hru už často financuje z půjčených peněz. Své hraní skrývá před rodinou a blízkými lidmi. Dlouhá období prohrávání mohou být střídána pokusy hru regulovat nebo s ní přestat. Začíná se chovat ke druhým bezohledně. Splácení dluhů odkládá a vypůjčuje si znovu větší částky peněz. Trpí zaměstnání a v rodině se objevují vážné problémy. Člověk přestává být schopen splácet dluhy. Může se snažit získávat peníze nezákonně.

Pavel B. chtěl zpočátku taky hru regulovat, několik měsíců abstinovat, snažil se automatům vyhýbat, pro peníze mu chodila manželka do zaměstnání, nechávala mu menší částku na svačiny. Po čase do toho opět sjel. Začal si půjčovat od přátel, až je pomalu začínal ztrácet.

Pomalou přecházel do stadia třetího, a to do **stadia zoufalství**, kdy je pověst hráče poškozena. Přišlo soudní jednání, nepodmíněný trest. Odcizení od rodiny i přátel. V tomto stadiu se hráč může dopustit závažnějších trestných činů. Typické jsou krádeže, podvody, zpronevěry. V našem příběhu Pavel B. zpronevěřil 355 000,- Kč.

Většinou jsou v této fázi hráči rozvedeni. Případ Pavla B. je jednou z mála výjimek, kdy oceňuje ochotu manželky podpořit jej při zvládání vzniklých problémů. Řada hráčů se hrouť, někteří se snaží unikat k alkoholu nebo návykovým látkám. Čím dříve si hráč uvědomí nebezpečí a rozhodne se přestat s hrou, tím je to snazší a tím větší má naději, že se to podaří. Pavel B. si uvědomil negativní vliv hraní a snažil se vlastní pevnou vůlí a za pomoci rodiny s tímto problémem vyrovnat.

V procesu uzdravování popisují Americké prameny tři stadia.

Ve **stadiu kritičnosti** hráč poctivě hledá pomoc, postupně získává naději. Opouští svět fantazií a přijímá skutečnosti. Přestává hrát, začíná uvažovat odpovědně, Začíná řešit problémy a správně se rozhoduje. Vrací se do zaměstnání.

Ve **stadiu znovuvytváření** začíná splácet dluhy, má jasné a konkrétní plány, jak postupně nahradit škody, které způsobil. Postupně se mu vrací sebeúcta. Rodina a přátelé mu začínají důvěřovat.

Ve **stadiu růstu** se bývalý hráč přestává zabývat myšlenkami na hru, protože řeší různé problémy, které mu život přináší. Začíná chápat sám sebe. Nachází nový způsob. Pro Pavla B. je stadium kritičnosti a znovuvytváření poněkud vzdáleno.

Nemá možnost naplno prokázat svou snahu o zlepšení jeho životní situace, ať je to zlepšení vztahů s rodinou, s přáteli nebo návrat do zaměstnání. Ve výkonu trestu tuto snahu částečně projevuje. Nebezpečnost jeho konání není tak vysoká, proto má volný pohyb po věznici a důvěru mu zatím projevují zaměstnanci tohoto ústavu, kde mu svěřili správu kořetelny a drobné práce.

13.4. Dráha manželky patologického hráče

Život manželky patologického hráče bývá těžký a prochází určitým vývojem.

Americké prameny uvádějí následující stadia:

Stadium popírání

Občas starosti kolem hazardní hry partnera, žena si je nechává pro sebe, hru omlouvá, někdy dokonce sama o hazardní hře uvažuje. Partnerovo hazardní hraní stále přijímá. Zjišťuje, že manžel neplatí účty. Žena se dá poměrně snadno umluvit, objevují se ale nevysvětlitelné finanční krize, žena přijímá omluvy hazardního hráče.

Stadium stresu

Hazardní hráč tráví s rodinou méně času, objevují se hádky, žena se cítí odmítána, vznáší na hazardního hráče požadavky. Žena se také pokouší jeho hazardní hru regulovat, platí za něj účty a dluhy, vyhýbá se přátelům a dokonce i dětem, cítí osamělost a velkou nespokojenost.

Stadium vyčerpání

Roste zmatek, žena je schopna hůře uvažovat, má tělesné potíže, není schopna aktivně jednat. Někdy zuřivost, pochybuje o svém duševním zdraví, cítí úzkost a paniku. Následuje beznaděj, zhroucení, zneužívání alkoholu, rozvod, někdy sebevražedné pokusy nebo myšlenky.

Uzdravování manželky nebo partnerky patologického hráče bychom mohli rozdělit také do tří stadií:

Kritické stadium

Přichází naděje, žena hledá pomoc. V rodině je patologické hráčství postupně bráno jako nemoc. Žena znovu nachází přátele a je schopna realistického pohledu na své záležitosti. Žena odmítá platit dluhy, dokáže pracovat se svou nespokojeností. Zmírňují se případné pocity viny.

Stadium znovuvytváření

Vrací se sebedůvěra. Rodina se opět citově sblíží. Realistické plány. Roste schopnost řešit problémy a rozhodovat se. Žena si více uvědomuje vlastní potřeby a je schopna je lépe uspokojovat. Zlepšuje se její schopnost dorozumívat se s druhými,

lépe druhé chápe a pomáhá jim. Rostoucí citová blízkost v rodině.

Stadium růstu

Větší citovost a důvěra mezi partnery nebo manžely, lepší schopnost sdílet city. Žena umí pomáhat druhým a někdy i přinášet oběti. Uvolněnost, pocit uspokojení, radost z úspěchu.

Stadium rozvoje problému u manželky nebo partnerky a stadia úzdravy nemusí proběhnout tak, jak jsou výše popsána. Problém se může podařit zastavit podstatně dříve, než by se rozvinul do stadia vyčerpání. Rozhodně je to výhodné. Na druhé straně nelze zaručit, že proběhnou všechna stadia úzdravy tak, jak jsou popsána¹⁾.

ZÁVĚR

Hráčská závislost, tak jako každá jiná podobná závislost, vzniká nenápadně, skrytě a z počátku zdánlivě neškodně. V některých případech hraní jde opravdu jen o zábavu a dotyčný člověk – budoucí oběť – je ten, který zkusí štěstí něco vyhrát. Několikrát to zkusí, někdy i něco vyhraje a právě tehdy je zaseto semínko neštěstí.

Problém patologického hráčství je v naší společnosti novým problémem, který vyvstal ve větší míře, až po nástupu demokracie dovezli hrací automaty, a to jak zábavné tak výherní.

Demokraticky proces ve společnosti našel z hlediska výchovy mnohé lidi nepřipravené. Postižení popisují intenzivní puzení, které lze těžko zvládnout. Toto puzení se často zvyšuje v dobách, kdy je život stresující.

Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat svá zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. K diagnostickým vodítkům patří trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá přes nepříznivé sociální důsledky, jako zchudnutí, narušení rodinných vztahů a rozkol osobního života.

Všechny tyto uvedené příznaky v odborné literatuře jsou srovnatelné s uvedeným příběhem z vyšetřovacího spisu. Patologické hráčství se někdy řadí k tzv. „addictive behavioris“ – náruživá chování spolu se závislostí na alkoholu nebo jiných návykových látek. Protože také řada postupů užívaných při léčbě závislosti užívá i zde např. motivační trénink, kognitivně – behaviorální techniky jako vícestupňová obrana, změna životního stylu, plánování příjemných aktivit a rozvoj bezpečných zájmů. Prospěšné bývá i tělesné cvičení nebo práce jako prostředek emočního přeladění a součást zdravého životního stylu. Vhodné bývá také dlouhodobé doléčování, nejčastěji

¹⁾ Srov: Nešpor, K. Jak překonat problém s hazardní hrou. Praha: Sportpropag a. s., 1996 str. 10.

nějakou formou skupinové terapie. Doporučuje se, aby patologický hráč neměl volné finanční prostředky ani právo nakládat s kontem rodiny²⁾.

Řešení tohoto problému je celospolečenský problém. Hlavní je prevence zejména ve výchově mládeže ve školních letech, funkčnost rodiny a sociální aspekty.

Mohli bychom konstatovat, že problém gamblerů se týká každé věkové kategorie s různým vzděláním.

Výherní automaty nejsou přístupny všem. Zákon pamatuje na osoby mladší 18 let a tímto faktem již upozorňuje na nebezpečnost jejich vlivu na psychický a morální vývoj mladého jedince. Je záležitostí každého, jak se svým výdělkem naloží.

Konečně z hráčské vášně nebo pocitu rychlého zbohatnutí má vždy profit majitel automatů. Jemu však zákon ukládá, aby nedovolil osobám mladším 18 let na výherních automatech hrát. Jedna věc je, co chce zákon. Ale pokud to vyjádří nepřesně, dá se najít způsob, jak ho obejít. Majitel sice zůstává odpovědný, ale pokud dá jinému nájemci do provozovny hrací automaty a tyto povinnosti na něj nepřevéde, nový nájemce už není trestně odpovědný. Při řešení postihu se brání výmluvami, že nemá čas stát u automatů a kontrolovat občanky. Důsledné dodržování vydaných zákonů a nařízení se musí stát vlastním nejen orgánům státní správy, ale každému občanovi. Na úseku dohledu nad touto oblastí patří nezastupitelné místo strážníkům obecní policie i policistům Policie ČR.

Hráčská závislost však sebou nese další dobrovolné negativní jevy. Každá hra něco stojí. Kde brát peníze, když automat všechno spolykal a nedal nic. Tenčí se zásoby osobních věcí, které prošly do jiných rukou za pár korun. I tenhle pramen vysychá, zbývají úspory sourozence nebo rodičů nebo rodiny. Jenže co pak, když už není vůbec kde vzít? Nejlepší jsou peníze na hotovosti. A zbývá krůček k pomyšlení na loupež či jinou trestnou činnost. Doslova krůček, protože nutkání a potřeba dále vzrůstá a sílí. Hráči se nedaří a výhra nepřichází, ale jednou se podle něho musí štěstí obrátit, jen mít peníze. Potřeba získat mince na další hru je tak silná, že zatemňuje normální myšlení. Nastupuje násilí a brutalita.

Sledujme proto, co naše děti dělají ve volných chvílích. Veďme je k tomu, aby svůj volný čas trávily

zdravě a smysluplně. Buďme jim v tomto ohledu sami příkladem. Věnujme jim svou pozornost.

Pamatujme, že chorobné hráčství je stejnou závislostí jako alkoholismus, kuřáctví, drogy: je to nemoc a kdo jí propadne, sám se nevyléčí. Mládež je sociální skupina, která se postupně zařazuje do společnosti, přejímá její normy chování, hodnoty, životní styl. Přejímá samozřejmě i nevhodné způsoby jednání, které mají často závadový charakter.

Mládež můžeme uchránit v první řadě ve výchově již od útlého věku. V otázce využití volného času hraje roli náplň. Složitější je to s dospělým hráčem, který jako zaměstnanec může způsobit velké ekonomické škody. Nejúčinnější je ústavní léčba, kde hráč nemá příležitost setkat se s tím, co ho přivedlo na pokraj zoufalství a k pokusu o sebevraždu.

V roce 1997 byla provedena anketa mezi lidmi různých věkových kategorií a vzdělání. Na základě rozhovorů se čtrnácti lidmi bylo zjištěno, že dva se setkali osobně s tímto velkým problémem. V obou případech to bylo velmi bolestné.

Se synem jednoho z dotazovaných nebyly problémy do té doby, než vyzkoušel hru. Začal krást drobnosti. Otec se mu snažil matematicky vysvětlit pravděpodobnost výhry. Všechno marné. Dal se do party, která začala vykrádat auta, až se dostali nakonec k soudu. Podle otce to byl pouze začátek.

V druhém případě manžel dotazované prohrál všechny úspory, prodal auto, nadělal spoustu dluhů u kamarádů. Děti se začaly za tátu stydět. Po výplatě se vracel za tři dny, špinavý. Nakonec se s ním žena rozvedla a tím ukončila trápení³⁾.

Ostatní názory jsou shodné v tom, že zákazy nic neřeší. Hráčská závislost nevězí v přístrojích, ale v duších hráčů. Je to vyplnění beznadějně prázdnoty, náhražka myšlení, tvůrčí práce. Chyba se stala mnohem dřív, a to špatnou výchovou, nedostatkem ideálů, neaplňením životních programů a zájmů.

Společnost může zajistit účinnou prevenci snížením poptávky po hazardní hře a snižováním její dostupnosti. Dostupnost je možné snižovat zákony a omezením určitých druhů hazardních her a samozřejmě jejich nekompromisním prosazováním.

Mgr. Jana POSOVÁ

²⁾ Srov: Nešpor, K. Csémy, L. Léčba prevence závislosti. Praha: Psychiatrické centrum, 1996 str. 147.

³⁾ Srov: Časopis Policista, květen 1999.

POUŽITÍ KETAMINU K VYVOLÁNÍ ZKUŠENOSTI BLÍZKOSTI SMRTI: MECHANISMUS PŮSOBNÍ A TERAPEUTICKÝ POTENCIÁL (DR. KARL L. R. JANSEN)

Úvod

Zkušenost blízkosti smrti (ZBS) může být vyvolána použitím disociativní látky ketamin. Nedávné pokroky v neurologii nám poskytly nový pohled na funkci pomezí mysl/mozek. Co se týká mozku, je nyní zcela jasné, že tato ZBS je způsobená blokováním mozkových receptorů (vazebních míst) přenašeče nervového vzruchu glutamátu. Tato vazební místa se nazývají N-metyl-D-aspartátové (NMDA) receptory. Bylo prokázáno, že v podmínkách, při nichž se objevuje ZBS (nedostatek kyslíku, nízký krevní průtok, nízká hladina cukru v krvi, temporální epilepsie atd.), dochází k vyplavení glutamátu, k přebuzení NMDA receptorů. Toto přebuzení může zničit mozkové buňky (excitotoxicita). Ketamin excitotoxicitě zabráňuje. Podmínky, za nichž dochází k vyplavení glutamátu, mohou způsobit také vyplavení mozkových chemikálií, které jsou podobné ketaminu a které se vážou na NMDA receptory, aby ochránily buňky, což vede ke změněnému stavu vědomí podobnému tomu, který je vyvolán ketaminem. Pokud jde o mysl, vyvolání ZBS má psychoterapeutickou hodnotu hned v několika směrech, které budou probrány později.

Zážitek blízké smrti je fenomén, který se těší všeobecnému zájmu. I přes jeho časté spojování se senzacechtivým zájmem sdělovacích prostředků, populističtými knihami pochybné vědecké hodnoty a řadou hollywoodských filmů, je ZBS důležitým prvkem v lékařství, neurologii, psychiatrii, psychologii a v neposlední řadě také filosofii a teologii. Filosofické a teologické pohledy na ZBS se nacházejí zcela mimo rozsah současné diskuse, která je založena na nynějším vědeckém paradigmatu. Moderní poznatky v neurologii nás přibližují k fyziologickému a biologickému pochopení ZBS jako změněného stavu vědomí. Tato diskuse se nezabývá otázkou, zda-li existuje život po smrti, ale říká, že existence ZBS nic takového nedokazuje. To by mělo být samozřejmé: smrt je nezvratným koncem. Oxfordský slovník definuje smrt jako definitivní zastavení životních funkcí. Podle této definice ti, kteří prožili ZBS, ne-

zemřeli, ačkoliv jejich vědomí, mozky a těla mohly být po nějaký čas ve velmi neobvyklém stavu. Jestliže tyto definice nebudou přijaty, bude nutné pro popis těchto stavů vytvořit novou terminologii. Na základě tisíců experimentů a studií, které sledovaly závislost mozkových funkcí na duševních stavech, je zřejmé, že mysl je v úzkém vztahu s neuronální aktivitou. Tyto výzkumy se pohybovaly od pozorování účinků přímého podráždění mozku elektrodami (jako příklad můžeme uvést průkopnickou práci neurochirurga Wildera Penfielda) k nejnovějším studiím mozkové aktivity využívajícím magnetickou rezonanci (zde můžeme jako příklad uvést sledování aktivity v temporálním laloku schizofreniků v době, kdy mají sluchové halucinace). Dramatické účinky na mysl, které jsou důsledkem působení halucinogenních látek v mozku, účinky, jež mohou zahrnovat hlubokou náboženskou zkušenost, jsou dalším dokladem závislosti mysli na neurochemických a neuroelektrických změnách. Nicméně dimenze, v níž mysl existuje sama o sobě, zůstává tajemstvím. Z pohledu vědeckého paradigmatu není možné, aby „duch“ překročil hranice těla a mozku a zároveň byl stále spojený s některými neuronálními funkcemi, jako je zrak či sluch. Abychom uvěřili, že je něco takového možné, museli bychom opustit království současné vědy a přijmout zcela jiné paradigma.

Zážitek blízké smrti: typické vlastnosti

V současné době neexistuje mezinárodně uznávaný soubor kritérií, který by definoval ZBS například jako existující psychiatrickou poruchu. Někteří kritici neurobiologického modelu je odmítají, protože rysy ZBS, které oni považují za důležité, by nemusely být do navrženého modelu zcela zahrnuty. Dost dobře to může být tím, že statisticky určené klíčové rysy ZBS (podle konsenzuálního pohledu) by nemusely tyto rysy zahrnovat. Stejně jako u klasifikace v psychiatrii je důležité dosáhnout mezinárodního konsenzu a vyvarovat se sektářských pohledů. Pro nejasné a vyjimečné případy, které nelze v současné

době vysvětlit, by neměly být neurobiologické modely znevažovány.

Použití ketaminu k vyvolání zkušenosti blízkosti smrti

Typické vlastnosti klasické ZBS zahrnují pocit, že prožitek je reálný, člověk si myslí, že je skutečně mrtev nepopsatelný pocit, tzn. že prožitek nemůže být vylíčen použitím řeči, že je mimo všechna slova, nadčasový, bezbolestný, myšlení je neobyčejně jasné, prožívající má pocit klidu a pokoje, i když některá ZBS byla znepokojující a děsivá. Může se objevit také zážitek oddělení od těla (out-of-body).

Mezi nejčastější halucinace patří vize krajin, lidí včetně partnerů, rodičů, učitelů a přátel i těch, kteří jsou v té době naživu, a náboženských a mytologických postav včetně andělů a představitelů boha jako světla. Běžné jsou také transcendentní mystické stavy. Do vědomí se často vynořují některá jejich uspořádání do jakéhosi „životního přehledu“, je to však poměrně vzácný úkaz. Byly popsány i případy, kdy člověk v průběhu počáteční fáze ZBS slyšel různé zvuky – význam tohoto jevu bude vybrán později. ZBS je většinou líčen jako proces, který má pět etap:

1. pocity vnitřního klidu a spokojenosti
2. pocit oddělení od těla
3. vstup do přechodného světa temnoty (rychlé pohybování se v tunelech: „tunelový zážitek“)
4. vnořování se do zářivého světla
5. „vstoupení do světla“.

Podle výzkumů, které byly s ketaminem prováděny, celých šedesát procent lidí prožívá první fázi, ale pouhých deset procent dosáhne úrovně poslední. Prožitky mohou být také méně symbolické, například děti mohou spíše než boha a anděly „vidět“ své spolužáky. Intravenózní podání 50-100 mg ketaminu může přinést zážitek, který má všechny rysy, jež jsou obvykle spojovány se ZBS. Intramuskulární podání vede také k ZBS, zážitek je však pomalejší a trvá déle. Mnozíci se svědectví naznačují, že vyvolání ZBS pomocí ketaminu jednoduše není jenom zajímavou náhodou.

Mezi vzrušující nová odhalení patří objev hlavních vazebních míst mozkových buněk pro ketamin, která jsou známá jako fencyklidinová (PCP) vazební místa NMDA – receptoru, dále popis významu NMDA – receptorů v cerebrálním kortexu, zejména v temporálních a frontálních lalocích, a popis klíčové role, jakou tato místa mají v poznávacím procesu, pro paměť a vnímání. NMDA – receptory hrají důležitou roli u epilepsie, psychóz a při buněčné smrti, která nastává při nedostatku kyslíku, krve a při epileptických záchvatech. Mezi další zásadní objevy patří objev

mozkových chemikálií nazývaných „endopsychoziny“, jež se vážou na ta samá místa jako ketamin, a popis role, jakou mají pro tato místa ionty, jako je magnezium a zinek.

Studie, v níž by lidem, kteří prožili ZBS, byl dán ketamin, aby oba zážitky srovnali, nebyly dosud uskutečněny, ačkoliv psychologické účinky této látky jsou dobře zdokumentovány v mnoha klinických výzkumech, které vedli anesteziologové. Informace o ketaminu a ZBS zůstávají stále útržkovité a některé zprávy je dokonce možno označit za neověřené. Autor tohoto článku prožil několik ZBS a ketamin mu byl podán také jako anestetikum. Podle něj jsou ZBS a ketaminová zkušenost totožný změněný stav vědomí.

Ketamin opakovaně vyvolává stavy, které byly jako ZBS popsány Moodym, Noyesem a Klettim, Greysonem a Stevensonem, Rigem, Sabonem a Morsem. Přináší průchod tunelem (někdy popisovaný jako „průchod celosvětovou kanalizací“ nebo „přepřava metrem“), vynoření se do světla a „telepatikou“ výměnu informací s bytostí, která by mohla být popsána jako „bůh“. ZBS ani ketaminová zkušenost nemají nic společného s účinky psychoaktivních látek, jako je dimethyltryptamin (DMT) a dietylamid kyseliny lysergové (LSD).

Ketamin: typické vlastnosti

Ketamin je krátce působící, halucinogenní, disociativní anestetikum. Při anestezii je pacient natolik disociovaný a oddělený od svého těla, že je možné provést požadovanou chirurgickou proceduru. Tento stav je zcela odlišný od nevědomí vyvolaného běžnými anestetiky. Při nižších dávkách je ketamin také výborným analgetikem (lékem proti bolesti). Ketamin je uváděn ve vztahu s fencyklidinem (PCP). Obě látky jsou arylcyklohexylaminy – nejsou opioidy, ani nejsou příbuzné s LSD. Ve srovnání s PCP je ketamin relativně bezpečný, působí mnohem kratší dobu. Ve většině států není kontrolovanou substancí a díky své nízké ceně a snadnému použití je stále využíván jako anestetikum (v průmyslových zemích pouze u dětí, v zemích třetího světa u všech věkových kategorií). Anesteziologové dávají pacientům s ketaminem zároveň sedativa, která spíše než disociaci přinášejí skutečné nevědomí, a zabraňují tak zkušenosti blízkosti smrti.

Změněný stav vědomí vyvolaný ketaminem se značně liší od stavů navozených psychoaktivními látkami, jako je LSD a DMT. Jak již bylo řečeno, zážitek s ketaminem může mít všechny rysy ZBS, jako je průchod temným tunelem do světla, přesvědčení o své vlastní smrti, telepatické společenství s bohem, halucinace, zážitek vystoupení z těla, cizí zvuky

v počátcích zážitku atd. V následující části je uvedeno několik popisů účinků ketaminu.

Grinspoon a Bakalar například líčí, že po podání ketaminu se „mysl či duše rozpadá, prožívající umírá a přechází do jiného světa. Člověk může znovu prožít některé události svého dětství. Ztráta kontaktu s běžnou realitou a pocit účastněni se v realitě jiné je výraznější a člověk může těmto změnám daleko méně odolávat než při obvyklém sezení s LSD. Disociativní zážitky se často zdají být tak opravdové, že uživatelé si nejsou jisti, jestli svá těla neopustili doopravdy“.

Timothy Leary, jenž měl velmi intenzivní osobní zkušenost s LSD, popsal své zážitky s ketaminem jako dobrovolné experimentování se smrtí. Jeden z nejlepších popisů nelékařského použití ketaminu se objevil v populárním časopise High Times. Ačkoliv není zahrnut v databázích Medline a Psychlit, doporučuje se tento článek všem, kteří se o tuto látku zajímají. Píše se v něm o jednom nahodilém uživateli ketaminu, který svůj zážitek popsal jako klasickou ZBS: „**Byl jsem přesvědčený, že jsem mrtvý. Vznášel jsem se nad svým tělem. Znovu jsem si prošel všechny okamžiky svého života a viděl jsem, že mnohé bych mohl udělat lépe.**“

Psychiatr Stanislav Grof, který měl také intenzivní zkušenost s LSD, poznamenal: „Jestliže máte zážitek s ketaminem plně rozvinutý, nikdy si neřeknete, tak toto je smrt, nebo že smrt může pravděpodobně ovlivňovat to, kým jste.“

Jeden anesteziolog si všiml: „**Některým lidem ketamin umožní myslet si, že: ...zvláštní, neočekávaná intenzita a neosobní dimenze jejich prožitku je znakem toho, že zemřeli...**“

Pokusy vysvětlovat ZBS jako změněný stav vědomí s halucinacemi jsou někdy odmítány vyznavači víry v posmrtný život, protože mnozí z těch, kteří měli ZBS, kladou důraz na to, že jejich zážitek byl opravdový. Nicméně třicet lidí, kterým byl podán ketamin, si bylo jisto, že nespili ani nehalucinovali a že jednotlivé události se jim skutečně přihodily. Vyznavači víry v posmrtný život někdy nesprávně chápou obecně uznávanou definici halucinace: „halucinace má bezprostřední význam reality ryzího vnímání... Přechodné halucinační zážitky jsou běžné i u lidí netrpících žádnou duševní poruchou.“ Jestliže budeme předpokládat, že ketamin otevírá dveře do alternativních vesmírů, které skutečně existují, jaké argumenty bychom potom měli použít, abychom uklidnili halucinující paranoidní schizofreniky?

Existence podle všeho jasněho vnímání některých osob, jež měly ZBS, bývá rovněž připomínána při diskuzích o tom, zda-li je ZBS skutečná, nebo se jedná o pouhý změněný stav vědomí za předpokladu, že během změněných stavů vědomí a při prožívání halucinací je vědomí zastřené. Toto zajisté není ten případ, zejména pokud jde o stavy vyvolané někte-

rými drogami. Je důležité poznamenat, že u schizofrenií se halucinace typicky vyskytují za jasněho vědomí a prožívající je přesvědčen, že jsou skutečné. To je ovšem pouze jedno z diagnostických kritérií. Osobní přesvědčení o realitě ZBS neruší platnost vědeckých vysvětlení. Není neobvyklé, že ti, kteří jsou pod vlivem halucinogenů, tvrdí, že je jejich mysl jasnější. Někteří uživatelé halucinogenů popisují psychedelický svět jako skutečný, zatímco ten normální je iluzorním závojem. John Lilly, v současné době pravděpodobně nejzkušenější uživatel ketaminu na světě, zastává názor, že ketamin může člověka vzít za společenský konsensus o realitě k hlubším metarealitám. Lilly byl ale také třikrát hospitalizován v psychiatrické léčebně s paranoidní psychózou spojenou s nadměrným užíváním ketaminu. Jednou se například pokusil zatelefonovat prezidentovi USA, aby ho varoval před snahou počítačů získat nadvládu nad celým vesmírem, před nebezpečím, které mohou odvrátit jedině delfini. Je zajímavé, že zatímco tento případ je označován za paranoidní blud, zážitky s religiózním zabarvením jsou díky náboženskému přesvědčení nás či naší společnosti skutečné a důkazem existence meta-reality.

Mnoho stránek již bylo napsáno o záhadě, při níž lidé, kteří přežili zástavu srdce, jsou někdy schopni do detailů popsat svou resuscitaci. Stojí za to poznamenat, že ketamin může pacientovi otevřít některý ze sensorických vstupů, a umožní mu tak sledovat průběh celé operace, ačkoliv navenek vypadá, že je v hlubokém bezvědomí. Tyto zprávy však pro anesteziology žádnou mimořádnou záhadou nejsou.

Shrnutí na závěr: Proč tolik pozornosti právě ketaminu?

Je to anestetikum používané ve veterinární praxi, ale také drogou tanečních party. Stalo se jí díky svým halucinogenním účinkům. Někdy se tato droga prodává jako extáze, ale její účinky jsou spíš podobné tripu. Vdechuje se, polyká nebo i píchá.

Jeden Londýňan vypráví: „**Když končí účinek extáze, ketamin vás hned zvedne. Vše se začne hýbat a točit. Srdce vám začne vynechávat, cítíte návaly do hlavy a stoupne vám tlak. Viděl jsem lidi, kteří si ho vzali a byli 5 minut mimo. Máte pocit, jako by se vám vařila krev a něco vám chtělo vyskočit z hlavy.**“ O dlouhodobých účincích toho nikdo moc neví. Nejzávažnější je asi nebezpečí úrazu bez toho, že by byl rozpoznán, protože Special K tlumí bolest. V USA jsou známy i takové případy, kdy došlo ke znásilnění, aniž by si toho byly ženy vědomy, protože byly pod vlivem ketaminu... Když u toho není nikdo další, je velmi nebezpečné ketamin brát.

Možná, že odpověď najdete v následujících e-mailových zprávách, kterými si mládež předává zkušenosti a hlavně rady a informace o použití této

psychedelické látky. Jsou dost výstižné na to, abychom pochopili závažnost existence tohoto léku a věnovali čas k zamyšlení, zda sledovat a provádět testy na přítomnost ketaminu stejně, jako testy na přítomnost drog ostatních.

...Ketaminové sezení jednou KAMARÁDI prováděli, ale byl u toho psycholog a anesteziolog, vona je to docela čochka a musí se to přesně dávkovat.

Čili doma amatérsky NEDOPORUČUJU.

...hm, ja nejaký zkušenosti mam – zajimave: p: (tedy ne do svalů, ale nasálně:wink:)

cistej ketamin poznas tak, ze by mel bejt v lahvice originalni – je to pruzracna tekutina, po zahrati jakoby zkrystalizuje) – pro zacatek bych zkusil nejakou mensi lajnickou – zase uplne jinej psychedelickej stav nez LSD, shrooms, etc..

BE CAREFUL!!!

...s ketaminem mám nějaké zkušenosti, ale je to celkem hustá látka. Každopádně bych to nikomu nedoporučoval užívat častěji (svalové horečky, demence, atd...) když si člověk dá trochu tak chodí asi 10 cm nad zemí a zjistí, že země je kulatá a on se nachází na tom nejkulatějším místě na světě (problém s rovnováhou) jednou jsem si dal trochu víc a zničeho nic jsem místo na párty byl doma u zrcadla a čuměl jsem sám na sebe:-), pak mě našli spát v potoce: – (jednou přijel kámoš z nemocnice po operaci no a vzhledem k tomu, že ho to bolelo tak jsme sjeli ve 3 lidech 1,5 g keťáku. no bylo to dost hustý, kámoš hledal písmena na stole co mu utekly z návodu na čínskou polívku, druhý tam mluvil nákou mimozemskou řečí, a já jsem se nacházel někde v Enterprise a přemýšlel jsem jestli se mám nechat teleportovat z kuchyně do obývacího, nebo aktivovat obranné štíty, prostě psycho, ještě že jsem z toho už vyrostl... jestli s tím chce někdo experimentovat tak by neměl být sám a ožralý. zeslábne i vnímání bolesti. a jak to rychle najede tak to i rychle zkončí (cca 2 hodiny)

...John Lilly společně s Richardem Alpertem (Ram Dass), jsou mi dva největší guruové na poli psychonautiky. Lilly je mi bližší než Timothy Leary...

A na ketamin jsem zatím nenasel odvalu.

A asi fakt bacha, jde o nejsilnější „nepřirodní“ psychedelikum.

...Doporučuju knihu „Použití ketaminu k vyvolání zkušenosti blízkosti smrti: Mechanismus působení a terapeutický potenciál“ od Dr. Karla L. R. Jansena. Nedavno jsem sehnal v levných knihách knihu „Psychedelie“ a ta je tvorena trilogií o halucinogenech: Psychedelická zkušenost, Kouzelné houby a Ketamin a LSD, kde je i část knihy od Jansena.

Knihy mi dala odpověď na všechny otázky ohledně ketaminu a zároveň me přesvědčila abych ho URCITE vyzkoušel, ale ne drive jak za 10, 20, 50 let...

...Proč ne?

Snadno dostupný jako Narkamon, Ketaset, nebo v kombinaci s Xylazinem jako Hellabrunská směs.

Samotnej ketamin asi neseženeš, mamimálně 10 % v Ketasetu a pak si to suš:)

A jak chce někomu vysvětlovat stavy??

...Hlavně si to na poprvý nestrílej!! Vrchen 50 mg a počkej!!

Jo a stím Xylazinem opatrně, ruce dál...

...ravene, nenašla jsem žádný info, že by se ketamin používal jinak než jako celkový anestetikum (tzn. při operacích) – Calypsol, Narkamon. Pak jsou některá veterinaria se stejným využitím – celkové anestetikum. Takže pokud máš info, na co jinýho se v nemocnicích používá, pls, hod' mi to, já to fakt nenašla.

...Jak myslíš bezpečný na psychiku? V nemocnicích se používají i neuroleptika, antipsychotika... sedativa... stimulancia... leccos, co všechno má co dělat s psychikou. V nemocnici je jejich použití bezpečný – právě proto, že je používají lékaři a vědí, co kdy nasadit. Pokud z mé řeči vyznělo, že jediné, co mi vadí, že „riziko pro psychiku“, tak se omlouvám, vyznělo to mylně. Domnívám se, že ketamin někdo zneužívá proto, aby měl „krásný“ psychický zážitky... tudíž to do psychiky zasahuje... ketamin se používá pro prožití blízkosti smrti, to Ti přijde zcela bezpečný??? o nějakém odborném dozoru tu zatím nikdo nemluvil, že by o něm taky přemýšlel!

Promiň, ale opravdu zůstávám s hubou dokořán, když mi napíšeš, že se to používá v nemocnici, takže je to bezpečný pro psychiku. kristepane, uvědomuješ si, že s ketaminem nepracuje uklízečka, ale atestovaný lékař či lékařka? Kterí na to museli x let studovat a hned je k němu taky nepustí, musí mít nějakou praxi?

BTW atropin se taky používá v nemocnicích... třeba jako premedikace před anestezii... Jenomže lékaři vědí, že při vysokých dávkách může dojít k halucinacím, alteraci psychiky až ztrátě vědomí. A taky vědí, co v tu chvíli dělat, aby se jim člověk nezbláznil definitivně nebo aby nebyl exitus. Ketamin je v nemocnici bezpečnej PRÁVĚ proto, že ho mají v rukou odborníci a vědí, co a proč už si nemůžou dovolit!

První zkušenost s Ketaminem [autor: vita 55]

Než jsem poprvé vyzkoušel Ketamin, přečetl jsem si několik článků o tom, jak tato látka funguje, jaká jsou rizika, jaké jsou psychické účinky tohoto anestetika. A samozřejmě dávkování. Důležitá byla pro mě informace, že Ketamin patří mezi velice šetrná anestetika a že hrozí minimální riziko zástavy dechu. Bez této informace bych opravdu do toho nešel.

Použil jsem výrobek české firmy Spofa – Narkamon 1 %. Jelikož jsem nechtěl do svých pokusů zapojovat někoho ze zdravotnického personálu, použil jsem

orálně 400 mg látky (4 ampule po 10 ml) smíchané s pomerančovým džusem. To jsem do sebe hodil jako panáka. Chuť to mělo docela ucházející. Pak jsem si lehl do postele se sluchátkama a pustil si Cd. Hudbu jsem volil meditační: Patrik Bernhardt – Atlantis angelis. Hudba je to pomalá s indickými motivy a krásným zpěvem Patrika.

Asi 10 minut se nic nedělo, pak jsem pomalu přestával cítit tělo. Po pár minutách jsem tělo přestal vnímat a v klidném rytmu se mi před očima začaly objevovat fraktály. Nebyly tak barevně ostré a divoké, jako na houbách. Kdesi na netu jsem našel velice podobný motiv ve fraktálu, jež je v záhlaví tohoto článku. Takovéto barvy a i podobná kompozice. Samozřejmě se fraktály neustále měnily. Postupně jsem se sám stával těmito fraktály. Přestával jsem vnímat oddělenost sebe a těchto výtvorů. Prostě, byly jsme jedno. Tento pocit jednoty postupně slábnul a já se stal opět pozorovatelem. Vrcholová fáze zážitku mohla trvat asi 20 – 30 minut, doznívání asi 2 – 3 hodiny. Po dojetí CD (50 min) jsem byl velice neobratně schopen zapnout monitor (a dostat do očí šílenou dávku světla) a myšičku kliknout na „repeat“. Pak jsem se svalil zpátky na postel a vychutnával si poklidné vize. A s určitým nadhledem a odstupem jsem si rekapituloval svůj život. Po druhém dojetí CD jsem jen

tak ležel a meditoval ještě asi hodinu, než jsem usnul klidným a na barevné sny bohatým spánkem.

Ráno mě nečekala žádná kocovina, jenom lehká chemická příchut' v ústech. Oproti houbičkám je zážitek mnohem klidnější, jemnější a nevyčerpává mozek někdy až šíleným tempem psilocybinových vizí I přes „odplavení“ těla jsem byl schopen vzdáleně vnímat velice vyrovnaný a klidný dech (což mě dost uklidňovalo).

Liilyho knihu Vědec jsem četl až asi 2 týdny po této zkušenosti. Tudíž jsem nebyl ovlivněn jeho popisy silných a opakovaných ketaminových výletů. Nezažil jsem odpoutání se od těla a vznášení se, či zkušenosti blízké smrti (jak se uvádí v Psychedelické encyklopedii).

Závěr: ketamin je proti psilocybinu jemnější, méně náročný a není tak vyčerpávající. Nebylo mi taky po něm špatně od žaludku. Brzo po nástupu je tělo natolik otupeno, že v období vrcholného tripu a i při dojezdu odpadají nevolnosti a jiné tělesné nepříjemnosti.

Názory na užívání ketaminu se různí, ale přesto stojí za hluboké zamyšlení.

Jana POSOVÁ

Použitá literatura:

1. Jansen, Karl, L., R.: Použití ketaminu k vyvolání zkušenosti blízkosti smrti: Mechanismus působení a terapeutický potenciál, Levné knihy KMa, 2000, ISBN 80-86425-97-5.
2. E-mailové zprávy.

KDYŽ SE ŘEKNE ZÁVISLOST V REGIONU FRÝDKU-MÍSTKU

V roce 2008 frýdeckomístečtí kriminalisté „TOXI TÝMU“ vyšetřovali celkem 45 případů v oblasti drogové problematiky. V souvislosti s touto trestnou činností zadrželi 70 pachatelů trestných činů, kteří drogu vyráběli nebo prodávali.

Počtem vypátraných případů v rámci policejních statistik severomoravského kraje zaujímají druhou pozici. Z celkového počtu 75 sledovaných měst v celé České republice se umístili na 7 pozici.

V souvislosti s těmito statistickými čísly byla zaměřena činnost policistů preventivně informační skupiny územního odboru Frýdku-Místku na danou problematiku. V rámci preventivního projektu „Rodiny Bezpečných“ jsme oslovili potenciální uživatele návykových látek. Tedy v převážné míře žáky a studenty základních a středních škol v regionu. Série uskutečněných přednášek v dané problematice vyvrcholila preventivně informační výstavou s názvem „Když se řekne závislost“.

V prostorách Nové scény Vlast ve Frýdku-Místku byla dne 8. června 2009 zahájena výstava za přítomnosti primátorky města Frýdku-Místku a senátorky Evy Richtrové, ředitele Národní protidrogové centrály Jakuba Frydrycha a zástupců Policie Územního odboru ve Frýdku-Místku.

Obsahem této výstavy, spolupořádané Statutárním městem Frýdek-Místek, bylo přiblížení drogové scény žákům a studentům základních a středních škol a také veřejnosti v regionu.

Smyslem akce nebylo nikoho poučovat ale informovat formou připravených informačních panelů, mluveným slovem či projekcí filmového materiálu.

Samotné výstavě předcházela výzva školám k aktivnímu zapojení žáků v této akci zpracováním vlastního díla (eseje, úvahy, příběhu, výtvarného či audiovizuálního díla) na téma „Návykové látky a já“. Vybraná díla byla vystavena během samotné akce a eseje zveřejněny ve Frýdeckomísteckém Deníku – mediálním partnerovi akce. Vybrané práce byly oceněny partnery projektu – Národní protidrogovou centrálou, Deníkem a Zdravotní pojišťovnou Ministerstva vnitra.

První týdenní blok výstavy se uskutečnil v termínu od 8. do 12. června 2009 ve Frýdku-Místku v prostorách Nové scény Vlast. Dne 10. června 2009 byla výstava doplněna výchovným koncertem skupiny Music Masters, zaměřeným na hudbu a drogy v prostorách hudebního klubu Baru Riviera ve Frýdku-Místku.

Druhý týdenní blok výstavy se uskutečnil ve dnech od 15. do 19. června 2009 v Třinci v prostorách kulturního domu Trisia.

V rámci pořádání této čtrnáctidenní akce se nám podařilo přímou formou oslovit více jak tři tisíce návštěvníků, ať již z řad škol či veřejnosti.

por. Bc. Petr Gřes, PIO ÚO Frýdek-Místek

NA PRŮMYSLOVCE VE FRENŠTÁTĚ POD RADHOŠTĚM MYSLÍ NA SVÉ STUDENTY

Krásné prostředí Beskyd láká nejen turisty a milovníky hor. Své uplatnění tady hledají také studenti Střední průmyslové školy elektrotechniky, informatiky a řemesel. Žáci maturitních oborů elektrotechnika, elektronické počítačové systémy, management elektrotechniky a učební oboru elektrikář mají velké štěstí. Vedení školy se snaží o to, aby jejich studenti získali nejen potřebné odborné znalosti a byli tak připraveni na svá budoucí povolání, případně další studium na vysokých školách, ale aby se uměli zorientovat i v nástrahách a lákadlech, jaké život dnešních teenagerů přináší.

V rámci preventivních aktivit spolupracuje tato střední škola s Preventivně informační skupinou v Novém Jičíně již od roku 2005. Po vzájemném „otukávání“, zkoumání možností spolupráce mezi oběma subjekty, se rozjela velmi úzká spolupráce, jejímž hlavními iniciátorkami jsou Klaudivie Kocmichová, vedoucí vychovatelka Domova mládeže a školní preventistka a por. Mgr. Miroslava Michálková Šálková z PIS Nového Jičína. Na začátku proběhla série besed pro studenty ubytované na internátě. Setkání se studenty konalo v klubovně. Již od začátku zde vládla velmi příjemná atmosféra, mladí muži ve věku 15 až 17 let uvolněně besedovali s přednášejícími policisty. Velmi povzbuzující byl pro nás fakt, že plánovaný čas besedy se natáhl o další dvě hodiny a naše povídání musela ukončit až večerka. Dokonce i maturanti, kteří se připravovali na složení „zkoušky dospělosti“ vydrželi po celou dobu. Svými názory mile překvapovali jak přednášející, tak vychovatele.

Další beseda na sebe nenechala dlouho čekat. Tentokrát si přednášku na téma Primární protidrogová prevence na středních školách poslechli vychovatelé dvou domovů mládeže, které se nacházejí ve Frenštátě pod Radhoštěm. Také tato akce se nesla v přátelském duchu a pedagogičtí pracovníci se dozvídali spoustu zajímavých informací, které jim napomohou ve velmi náročném povolání a zvládání některých situací. Všichni jsme se shodli na tom, že odpovědnost těchto pracovníků je velká a hledali jsme způsob, jak eliminovat případný výskyt dětí pod vlivem návykových látek. Mým velkým pomocníkem se stal na těchto přednáškách pracovní sešit, do kterého jsem si zapisovala přínosné poznámky a poznatky z této oblasti na IMZu v Solenicích. Toto přínosné školení zorganizoval v roce 2003 Odbor prevence kriminality MV ČR společně s Národní protidrogovou centrálou

pro pracovníky Preventivně informačních skupin. S některými informacemi, které nám kolegové poskytli, pracuji dodnes.

Oba domovy mládeže pak společně s vedením školy přijaly opatření, které umožní zkontrolovat, zda dítě není pod vlivem návykových látek. Za dobu, kdy je toto opatření zavedeno do Domovního řádu, nepodepsal souhlasný dokument pouze jeden rodič, což považujeme za velký úspěch. Je vidět, že snahu školy si rodiče cení.

Od té doby se setkáváme nejen na pravidelných přednáškách ve škole, ale také v rámci „Adaptačních programů pro první ročníky“. Jedná se o jedno až dvoudenní pobyt nově nastoupivších žáků „průmyslovky“. V loňském roce jsme se setkali se studenty prvních ročníků po absolvování náročného sportovního programu, který připravila Klaudivie Kocmichová společně se svými kolegy.

Letošní prváci měli možnost zúčastnit se adaptačního pobytu na začátku září. Školní metodička prevence tento den nazvala „Kdo se baví, nebere“. Sešli jsme se ráno v osm hodin na internátě a povídali si nejen o právech, ale také o povinnostech. Při besedě jsme se zaměřili nejprve na oblast právního vědomí, dále pak na problematiku užívání návykových látek a rizik spojených s touto činností. Poslední téma jsme zaměřili na problematiku extremismu a jeho nebezpečí pro společnost.

„Hlavním úkolem tohoto programu bylo vzájemné seznámení studentů a utvoření kolektivu. Bližší seznámení a kontakt s třídním učitelem, výchovným poradcem a metodikem prevence,“ řekla Klaudivie Kocmichová o cílech adaptačního dne.

„Jako každý rok jsme o hlavní úvodní besedu požádali paní Michálkovou Šálkovou a pana Tomšíka z novojičínské policie. Tito lidé opět nezklamali naše předpoklady. Beseda se rozvinula v otevřenou debatu mezi odborníky a studenty. Chlapci měli hromadu připomínek a důležitých dotazů, které jim naši přednášející s přehledem objasňovali a vysvětlovali,“ dodala K. Kocmichová.

Další částí bylo sportovní dopoledne s názvem „Golf do vrchu“. Prvotní rozpaky a nechut' vyběhnout s míčkem a „golfovou holí“ k cíli se změnil ve zdravé soutěžení. V cíli obdrželi všichni cenu útěchy a první družstvo diplom. „Klub rodičů přispěl finančními prostředky na malé občerstvení v podobě špekáčků, které jsme opékali v družném hovoru u ohně,“

řekla Klaudie Kocmichová. Závěrem akce se celá skupina asi dvaceti chlapců setkala na Domově mládeže, kde jim byl promítnut film *Mezi stěnami*. Jedná se o film, který ukazuje drsnou tvář šikany a její následky.

„Myslím, že akce skutečně splnila svůj účel. V těchto aktivitách budeme dále pokračovat, abychom i v tomto kolektivu udrželi přátelskou atmosféru bez šikany, drog a ostatních patologických jevů,“ dodala vychovatelka.

„Díky přednáškám, které nám každoročně nabízí

a uskutečňuje paní Michálková Šálková a pan Tomšík, máme jistotu, že studenti mají informace o této problematice od odborníků přímo z jejich okolí. O kvalitě besed, přátelském a rovnocenném přístupu ke studentům není pochyb. Pevně věříme, že takto nastaveným programem prevence se nám podaří eliminovat riziko patologických jevů na naší škole na minimum,“ uzavřela Klaudie Kocmichová.

por. Mgr. Miroslava MICHÁLKOVÁ ŠÁLKOVÁ,
komisař, PIS Nový Jičín

OD ČTENÍ DETEKTIVEK PO BULLETIN – ROZHOVOR

Hned úvodem musím předeslat, že se s Milošem Vaněčkem znám od ledna 2007, kdy jsme spolu začali pracovat na knížce Rada Vacátka a jeho hříšní lidé. Proto jsem se rozhodla v rozhovoru s ním přiznat tykáni a vést ho spíše neformálně. Hlavním námětem našeho povídání se stal Bulletin Národní protidrogové centrály, který právě držíte v ruce.

Bulletin NPC vychází letos již patnáctým rokem a tohle číslo je jubilejní, šedesáté. Ty v jeho čele stojíš také už mimořádně dlouho.

Duchovním otcem časopisu je Jiří Komorous, zakladatel Národní protidrogové centrály, kterého vedla potřeba prezentovat názory policie, soudců, státních zástupců na problematiku závislostí. Bulletin se postupně začal řídit pevným harmonogramem uzávěrek a stal se pravidelným periodikem. Nejprve byl určen jen pro služební potřebu, od roku 1998 po určité úpravě jeho obsahové náplně se začal distribuovat také do škol, na soudy apod.

Jak se vyvíjela jeho obsahová náplň?

Postupně se vyprofilovaly rubriky a spolupracovníci. Například jsme začali s články o jednotlivých skupinách drog ve spolupráci s docentem Valíčkem ze Zemědělské univerzity v Praze i ze zahraničních zdrojů, s problematikou aktuálního policejního boje proti drogám i s pohledy do jeho historie. Přetiskovali jsme texty různých mezinárodních smluv a dohod, týkajících se drog a také výroční zprávy Ústředny pro potírání nelegálního obchodu s omamnými jedy, jak zněl její původní název v roce 1928, kdy vznikla.

Tady jsi musel nutně narazit na jméno vládního rady Josefa Vaňáska, tedy seriálového hrdiny Vacátka, kterého dnes považujeme – především díky tomu, co jsi během posledních let vypátral – za průkopníka v boji s drogami.

Vaňáskův podpis jsem skutečně poprvé viděl na jedné z těch výročních zpráv, když jsem si je pročítal ve Státním ústředním archívu, tehdy ještě sídlícím na Újezdě. Stalo se to ale už v roce 1992, tedy v době, kdy jsem pracoval na Obvodním úřadu vyšetřování, shodou okolností v Bartolomějské 4, v domě, kde měla své sídlo i pověstná Čtyřka, IV. bezpečnostní oddělení v čele s radou Vaňáskem. To jsem samozřejmě nemohl tušit, že mě o pár let později čeká mnohé další překvapení spojené s jeho osobností.

Vraťme se ale k tvé práci pro bulletin. Postupně jsi tedy začal přetiskovat faksimile nebo doslovné přepisy zákonů z éry první republiky, stanoviska rady Vaňáska k drogové problematice, výroční zprávy apod. Do jakého roku jsi v tomhle směru došel?

Skončil jsem v roce 1938 z toho důvodu, že do tohoto roku byly materiály relativně dostupné. Za druhé světové války vstoupily v platnost říšské zákony včetně zákona o návykových látkách, trh s drogami nefungoval, a pokud se objevil morfin na černém trhu, byl určen spíše jako lék. Materiály poválečného období jsou všeobecně těžko dostupné a navíc o drogách se u nás otevřeně začalo mluvit až v 80. letech. Kromě toho řada dokumentů podléhala režimu utajení. Přesto se podařilo shromáždit výroční zprávy Federální kriminální ústředny od roku 1981 do 1989 a ze starých čísel Kriminálního sborníku jsem vytáhl metodiku a veškeré případy týkající se návykových látek, ať už to bylo pašování či třeba vykrádání lékáren a lékové závislosti. Nejlépe jsou samozřejmě zpracovaná 90. léta, vznik Národní protidrogové centrály, její výroční zprávy i reakce na aktuální drogovou scénu. V bulletinu se pravidelně objevují také články o jednotlivých drogách – historie opia, kokainu apod.

V roce 1998 byla v Muzeu policie k vidění výstava věnovaná 70 letům boje naší policie proti drogovému podsvětí. Tuším, že jsi na ní zúročil vše, co jsi za léta svého zájmu o tuto problematiku nastudoval.

Výstavu připravila skupina metodiky a prevence NPC ve spolupráci s Muzeem policie a zužitkovaly se na ní posbírané vyhlášky a nařízení, ale i moje soukromá sbírka literatury a mé zkušenosti vyšetřovatelské. Vybral jsem konkrétní případy z archivu Obvodního úřadu vyšetřování Prahy 1, na nichž jsem se osobně podílel a doložil je rozsudky ze soudních spisů.

Kdy ses vlastně dostal poprvé k drogové tematice?

Začal jsem ji dělat v roce 1984, ale obecně můj zájem o policejní práci a její historii vyvěral zřejmě už z toho, že jsem jako kluk intenzivně četl detektivky, a to takové, kdy šlo o beletrizaci skutečných případů. Na reálnou existenci drog u nás jsem poprvé natrefil v roce 1971 díky výměnné korespondenci s jednou dívkou, která mi poslala adresu jakéhosi kamaráda, ale s ním jsem si už dopisovat nechtěl. Předal jsem proto kontakt dceři našich sousedů a jí od dotyčného přišel podivný prášek na ochutnání. Naštěstí ho vzala a spláchnula do záchodu...

Během působení na Praze 1 jsem měl štěstí na dobrý tým vyšetřovatelů a kriminalistů, kdy jsme si dokázali vybudovat přirozený respekt mezi tehdejší narkomanskou komunitou. V roce 1990, v době zjištěných emocí vůči policii, se mi stala dojemná příhoda. Při jednom z nočních výjezdů se ke mně přihlásil narkoman, kterého jsem dříve stíhal, a řekl mi, že kdybych měl nějaké problémy v práci, tak že se mě toxici zastanou, protože v jejich očích jsme byli férovní policajty.

Práce v oblasti drog ti jistě přinesla i spoustu setkání se zajímavými lidmi. Chceš některé jmenovat?

Rád bych touto cestou poděkoval paní docentce Večerkové z Ústavu soudní chemie a toxikologie, docentce Válkové, dětské psychiatrice a primářce Fibichové z dětské psychiatrie v Motole. Naučili mě, jak se chovat k lidem s drogovou závislostí. V bulletinu jsem později zúročil tyto poznatky ve čtyřdílném seriálu o historii psychiatrie ve vztahu k duševně nemocnému člověku. Pátral jsem po tom, kdy se poprvé objevila problematika závislosti na kokainu a na morfiu a díky tomu jsem si nastudoval Dějiny psychiatrie a obešel si v Praze i budovy, kde se nacházely první blázince.

Pyšný jsem i na pana Alaina Labrousse, francouzského spolupracovníka bulletinu a nemohu opomenout svého kamaráda, rádce a pomocníka dr. Miroslava Nožinu, který zcestoval kvůli drogám kus světa a díky němu se v Bulletinu objevují i články o mezinárodním zločinu, mezinárodním obchodu s drogami, geopolitickému dopadu v oblastech, kde se pěstuje opiový mák atd. Dvanáctiletá spolupráce s ním vyústila také v knížku Mandragora, morfin, opium.

Ty se ovšem zabýváš také prevencí. Víš, že jsi v téhle oblasti zažil poměrně bouřlivé zvraty, ale i řadu úspěchů.

S prevencí jsem mohl začít v roce 1988, kdy tehdejší režim konečně připustil, že existuje nějaký drogový problém. Lidé si mohli přečíst Memento Radka Johna, v kinech běžel film Pavučina, což byla v roce 1986 první otevřená zpověď o průběhu a následcích

drogové závislosti. Policie už tehdy měla podle paragrafu 164, odst. 2 trestního řádu povinnost realizovat preventivní aktivity. Abych mohl přednášet, stal jsem se členem Socialistické akademie a na ni se obracely školy se žádostí o lektora, který by jim udělal přednášku o riziku a následcích konzumace drog. Po roce 1989 došlo k dočasné averzi škol k příslušníkům policie, ale rychlý nárůst uživatelů drog ve spojení s jejich snadnou dostupností vyvolaly opětovný a dokonce zvýšený zájem o preventivní programy. V roce 1996 jsem měl možnost účastnit se ve Washingtonu oslav 10. výročí projektu D.A.R.E. Zaujal mě zejména proto, že v něm byli aktivně zapojeni policisté, kteří docházeli do škol a bavili se o negativních důsledcích narkomanie. Vystupovali přitom z pozice kamarádů, což je přesně ta parketa, jaká vyhovuje i mně. Z Ameriky jsem si tehdy přivezl spoustu materiálů a Američané předpokládali, že si u nás sami vyškolí svoje školitele. Na to však nebyl dostatek finančních prostředků, a tak jsme zvolili zlatou střední cestu. Využili jsme jejich poznatků a připravili první dlouhodobý preventivní program. Realizoval se na škole v Písnické ulici v Praze 4 v rámci občanské nauky, bylo to 6 hodin za rok, v nichž jsme dětem přednášeli, besedovali s nimi. Program běžel dva roky a osvědčil se. Pak se ozvala Lucie Ptáčková z okresního ředitelství Policie ČR v Českých Budějovicích, že má zájem o dlouhodobou práci s dětmi. NPC dala zkušenosti z Písnické, z projektu D.A.R.E. a tři školy v Českých Budějovicích pak jely čtyřletý program, který už dostal název Malá policejní akademie. S dětmi od 6. do 9. třídy jsme se scházeli každých 14 dní, měli jsme pracovní sešity, dělali jsme různé soutěže apod. Navázali jsme aktivitami pro rodiče, kterým byl program představen a i pro ně se pořádaly přednášky o drogách a jevech s nimi spojených. Od září tento projekt probíhá na dvou školách v Praze.

Dal se v této oblasti nějak využít Bulletin NPC?

Bulletin byl mediálním partnerem tohoto projektu. Na závěr 4. ročníku pilotního projektu vyšlo jeho speciální číslo a samozřejmě průběžně se v něm objevovaly zprávy o průběhu projektu a studijní materiály.

Málokdo ví, že Národní protidrogová centrála si před časem vzala pod patronaci hrob svého slavného předchůdce, rady Vaňáska a že se hřbitov na Malvazinkách díky tomu stává každoročním místem setkání příznivců policejní historie. V tom máš samozřejmě také prsty.

Nelze ale pominout zásluhy plukovníka JUDr. Jiřího Komorouse, který ve své rodině reprezentoval již třetí generaci policistů a díky tomu vždycky

fandil i policejní historii. Ten mi mj. umožnil, abych se mohl věnovat pátrání po místě posledního odpočinku vládního rady Vaňáska. Hrob na Malvazinkách byl poškozený, a tak jsme požádali Hřbitovní správu o možnost ho opravit. Spolek policejní historie a prevence dal dohromady určité finanční prostředky, díky nimž jsme nechali vyrobit novou náhrobní desku, upravili náhrobek a na mystické datum 1. 11. – což je datum vzniku NPC i narození Josefa Vaňáska – se tu pravidelně scházíme a věnujeme panu radovi tichou vzpomínku. Tahle činnost se do budoucna patrně také rozšíří, neboť úpravy by si zasloužil i hrob prvního policejního prezidenta Bienerta na Olšanech a možná by se našly i další opuštěné hroby významných policistů první republiky...

O panu radovi jsi přednášel na prvním sjezdu policejních historiků a slyšela jsem, že máš ještě další plány.

Líbilo by se mi vytvořit jeho pamětní síň a stálou expozici věnovanou boji policie proti drogám ve věži v Bartolomějské 4, která byla kdysi součástí pražského opevnění. Bylo by to symbolické i proto, že právě tady, v těchto místech, Josef Vaňásek a jeho pověstná Čtyřka působila a dělala čest policejnímu řemeslu.

Za rozhovor děkuje Blanka Kovaříková
www.bkovarikova.cz

S MILOŠEM VANĚČKEM Blanka KOVAŘÍKOVÁ

kpt. Bc. Miloš Vaněček

*17. 12. 1955 Pardubice
 1974-5 základní vojenská služba
 1997 Střední policejní škola
 1977-83 hlídková služba Praha 1,
 Václavské náměstí
 1983-95 Obvodní úřad vyšetřování Prahy 1,
 kde se zabýval zejména problematikou drog
 a mládeže, od roku 1996 pracuje v Národní
 protidrogové centrále, kde má na starosti
 prevenci sociálně nežádoucích jevů
 se zaměřením na závislosti a také Bulletin
 NPC, který řídí od jeho 2. ročníku,
 v roce 2005 ukončil studium
 Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity

OMAMNÉ PROSTŘEDKY

ZÁKONY A NAŘÍZENÍ V LETECH 1939 – 1945

Obsah: I. Přehled vývoje – II. Základní zásady platné úpravy – III. Prostředky podléhající úpravě – IV. Dovoz, vývoz a obchod – V. Léky – VI. Trestné činy.

I.

Přehled vývoje

1. Úvodem. Nebezpečí, které vzniká lidskému zdraví a tím i společnosti z nekontrolovatelného užívání omamných prostředků, zejména opia, morfia a kokainu, vedlo v posledních desetiletích ke snahám po účinném omezení obchodu s těmito prostředky a zvláště k snaze podřídit jejich dovoz, vývoz a spotřebu státnímu doзору. Společnými akcemi jednotlivých států se podařilo vybudovat rozsáhlou mezinárodní organizaci, opírající se o kolektivní smlouvy, jež umožňují vzájemnou spolupráci. Zásady obsažené v těchto smlouvách byly pak zúčastněnými státy přijaty i za základ právní úpravy vnitrostátní.

Předpisy, jež mají zajistit, aby konsum omamných prostředků se nedál způsobem lidskému zdraví škodlivým, jsou tedy jednak povahy mezinárodní, jednak vnitrostátní.

2. Úprava mezinárodní. První krok byl učiněn mezinárodní komisí šanghajskou v úmluvě sjednané v r. 1909, jejíž zásady se staly později základem t. řeč. Mezinárodní opiové konvence, uzavřené dne 23. ledna 1912 v Haagu. K této konvenci přistoupilo celkem 58 států, mezi nimi i Německo. Cílem konvence bylo především zrušení výroby a prodeje zpracovaného opia určeného ke kouření. Zvláštní závazek přijala vláda čínská, jež přislíbila učinit opatření, kterým měl být potlačen podloudný vývoz opia a ostatních škodlivých drog z Číny, a současně vydati zákony, upravující domácí čínský konsum těchto látek. Podle vyhlášky čís. 159/1922 Sb. přistoupilo k haagské konvenci i býv. Československo; základní prováděcí předpisy byly pak vydány zákonem čís. 128/1923 Sb.

Zásada všeobecné kontroly obchodu s omamnými prostředky byla vyslovena v paktu o býv. Společnosti národů (článek 23), který předvídal utvoření zvláštních mezinárodních orgánů k těmto účelům. Avšak stejně jako jiná odvětví organizace Společnosti národů trpěl i tento obor nedostatkem aktivity, takže výsledky činnosti ani zde nebyly uspokojivé.

Při rozmáhajícím se podloudném obchodu s omamnými látkami se ukázala zanedlouho po světové válce potřeba přezkoumat jednotlivé předpisy haagské

úmluvy z roku 1912, jež se v mnohém směru projevovaly jako ne dosti účinné. Na konferenci konané tentokrát v Ženevě, byla uzavřena dne 19. dubna 1925 t. řeč. II. Opiová konvence, zavazující celkem 51 států, mezi nimi i Německou říši, jež se zúčastnila jednání.

II. konvence v podstatě zostrčila zásady z roku 1912 a pro mezinárodní obchod s omamnými prostředky zavedla úřední povolení k dovozu i k vývozu. Současně byl zřízen jako mezinárodní výkonný orgán, pověřený kontrolou mezinárodního obchodu, Stálý ústřední komitét smluvních států, jež se zavázaly sdělovati mu potřebná data. Tím byl vlastně položen základ k organizované mezinárodní akci proti podloudnictví s omamnými prostředky.

V Německé říši byly zásady II. Opiové konvence provedeny *říšským opiovým zákonem ze dne 10. prosince 1929, Říš. zák. I., str. 215*; u nás byl text této konvence vyhlášen pod č. 147/1927 Sb. a k jejímu provedení byl vydán zákon čís. 135/1928 Sb.

Časově posledním mezinárodním aktem, upravujícím obchod s omamnými prostředky, jest *konvence (úmluva) uzavřená v Ženevě dne 13. července 1931 o omezení výroby a o úpravě distribuce omamných látek*, ke které přistoupila rovněž Německá říše. Hlavním účelem této konvence bylo omezení výroby omamných prostředků a jejich uvádění do konsumu jen k dovozeným způsobům užívání. Za tímto cílem byly tu zejména stanoveny zásady o odhadu roční světové spotřeby.

3. Úprava v českých zemích do konce roku 1940. Základem úpravy obchodu s omamnými prostředky byly tedy u nás zmíněné tři mezinárodní úmluvy:

- a) opiová konvence haagská z r. 1912
- b) konvence ženevská z r. 1925
- c) ženevská úmluva z r. 1931

K jejich společnému provedení byl u nás naposledy vydán *zákon čís. 29/1938 Sb., který byl u nás až do 31. prosince 1940 hlavním pramenem úpravy*. Tento zákon podroboval úřednímu doзору veškerý obchod s omamnými prostředky, v zákoně vypočtenými, tedy jejich výrobu, zpracování, dovoz, vývoz

a průvoz, jakož i konsum. Výkon dozoru, který měl býti v podrobnostech upraven vládním nařízením, náležel v nejvyšší stolici ministerstvu zdravotnictví (ministerstvu sociální a zdravotní správy). Pro podnikání v uvedených obchodních činnostech bylo předepsáno zvláštní povolení, znějící na určitou osobu (fyzickou nebo právnickou), jehož udělení bylo vyhrazeno ministerstvu. Nedbání zákonných předpisů se trestalo jako správní přestupek, pokud nešlo delikt o soudní (přečin nebo zločin), jako zejména o neoprávněnou výrobu, přechovávání, prodej, nabízení, dovoz, vývoz nebo průvoz a zprostředkování obchodu s omamnými prostředky. Jako delikt soudní (přečin) se trestalo i zhotovování a obchod s předměty, určenými k výrobě nebo ku zpracování omamných prostředků.

4. Zavedení německého práva v Protektorátu dnem 1. ledna 1940. **Nařízením říšského ministra vnitra ze dne 23. září 1940** (Říš. zák. I., str. 1258 a Věstník nařízení říšského protektora str. 671) **byla dnem 1. ledna 1941 rozšířena platnost říšskoněmeckých předpisů o omamných prostředcích na Protektorát Čechy a Morava.**

Tyto předpisy – jež vypočítává § 1, odst. 1, čís. 1 – 12 cit. nařízení – jsou vyhlášeny v původním znění a v českém překladu na str. 674 až 714 Věstníku nařízení říšského protektora. Zákony a nařízení u nás dosud platné, tedy zvláště zákon čís. 29/1938 Sb., pozbyly zavedením předpisů německých své platnosti.

Základem právní úpravy německé je zmíněný již *opiový zákon* (*Opiumgesetz*), v autentickém označení „zákon o obchodu s omamnými prostředky“, („das Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln“) *ze dne 10. prosince 1929*, Říš. zák. I., str. 215), ve znění vyplývajícím z několika pozdějších novel z r. 1933 a 1934 (zákony z 22. května 1933, Říš. zák. I., str. 287, z 9. ledna 1934, Říš. zák. I., str. 22 a § 11, čís. 4 zákona z 23. března 1934, Říš. zák. I., str. 213). *Opiový zákon základní předpisy o omamných prostředcích, podléhajících úpravě a o státním dozoru nad obchodem s těmito prostředky.*

Ostatní předpisy se týkají:

podřadění dalších omamných prostředků pod ustanovení opiového zákona (tak zejména nařízení z 19. prosince 1929, Říš. zák. I., str. 225),

připuštění k obchodu s omamnými prostředky (nařízení z 1. dubna 1930, Říš. zák. I., str. 113),

dovozu, průvozu a vývozu omamných prostředků (nařízení z 1. dubna 1930, Říš. zák. I., str. 114),

označování léků, obsahujících omamné prostředky (nařízení ze 14. dubna 1930, Říš. zák. I., str. 114),

předepisování těchto léků a jejich vydávání v lékárnách (nařízení z 19. prosince 1930, Říš. zák. I., str. 635),

obchodu s omamnými prostředky přes přístav ham-

burský a cuxhavenský (nařízení z 1. května 1924, Říš. zák. II., str. 93),

odběrních listů na omamné prostředky (nařízení z 20. února 1935, Říš. zák. I., str. 208),

případy, kdy se nevyžadují tyto odběrní listy (nařízení z 21. září 1931, Říš. zák. I., str. 513 ve znění novely z r. 1938),

obchodu s kodeinem a aethylmorfinem (nařízení z 24. ledna 1934, Říš. zák. I., str. 58),

dávek na omamné prostředky (nařízení z 20. února 1935, Říš. zák. I., str. 212), a jejich zpracování (nařízení z téhož dne, vyhlášení tamtéž).

Zákonná úprava říšskoněmecká se ve svých základech sice opírá o všeobecné zásady, přijaté na mezinárodních opiových konferencích v roce 1912, 1925 a 1931, současně je však přizpůsobena německému právnímu řádu, zejména pokud jde o působnost úřadů a orgánů, řízení u nich, předpoklady pro udělení úředních oprávnění k obchodním činnostem, projednávání celní a ustanovení trestněprávní.

Podstatné zásady říšskoněmeckého práva, jež tedy u nás platí od 1. ledna 1941, podáváme v dalších státech tohoto pojednání a přihlížíme zároveň k rozdílům od zákonné úpravy, jež byla u nás v platnosti do konce r. 1940.

II.

Základní zásady platné úpravy.

1. Státní kontrola. Dozor nad veškerým obchodem s omamnými prostředky, tedy nad dovozem, průvozem a vývozem, získáváním, výrobou a zpracováním těchto prostředků si vyhrazuje stát. Kontrola se vztahuje jak na omamné prostředky ve stavu nezpracovaném, tak i na přípravky z nich zhotovené a soustřeďuje se u opiové úřadovny říšského zdravotního úřadu (das Reichsgesundheitsamt), jemuž přísluší v této oblasti rozsáhlá oprávnění. Říšský zdravotní úřad je jmenovitě oprávněn konati domovní prohlídky ve výrobních, skladních a obchodních místnostech, nahlížeti do obchodních záznamů a knih; kromě toho mu přísluší v jistých směrech i nařizovací právo, pokud jde o stanovení podmínek dovozu, výroby a vývozu případ od případu (§ 2 opiového zákona). Širší nařizovací pravomoc náleží říšské vládě, jež je zplnomocněna vydávati potřebné předpisy ku provedení téhož zákona.

V některých případech stanoví opiový zákon, že vláda říšská, respektive říšský zdravotní úřad má postupovati v dohodě s příslušnou vládou zemskou; jiné úkoly státního dozoru náležejí říšskému ministru vnitra (tak například opatření, že dovoz, vývoz a průvoz je přípustný jen přes určitá místa, § 6 op. zákona).

Dozor vykonávaný Říší se od 1. ledna 1941 zásadně vztahuje i na území Protektorátu.

Vzhledem k odlišným správním poměrům v našich zemích stanovil říšský ministr vnitra nařízením ze dne 23. září 1940, Věstn. str. 673, vydaný ku provedení svého shora citovaného nařízení, že úkoly, které přísluší jinak říšskému ministru vnitra, vykonává v Protektorátu říšský protektor; úkoly, které náležejí podle opiového zákona příslušné vládě zemské, obstará u nás vláda Protektorátu ministerstvem sociální a zdravotní správy. Říšský zdravotní úřad přejímá i pro území Protektorátu všechny úkoly, jež je povinen plnit v ostatním říšském území.

2. Zásada koncesní. Podnikání v oboru výroby, zpracování a obchodu s omamnými prostředky není činností volnou, nýbrž je zásadně vázáno na koncesi (výslovné úřední povolení), na jehož udělení není právního nároku. Zákon stanoví pouze předpoklady, za kterých úřad koncesi udělití smí. Rovněž odběr omamných prostředků je vázán – pokud zákon sám nestanoví výjimku – na úřední povolení; zvláštnímu schválení kromě toho podléhají i provozovny, určené k výrobě nebo obchodu.

Rozeznává se tedy:

- a) povolení k výrobě, zpracování a k obchodu podle § 3 opiového zákona (tedy i k dovozu a vývozu), jež má povahu osobního oprávnění (předpokladem je tu zejména osobní spolehlivost); toto povolení uděluje říšský zdravotní úřad v dohodě se zemskou vládou, u nás po dohodě s vládou Protektorátu;
- b) věcné povolení k užívání provozních místností, jež se povoluje společně s povolením k výrobě, zpracování a k obchodu;
- c) odběrní list jakožto povolení, znějící na jméno nabyvatele, potřebné k nabytí, zcizení a vydání omamných prostředků, vystavené pro každý jednotlivý případ. Podnikatel kromě všeobecného osobního oprávnění musí si tedy v každém jednotlivém případě opatřit ještě zvláštní povolení (odběrní list), opravňující k nákupu omamných prostředků.

3. Trestní sankce. Zachovávání předpisů o omamných prostředcích jest zajištěno trestní sankcí. Zákon rozeznává četné skutkové podstaty trestných činů, hodnotí je jako delikty obecně nebezpečné, a to veřejněžalobné delikty soudní. Na téže zásadě byl vybudován i dříve u nás platný zák. č. 29/1938 Sb.

III.

Prostředky podléhající úpravě.

1. Všeobecně. Omamné prostředky, podléhající platné úpravě, jsou uvedeny jednak v opiovém zákoně, jednak v nařízeních, jimiž se podrobují další omamné prostředky ustanovením opiového zákona. Těchto nařízeních je celkem pět, a to: z 19. prosince

1929, Říš. zák. I., str. 225 (dihydrokodeinon, dihydromorfinon; estery morfiny), z 24. března 1931, Říš. zák. I., str. 75 (acedikon a jeho soli), z 8. července 1932, Říš. zák. I., str. 349 (morfin=N=oxid, genomorfin, jeho soli), z 5. srpna 1933 Říš. zák. I., str. 570 (benzylmorfin a jeho soli), a ze dne 8. října 1938, Říš. zák. I., str. 1350 (pantopový sirup).

Opiový zákon sám (§1) dělí omamné prostředky na „látky“ (Stoffe) a na „přípravky“ (Zubereitungen), a současně zmocňuje říšskou vládu, aby nařízením postavila těmto prostředkům na roveň i látky, které jsou schopny podle vědeckého zjištění vykonávat stejně škodlivé účinky, jakož i látky, ze kterých lze látky, vyjmenované v § 1 opiového zákona vyrobiti. Tohoto zmocnění říšská vláda použila pěti shora uvedenými nařízením. Kromě toho je říšská vláda zmocněna, aby nařízením stanovila, že určité látky nebo přípravky zákonně úpravě nepodléhají.

2. Látky. Podle § 1 opiového zákona náleží k omamným látkám především opium (surové opium, opium pro lékařské účely); odtud název „opiáty“, jehož se někdy užívá k označení omamných prostředků. Dále sem zákon řadí alkaloidy opia, zejména morfin (a jeho produkt morfium), kodein, thebain, kokain.

Poznámka. Opium (laudanum) ve skupenství kapalném je šťáva, vytékající z povrchních nářežů nezralých makovic (papaver somniferum). Do obchodu přichází několik druhů, zejména z Malé Asie (opium smyrenské a opium z okolí tureckého města Afionkarahisar; afium=opium). Surové opium přicházející do obchodu má zpravidla tvar bochníčků ve váze 300-800 gramů šedohnědé až temně hnědé barvy, hořké chuti, intenzivního zápachu po nezralých makovicích; obaleny bývají v makových listech.

Účinek opia závisí od množství alkaloidů, zejména morfinu a kodeinu. Vedle opia surového se připravuje opium práškovité (tj. smíšené s rýžovou moučkou) a opium koncentrované (vodní roztok v něm obsažených alkaloidů).

Největší část (téměř 90 %) celkové produkce opia se dosud – přes veškerá kontrolní opatření – spotřebovuje ke kouření, zbytek pro účely lékařské a farmaceutické.

Otravy opiem jsou jednak náhlé, jednak vleklé.

K otravám náhlým dochází zpravidla nedopatřením, bylo-li užito přílišné dávky opia (extraktu nebo tinktury) vydané na lékařský předpis; u kojenců tu a tam užitím odvaru z makovic. V tomto směru stanoví § 377 tr. zák. – který zavedením říšskoněmeckých předpisů o omamných prostředcích nebyl ve své platnosti dotčen – že osoby, jež mají dohled na děti se dopustí přečinu podle § 335 tr. zák., jestliže dají dítěti odvar z makovic a mělo-li toto za následek smrt dítěte

nebo jeho těžké poškození na těle. Otravná dávka u dospělých činí 1-4 g opia, 0,6-1,0 g extraktu nebo 8-30 g tinktury; u dětí velmi malých byly zjištěny smrtelné otravy již po odvaru 1-4 makovic.

Vleklé otravy bývají časté u kuřáků opia a u osob oddaných pití opiové tinktury. Projevují se poruchami zažívání, hubnutím, závratěmi, nedostatkem spánku, snížením intelektuálních schopností, které vede až k slaboduchosti a k zblbnutí.

3. Přípravky. Kromě zmíněných „látek“ náležejí podle § 1 op. zák. k omamným prostředkům i „přípravky“, t.j. produkty, obsahující zejména opium, kokain, morfin a thebain nebo jejich soli, avšak jen tehdy, když obsah těchto přípravků činí aspoň 0,2 % morfinu nebo 0,1% kokainu. „Přípravkem“ ve smyslu op. zák. je dále extrakt indického konopí, indická konopná tinktura jakož i všechny produkty, které jsou schopny vykonávat stejně škodlivé účinky jako „látky“.

V § 9 op. zák. jsou uvedeny produkty absolutně zakázané, t.j. omamné prostředky, jichž dovoz, průvoz, vývoz, výroba jakož i obchod s nimi není vůbec dovolen. Je to opium připravené ke kouření (německy řečené „Dross“), dále pryskyřice, získané z indického konopí, jakož i jiné přípravky této pryskyřice, zvláště t. řeč. hašiš.

IV.

Dovoz, vývoz a obchod

1. Všeobecně. Jak bylo již uvedeno shora pod II., čís. 1 a 2, soustřeďuje se dozor nad dovozem, vývozem a obchodem s omamnými prostředky, jakož i nad jejich výrobou a zpracováním u říšského zdravotního úřadu; všech na zmíněná podnikání a kromě toho i nabývání omamných prostředků je vázáno na osobní povolení, jež uděluje i pro území Protektorátu jmenovaný úřad. Sluší tu dále poznamenati, že vedle speciální kontroly upravené opiovým zákonem a nařízeními, jež jej doplňují, podléhá obchod s omamnými prostředky platným předpisům zdravotněpolicijním, neboť § 2 op. zák. stanoví, že zdravotněpolicijní oprávnění, příslušející zemským vládám (u nás tedy vládě Protektorátu) zůstávají nedotčena.

Podnikatel, který chce získati ono osobní povolení k dovozu, vývozu, získávání, výrobě, zpracování po živnostensku nebo k obchodu s omamnými prostředky, musí o toto povolení žádati u ministerstva sociální a zdravotní správy; v žádosti sluší uvést všechny skutečnosti, jež jsou podle zákona rozhodny pro udělení povolení, a dále označiti místo, pro které se povolení žádá. Ministerstvo zařídí přezkoušení obsahu žádosti a předloží ji se svým vyjádřením říšskému zdravotnímu úřadu. (§ 3 op. zák. a § 2 nař. o připuštění k obchodu s omamnými prostředky cit.

vpředu). Podle opiového zákona (§ 3) rozhoduje o žádosti říšský zdravotní úřad v dohodě s příslušnou zemskou vládou (u nás tedy v dohodě s vládou Protektorátu). Povolení může být omezeno. Odepření musí býti, jestliže není potřeba pro jeho udělení nebo jsou-li tu pochybnosti s hlediskem zdravotnických nebo konečně jestliže proti udělení jsou důvody v osobě žadatelově. Z toho je patrné, že zákon nepřiznává nikomu subjektivní právo na povolení. Ze stejných důvodů může říšský zdravotní úřad udělené povolení odvolati.

Nařízení o připouštění k obchodu s omamnými prostředky stanoví však ještě další směrnice, jimiž se říšský zdravotní úřad při svém rozhodování o žádosti musí řídit. Určuje totiž případy, kdy lze zmíněné povolení udělit, a to:

- a) je-li žadatelem podnikatel, který omamných prostředků potřebuje pro výrobu léčiv, pro jejich zpracování nebo konečně pro obchod s léčivými ve velkém;
- b) žádá-li povolení osoba, která zamýšlí omamných prostředků použití prokazatelně k účelům vědeckým; v tomto případě je však podmínkou, že žadatel poskytuje svým vzděláním a osobní spolehlivostí záruku, že povolení nebude zneužito.
- c) K jiným účelům může býti povolení uděleno jen tehdy, podá-li žadatel doklad o tom, že zamýšlené použití omamných prostředků je odůvodněno veřejnou potřebou.
- d) Není-li tu veřejná potřeba, lze povolení udělit jen tehdy, jestliže by odepření znamenalo těžké a neospravedlněné poškození žadatelovo.

Ve všech případech jest vyšetřiti spolehlivost (die Zuverlässigkeit) žadatelovu. Povolení má býti vždy omezeno na rozsah, nezbytný v té které době. Jde-li o povolení ku zpracování omamných prostředků na přípravky, určené k dalšímu zpracování v lékárnách podle lékařských předpisů, lze toto povolení udělit jen tehdy, je-li tu záruka za přípravu a složení podle předpisu.

O udělení povolení vydá říšský zdravotní úřad povolovací list (der Erlaubnisschein). V něm má býti uvedena místnost, pro kterou se povolení uděluje, a to označením místa, ulice a čísla domu. Opis povolovacího listu (případně zamítnutí žádosti) zašle říšský zdravotní úřad na vědomí ministerstvu sociální a zdravotní správy. Dovolání má býti odvoláno, není-li již předpokladů, za kterých bylo uděleno.

Vzhledem k tomu, že v den, kdy u nás vstoupily v platnost předpisy říšskoněmecké, byla ještě v platnosti povolení k obchodu s omamnými prostředky, udělená na základě dříve platného práva, stanoví prováděcí nařízení říšského ministra vnitřní z 23. září 1940 některé zásady přechodné. Tak dřívější

povolení k obchodu s omamnými prostředky byla ponechána v platnosti s podmínkou, že oprávnění podnikatelé podali nejpozději dne 1. února 1941 novou žádost podle shora uvedených zásad říšskoněmeckého práva u ministerstva sociální a zdravotní správy v Praze. Kromě toho byli podnikatelé povinni hlásiti říšskému zdravotnickému úřadu nejdéle do 15. ledna 1941 zásobu látek a přípravků, kterou měli v den 1. ledna 1941.

Veškeré spisy a podání, řízená na německá služební místa, musí být sepsána buď pouze v jazyku německém nebo v německém a českém jazyku.

2. Dovož. Speciální předpisy o dovozu, vývozu a průvozu omamných prostředků obsahuje nařízení z 1. dubna 1930, cit. vpředu. Jak bylo již uvedeno, osobní povolení, udělené říšským zdravotnickým úřadem neopravňuje podnikatele k tomu, aby dovážel, vyvážel nebo zpracovával omamné prostředky podle své libosti v jakémkoli množství. Podnikatel je totiž povinen, aby žádal ještě o povolení k dovozu každé jednotlivé zásilky. Žádost se podává na zvláštním, předepsaném formuláři rovněž u říšského zdravotního úřadu a musí být doloženo dovozním listem, který říšský zdravotní úřad opatří schvalovací doložkou a vrátí jej žadateli. Schválený dovozní list není přenosný a platí po dobu jednoho měsíce. Podnikatel předloží schválený dovozní list příslušné celní úřadovně, jež na něm osvědčí dovoz s udáním váhy došlé zásilky a vrátí list sama říšskému zdravotnímu úřadu.

3. Průvoz. Podle cit. nařízení z 1. dubna 1930 se rozeznává průvoz omamných prostředků územím Velkoněmecké říše drahou a poštou.

Jde-li o průvoz drahou, platí zásada, že omamné prostředky smějí být prováženy německým celním územím jen s celním průvodním listem a pod celní úzávěrou. Pochází-li zásilka ze země, pro kterou je v platnosti ženevská konvence z r. 1925, musí být kromě toho ještě opatřena opisem vývozního listu země, který ji provází do země dovozu. Omamné prostředky, určené k průvozu, smějí být přibaleny k jinému zboží jen s úředním celním schválením. V tomto případě celní úřad vyrozumí o věci říšský úřad zdravotní.

Tato ustanovení neplatí, jde-li o průvoz omamných prostředků poštou; poštovní zásilky s omamnými prostředky smějí však být vedeny jinou cestou, než jaká byla původně stanovena, jen se schválením říšského zdravotního úřadu. Souhlas téhož úřadu je předepsán i pro případ, že by poštovní zásilka měla být vrácena do vývozní země.

4. Vývoz. Pro vývoz každé zásilky omamných prostředků z území Velkoněmecké říše se zásadně vyžaduje povolení říšského zdravotního úřadu, který žadateli k jeho žádosti, náležitě instruované (musí

býtí připojeny tři vyplněné formuláře vývozního listu) potvrdí vývozní list; podmínkou však je, že žadatel prokáže dovozní povolení dovozní země. O uděleném povolení vyrozumí říšský zdravotní úřad vládu dovozní země. Omamné prostředky, určené k vývozu, je odesílatel povinen předložit s vývozním listem příslušné celní úřadovně k předběžnému odbavení. Vývozní list platí po dobu jednoho měsíce a není přenosný. Omamné prostředky, odbavené k vývozu, mohou být propuštěny z celního dozoru jen se svolením říšského zdravotního úřadu; na říšském území nesmějí být vydány nikomu, ani zahraničnímu kupci nebo jeho zmocněnci. Zasilání omamných prostředků v dopisech je zakázáno.

5. Obchod. Kromě všeobecného osobního povolení k obchodu s omamnými prostředky (srov. shora pod IV., čís 1) je nabytí každého jednotlivého kvanta omamných prostředků vázáno na odběrní list, který si obchodník musí vyžádati u opiové úřadovny (die Opiumstelle) v říšském zdravotním úřadě. Je-li žadatelem lékárník nebo zvěrolékař, musí v žádosti uvést, jakou má zásobu omamných prostředků. Žádost se podává na zvláštním předepsaném formuláři, který opiová úřadovna v případě kladného vyřízení opatří schvalovací doložkou. Dodání omamných prostředků je dovoleno jen tomu dodavateli, který je v odběrním listu jmenován; rovněž tak výdej je dovolen jen nabyvateli, na jehož jméno zní odběrní list. Dodavatel nesmí tedy vydati omamné prostředky, jestliže mu nebyl předložen odběrní list, zmocňující jej k prodeji.

V.

Léky

1. Všeobecně. Účelem státní kontroly obchodu s omamnými prostředky jest znemožnění jejich konsumu, škodlivého lidskému zdraví (kouření opia, morfinismu a kokainismu) a naopak zajištění, že těchto prostředků bude užíváno jen k účelům dovoleným, tedy k účelům vědeckým a léčebným. V poslední uvedeném případě platí zásada, že léčebný účel musí být prokázán lékařským předpisem. Ve shodě s tím stanoví § 4 opiového zákona, že omamné prostředky mohou být vydány sice bez odběrního listu, avšak jen v lékárnách, a to na základě lékařského (zvěrolékařského) předpisu. Současně byla opiovým zákonem zmocněna vláda k vydávání podrobnějších předpisů o lékařském předpisování léků, obsahujících omamné prostředky, jakož i o jejich výdeji v lékárnách a k vydání předpisů o označování těchto léků.

2. Předpisování léků. Vpředu cit. nařízení o předpisování léků, obsahujících omamné prostředky z 19. prosince 1930 stanoví pravidla, jimiž se musí řídit lékaři, a pokud to jde o předpoklady, kdy smějí tyto léky předepsati a pokud jde o množství omamných prostředků. Zásadou je, že použití

těchto prostředků musí být v daném případě lékařsky (zvěrolékařsky) odůvodněno, a že nesmějí být předepsány léky obsahující více než jeden omamný prostředek. Kromě toho je pravidlem, že zmíněné léky lze předepsat jen tehdy, není-li možno léčebného účelu dosáhnouti jiným prostředkem. To platí zvláště o kokainu, který sám o sobě nesmí být vůbec předepisován (lze jej předepsat jen ve formě roztoku nebo masti). O předpisech kokainu musí lékař vésti t. řeč. kokainovou knihu, s číslovanými stránkami, do níž musí zaznamenávat přesná data, zejména osobní údaje o nemocném a o jeho onemocnění. Recept, znějící na lék, obsahující omamný prostředek musí lékař svým podpisem opatřit poznámkou „Zapsaný předpis“. Pro potřebu ve vlastní praxi nesmí lékařský předpis znít na více než 1 g. Kromě zmíněné poznámky „Zapsaný předpis“ musí recept obsahovat udání jména, povolání a adresy ordinujícího lékaře, datum (recept nesmí být vystaven ani napřed ani zpět), dále výslovné poučení o užívání, jméno a bydliště nemocného a konečně vlastnoruční, nezkrácený podpis lékařův. Tyto údaje musí být napsány inkoustem nebo inkoustovou tužkou. Zvláštní ustanovení platí pro předpis omamných prostředků k potřebě veřejných nemocnic, klinik a ústavů.

3. Výdej léků. Nařízení z 19. prosince 1930 stanoví výslovně, že lékárník nesmí vydati lék, obsahující omamný prostředek, jinak než na lékařský (zvěrolékařský) předpis, vystavený podle shora zmíněných pravidel. Recept, který těmto ustanovením nevyhovuje, smí lékárník vydati jen tehdy, jestliže jde o naléhavý případ nouze, který činí nutným neprodleně použití léku, jinak jest povinna vydání léků odmítnouti. Odmítne-li vydání léku, recept odebere, opatří jej poznámkou „Předpis podle zákonného ustanovení nesmí být vypraven“ a vrátí jej v uzavřeném dopise ordinujícímu lékaři. Recepty je lékárník povinen uschovat nejméně 5 let, ledaže by šlo o předpis, vydaný na účet nositele sociálního pojištění, jemuž se předpis vrací. O výdeji léku je lékárník dále povinen vésti knihu, kterou musí uschovat nejméně 5 let od posledního zápisu a předložit ji kdykoli k nahlédnutí kontrolním orgánům říšského zdravotního úřadu nebo úřadu dozorčího. Po vydání léku musí být recept opatřen poznámkou data, kdy byl lék vyhotoven a údajem jména zhotovitele.

4. Označování léků. Nařízení ze dne 14. dubna 1930 citované vpředu ve stati I., čís. 4 obsahuje předpisy o tom, která musí být označena léky, obsahující omamné prostředky. Na obalu léku je udati nezkráceně a čitelně omamnou látku v označení, kterého užívá opiový zákon nebo doplňující nařízení, množství této látky a váhu léku. U léků, které přicházejí do obchodu již ve formě odměřené (na příklad v tabletách), uvádí se na obalu místo váhy počet díl-

čích množství (kusů). V jiném balení nesmějí být léky vydávány. Stejně předpisy platí i pro oznámení určená veřejnosti (například oznámení, vyvěšená v lékárně nebo v její výkladní skříni, týkající se řečených léků).

VI.

Trestné činy

1. Delikty dolosní. Ustanovení o trestných činech obsahuje § 10 opiového zákona, který na trestné činy proti předpisům o omamných látkách, ukládá vězení až do tří let a trest peněžitý (bez určitého omezení) nebo jeden z těchto trestů, pokud čin nepropadá těžšímu trestu podle jiných trestních zákonů. § 1 německého tr. zák. pak stanoví, že čin trestný vězením nebo prostě peněžitým trestem je přečin.

§ 10 op. zák. vypočítává jednotlivé skutkové podstaty trestných činů. Jsou to:

- a) *dovoz, vývoz, výroba, obchod a zpracování omamných prostředků bez povolení podle § 3 op. zák.*, jejich zcizování nebo nabývání, dále užívání neschválených místností k obchodním nebo výrobním účelům;
- b) *nabývání, zcizování nebo vydávání těchto prostředků bez odběrního listu podle § 4 op. zák.*;
- c) *uvedení nesprávných údajů v žádosti o odběrní list nebo použití žádosti, která takové nesprávné údaje obsahuje;*
- d) *dovoz, průvoz, vývoz a výroba omamných prostředků absolutně zakázaných* (srov. shora III., čís. 3);
- e) *jednání proti nařízením, vydaným k úpravě dovozu, průvozu a vývozu;*
- f) *jednání proti nařízením o označování přípravků, obsahujících omamné látky, proti nařízením o lékařských předpisech a o výdeji v lékárnách;*
- g) *rozesílání omamných prostředků poštou proti ustanovením smluv Světové poštovní unie* (srov. shora IV., čís. 4);
- h) *nevedení předepsaných knih nebo zapisování nesprávných údajů;*
- i) *jednání proti nařízením říšského zdravotního úřadu o příp. omezení dovozu, vývozu a výroby omamných prostředků.*

V případech uvedených pod a) až g) je trestný i pokus.

Předpisy uvedené pod a) až c) platí i tehdy, jestliže se přivádějí do obchodu látky nebo přípravky, jakoby byly prostředky omamnými, ač jimi ve skutečnosti nejsou. Jde tu tedy o jistý druh *obchodního podvodu* s omamnými prostředky. Tento delikt bude ovšem podle opiového zákona trestný čin tenkrát, jestliže by podle obecných ustanovení o podvodu propadal trestu nižšímu.

2. Delikty kulposní. § 1, odst. 3 op. zák. stanoví, že nižším trestem (totiž vězením do jednoho

roku nebo trestem na peněžích do 150 marek) se trestá, kdo čin uvedený shora pod a) až i) spáchá z nedbalosti.

3. Zabavení a řízení objektivní. Vedle trestu může být zásadně nalezeno na zabavení látek a přípravků, na něž se trestný čin vztahuje. Přitom je nerozhodno, zda tyto látky, resp. přípravky pachateli náležejí, či nikoli. Je přípustno zavedení samostatného objektivního řízení, totiž řízení, jež nesměruje k stíhání nebo potrestání určité osoby, nýbrž samostatně k zabavení omamných látek a přípravků (například je-li pachatel mimo věcný dosah trestních zákonů). Ovšem i řízení objektivní je svou procesní povahou řízením trestním, takže jeho provedení náleží trestním soudům, respektive úřadům veřejné obžaloby. (§ 10, posl. odst.)

4. Ustanovení přechodná. Od 1. ledna 1941 platí tedy na území Protektorátu o omamných prostředcích právo říšskoněmecké. Pokud však jde o trestné činy, stanoví § 2 nař. říš. min. vnitř. z 23. září 1940, že trestních ustanovení německého práva se použije i na činy, spáchané před 1. lednem 1941 za těchto dvou předpokladů:

- a) že jde o čin, který byl trestný i podle dosavadního práva (tj. podle práva platného dosud v Protektorátu, zák. čís. 29/1938 Sb.),
- b) a současně, že pro tento čin nebylo ještě zahájeno trestní řízení u úřadů dosud příslušných (tj. u úřadů resp. soudů protektorátních).

5. Příslušnost německých trestních soudů. Nařízení říš. ministra vnitř. z 23. září 1940 nemá sice výslovných předpisů o věcné příslušnosti k stíhání deliktů podle opiového zákona, avšak z ustanovení posléze cit. § 2 nařízení (srov. zejména slova „pokud ještě nebylo u úřadu *příslušných podle dosavadního práva* zahájeno trestní řízení“) ve spojení se zásadami nařízení ze 14. dubna 1939, Říš. zák. I., str. 754 o výkonu německého trestního soudnictví v Protektorátu plyne, že s německým trestním právem hmotným tu nastupuje i procesní příslušnost německých soudů a německých úřadů veřejné obžaloby.

6. Podstatné rozdíly mezi právem u nás dosud platným a právem německým jsou dány již z toho, co bylo uvedeno. Jednání proti předpisům o omamných prostředcích u nás dříve platným (zák. čís. 29/1938 Sb.) byla především přestupky správními, jež trestaly úřady okresní, nešlo-li o delikt soudní, který mohl mít povahu zločinu, přečinu nebo přestupku. Na rozdíl od toho říšskoněmecké předpisy o omamných prostředcích znají pouze trestné činy soudní (přečiny). K zdánlivě mírné německé soudní sazbě § 10 op. zák. (vězení do tří let) sluší poznamenati, že potrestání podle této sazby nastupuje jen tehdy, nepropadá-li čin těžšímu trestu podle jiných ustanovení trestního práva. Tak například vzešlo-li

činem těžké poškození na těle nebo dokonce smrt, bude pachatel stíhán podle obecných předpisů trestně právních, kdežto podle dříve platných našich předpisů nastupovala v tomto případě speciální sankce podle § 19 zák. čís. 29/1938 Sb. Zabavení omamných prostředků jakož i provedení objektivního řízení bylo přípustno i podle posléze zmíněného zákona.

Poznámka. K doplnění přehledu nové právní úpravy sluší poznamenati, že s hlediska kriminálně – taktického je i za platnosti německých předpisů hlavním cílem činnosti bezpečnostních orgánů především dopadení podloutného dodavatele a ne tedy jen osob, jež provozují drobný prodej.

V Šejnohově Systému kriminalistického vzdělání, str. 533 a násl. poukazuje vrchní policejní komisař Ladislav Moravec správně na nesmírné nebezpečí, jež vzniká pro zdraví národního celku mezinárodním podloutným obchodem s opiáty; podloutnictví s těmito prostředky je proto deliktem závažnějším než mnohé zločiny hrdelní, protože tyto ohrožují pouhého jedince, ony však celou společnost.

Týž autor po stránce kriminálně-taktické rozeznává v podstatě:

- a) výrobce narkotik, kteří obstarávají pouze odbytiště na velko,
- b) členy podloutných obchodních skupin, kteří drogy přejímají od výrobců a kteří pomocí svých vlastních agentů se starají o další podloutný obchod ve velkých kvantech,
- c) pod agenty, jichž má každý z agentů obchodních skupin několik a kteří dodávají menší kvanta omamných prostředků na určitá místa za účelem rozprodeje konsumentům,
- d) osoby, které obstarávají tento prodej v drobném.

Obchodník s jedy v malém mívá při sobě zpravidla jen několik gramů narkotika, takže jeho zatčením se nezpůsobí přílišné zeslabení celé organizace. Teprve dopadením zprostředkovatelů lze dospěti k prameni, z něhož se dodávky čerpají. Styk mezi jednotlivými skupinami bývá velmi opatrný, mnohdy se děje jen anonymně, takže obchodník s opiáty v malém někdy ani netuší, jaké rozsáhlé organizace je členem.

Je známo, že drobný prodej se děje zvláště v nočních místnostech, kde omamné prostředky nabízejí číšníci, vrátní a jiní. K významnějším osobám podloutné organizace lze dospěti jen sledováním zmíněných obchodníků v drobném, při čemž jest postupovati s náležitou opatrností. Na závalu bylo by zejména předčasné zatčení. S výhodou lze někdy použiti okolnosti, že ve velkoměstech bývá několik skupin obchodníků, kteří si navzájem konkurují.

Dodavatelé narkotik mívají charakteristické vlastnosti mezinárodních zločinců. Jejich hlavním povahovým rysem je naprostá sobeckost a bezohlednost bez nejmenšího citu pro sociální smýšlení.

K získání přesnějších vědomostí o mezinárodním podlounném obchodu s opiáty přispěly teprve v roce 1931 rozsáhlé aféry, řečené pařížská a hamburská. Tehdy se totiž spolupráci kriminální policie německé, francouzské a egyptské podařilo odkrýti činnost mezinárodní skupiny podlounníků s omamnými jedy, vedené jistými bratry Eliopulosovými; šetřením byla prokázána i významná součinnost dvou Židů, Abu Isaaka a Sey-Mosesa. Doprava omamných látek a přípravků se dala z Číny a z Turecka. Hlavním úspěchem v obou aférách bylo zatčení financiera jedné z narkotikových skupin, Jana Voüatzise, v jehož

věcech byly nalezeny klíče k dešifrám, návod kódu pro šifrování zpráv, užívaného všemi podlounníky s narkotiky a jiné příručky, určené témuž účelu. Na základě tohoto materiálu bylo pak možné zjistiti další podrobnosti, jež usnadnily další boj proti podlounnictví s omamnými jedy bezpečnostním orgánům jednotlivých států.

Převzato z časopisu pro úřady, sbory a orgány bezpečnosti BEZPEČNOSTNÍ SLUŽBA, ročník XI, číslo 6, vydané v Praze 1. června 1941.

Dr. Miloš ŠEBOR

NOVÁ ZÁKONNÁ ÚPRAVA OBCHODU OMAMNÝMI LÁTKAMI. PŘELOŽILI A USPOŘÁDALI RNDr. P. Ml. SVATOPLUK MAREK A JUD. JOSEF SEBESTA. NÁKLADEM SVAZU ČESKÝCH LÉKÁRNÍKO TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S. 1941

Einfuhrantrag. Návrh na povolení dovozu. Form for requesting import permission, including fields for name, address, and details of the goods.

Einfuhrschein Nr. Dovozi osvědčení č. Form for import certificate, including fields for name, address, and details of the goods.

Form for import certificate (Einfuhrschein) with fields for importer, goods, and origin.

Amtlliche Einfuhrgenehmigung. Úřední dovozní povolení. Official import permit form with detailed fields for goods and origin.

Table with 10 columns and 10 rows, likely a schedule or list of items.

Table with 20 columns and 10 rows, likely a schedule or list of items.

Kokainbuch für Ärzte. Kokainová kniha pro lékaře. Text and table regarding cocaine prescriptions for doctors.

Kokainbuch für Tierärzte. Kokainová kniha pro veterináře. Text and table regarding cocaine prescriptions for veterinarians.

Kokainbuch für Tierärzte. Kokainová kniha pro zvěrolékaře. Text and table regarding cocaine prescriptions for animal doctors.

Pro ruční prodej doporučujeme: Veralgin analgetikum při bolestech hlavy, zubů atd. PLEUMOLYSIN liquid. Spolek pro chemickou a hutní výrobu.

VÝSLEDKY LITERÁRNĚ-VÝTVARNÉ SOUTĚŽE PRO KLIENTY DROGOVÝCH SLUŽEB

Literárně-výtvarnou soutěž „Normální život...?!“ uspořádal projekt Pasáž provozovaný Sdružením Podané ruce, o. s. a byla určena pro lidi, kteří se potýkají s drogovým problémem. Do soutěže přišlo 43 literárních a 28 výtvarných prací, zejména od lidí z věznic, léčeben, terapeutických komunit, ale i kontaktních a do-
léčovacích center.

Porota ve složení Tomáš Herman, šéfredaktor Brněnského deníku, Tereza Kratochvílová, studentka rozhlasové a televizní dramaturgie JAMU a Daniel Krhut, spisovatel vyhodnotila literární část. Výhercem literární kategorie se stal Milan Žabka za povídku Jeden normální den s nenormálním.

V pondělí 29. 6. 2009 byly v brněnské Redutě vyhlášeny výsledky. Vyhlášení se uskutečnilo v rámci slavnostního večera věnovanému Ceně Homo Auxiliaris. Ceny věnované firmami Orfast, s. r. o., Computer Press, Jota, Ders, s. r. o. a K-Net, s. r. o. předali členové poroty – šéfredaktor Brněnského deníku Tomáš Herman a architekt Vít Zenkl.

Podrobnější informace o výsledcích soutěže najdete na adrese:

[http://www.podaneruce.cz/cz/sdruzeni/aktuality/vysledky-souteze-pro-klienty-drogovych-sluzeb.html?](http://www.podaneruce.cz/cz/sdruzeni/aktuality/vysledky-souteze-pro-klienty-drogovych-sluzeb.html?PHPSESSID=f6c2687d9c580dd06baf675306c3b37a)

PHPSESSID=f6c2687d9c580dd06baf675306c3b37a

Vítězná povídka mě zaujala a tak ji díky laskavému svolení o. s. Podané ruce a samotného autora můžeme uveřejnit na stránkách Bulletinu NPC.

JEDEN NORMÁLNÍ DEN S NENORMÁLNÍM

Pomalou se probouzím. Jedním okem zachytím, jak přes záclony ošuntělého pokoje nádražního penzionu vnikají sluneční paprsky a zvenku ke mně doléhají hlasy z ulice. Je léto, léto plný zářků – ale pro mě ne. Hned první pohyb, který udělám, mi oznamuje, že mám abstáák. Dokážu se jen tak tak posadit a ze stolu vedle postele vzít alobal, kde mám rozpuštěnou slzu heráku, kterou jsem si tam připravil večer před tím.

Dávám si prvního šluka a moje tělo okamžitě zaplavuje vlna úlevy. Je mi sice pořád na zvracení a z očí se mi valej slzy jak hrachy, ale křeče v žaludku a bolesti kloubů už ustupují. Když se zbavím abstáaku, jdu do koupelny spáchat ranní hygienu. Při pohledu do zrcadla pocítím lítost, ale zároveň nenávisť k sobě samému. Ale rychle ty pocity zaženu, oblíknu se a po odevzdání klíčů v recepci vyrazím do ulic matičky Prahy.

Procházím se po pěší zóně na Václaváku s cigaretou v ústech a pozoruju proudy cizinců, kteří si u nás užívají dovolenou a jsou šťastní. Závidím jim. Jediné, co mám ale teď v hlavě, je, jak rychle udělat prachy na herák a nocleh, abych přečkal v pohodě tenhle trpký letní den.

Brouzdám bezcílně postranními uličkami Starého města a pozoruju jako ostříž okolí, čekám na jakýkoliv náznak možnosti, jak přijít k penězům. Netrvá to dlouho a mám štěstí. V postranní uličce na Kampě stojí dodávka a na palubce leží mobil – nový model. Odhaduju tak 5000, to není špatný. Neváhám a z kapsy vytahuju keramický střep a prásk, na bočním skle se objevuje tříštivá pavučina. Loktem vymlátím sklo a šáhám pro mobil. V duchu už jsem klidný, mám vyděláno. S mobilem v kapse rychle běžím k nejbližšímu metru, abych se mohl ztratit v davu lidí.

Když už jsem skoro na Malostranský a metro už mám na dohled, vběhnou mi do cesty dva chlápci a jeden z nich křičí: „To je ten šmejď, co mi vykradl auto!“ doběhli mě a ten, co křičel, mi bez varování dal pěstí. Skácel jsem se jak domeček z karet. Chlápci mě naložili do auta a odvezli na fízlárnu.

Po všech klasických procedurách policajti všechno s chlápky sepsali a poslali je s pánem. Bohužel pro ně, jsem v okamžiku, kdy na mě chlápěk řval, mobil vyhodil z mostu do hlubokého křoví, takže na mě nic neměli. Já jsem si celou dobu užíval nastupující abstáák v cele a při představě, že bych tam mohl strávit 48 hodin, jsem se chytal za hlavu.

Asi po hodině si pro mě přišel starší polda a s dobráckým „tak pojd', ty nešťastníku“, mě odvedl do kanceláře na konci chodby. Nabídl mi spartu, sedl si za psací stroj a říká: „Tak ted' to rychle sepíšem a pak tě pustíme.“ No jo zlatý oči – to už jim nežeru. Koutkem oka jsem zpozoroval v rohu místnosti sedícího policajta s vy-

holenou palicí a tělem, za který by se nemusel stydět vrcholový kulturista. Hned mi bylo jasné, že mě čeká ta stará, mně dobře známá hra na hodného a zlého policajta.

Samozřejmě jsem nic neřekl ani nepřiznal a sladký řeči staršího policejního strejdy nezabraly. No a tak se stalo, co se stát muselo, starý odešel a nastoupil ten zlej. S pořádnou fackou a kopancem, až jsem slít ze židle, na pozdrav mě začal vyslychat. „Ty bastarde, ty špinavá smažko – přiznej se!! Já jsem zákon a zastupuju normální společnost a takový šmejdy nenormální feťácky bych stříle!! Asi po hodině opravdu „výživného“ výsledku pochopil i kulturista, že nepovolím a nemohl se divit – ta představa vazby a abstřáku byla tou nejsilnější motivací, jak to vydržet.

Takže mi s nechutí dal podepsat protokol a vykopl mě ze stanice ven na ulici. Byl jsem celý modřej a bolavej, ale šťastnej, že mě pustili. Měl jsem už abstřák jak prase a musel jsem rychle sehnat herák. Zato mi ten vejprask stál. Měl jsem šťastnej den. Hned za rohem jsem udělal přes sklo oktávku, ve který byl parádní notebook. Takže rychle ke skupkařům na Národní, zkasírovat 15000,- a taxíkem rychle za dealerem do Vršovic pro matroš.

Asi za půl hodiny už zfetovanéj, vydělanej a klidnej jsem se procházel Vršovícema a přemýšlel, co budu dělat. Koupil jsem si limču a cigá a jen tak cural po ulicích. Došel jsem až na KOH-I-NOR, kde jsem potkal dvě kámošky, znal jsem je už dlouho, byly na heráku a žily spolu. Byly to hodný holky. Měly abstřák a z telefonní budky obvolávaly všechny dealery, co znaly, a zkoušely je přemluvit, aby jim dali herák na dluh. Jenže dealeri jsou bezcitný svině. Všichni jim řekli ne. Jenom jeden jim řekl o.k. Věděl jsem, že si nechává platit za drogy v naturáliích, od holek i kluků – byl to Turek a pěkněj hajzl. Když už za ním holky chtěly i přes velkou nechuť jet, řekl jsem jim, ať se na něj vybodnou. Dal jsem každý géčko ejče a 500,- na život. Skočily na mě, pusinkovaly mě a děkovaly mi. Šly se odjet na blízky veřejný záchodky. A já jsem měl radost, že jsem ty berušky ušetřil nechutného zážitku, který by je čekal s dealerem, i když tak, že jsem jim dal drogy. Zastranej svět i život!

Když už byly holky v pohodě, šli jsme do nedalekého parku. Zakotvili jsme na lavičce u dětského hřiště, zavřeli oči a vyhřívali se na sluníčku. Po chvilce mě něco probudilo. Otevřel jsem oči a uviděl jsem, jak u mých nohou stojí malej skřítek a s šibalským kukučem tahá starší z holek - Janu za nohavici a říká: „Teto, pojď si hrát.“ Pozoroval jsem, jak Jana nenápadně pootevřela oči, a pak nečekaně na malého bafla, až se chlapeček s jáсотem a smíchem rozběhl od nás pryč. Jana ho doběhla, vzala ho do náruče a přinesla nového kámoše k nám, aby nás seznámila. Skřítek nám hrdě oznámil, že se jmenuje Honzík a rozevřenou ručičkou nám dal pochopit, že mu je pět.

Eva, mladší ze dvou kámošek, se malého kámoše zeptala, kde má maminku, a on jen ukázal prstíkem napravo od nás. Podíval jsem se tím směrem a asi 20 metrů od nás jsem spatřil exkluzivní blondýnku, olepenou zlatem a nejnovější Nokií u ucha, Jak horečně něco vysvětluje tomu na druhé straně sluchátka. Boty od Prady, top od D-G a kabelka od Guccio Jen podtrhovala její moderní vzhled. Když jsem se očima vrátil zpátky, holky už dováděly se skřítkem na pískovišti. Stavěly bábovičky, hrály na slepou bábu a proháněly skřítku z Jedné strany na druhou. Válely sudy a vozily skřítku na zádech jako rytíře, jako malého prince. Zapálil jsem si cigaretu a pozoroval jsem ten zvláštní výjev. Dvě ztroskotané duše, feťácky a existence z okraje společnosti v dokonalé harmonii radosti a štěstí s čistým a nevinným, nedávno narozeným zázrakem. Najednou neexistovaly žádné rozdíly - normy - nikdo nebyl normální ani nenormální, byli šťastní a to bylo nejdůležitější. Když jsem si to uvědomil, bylo mi těžko tam, kde jsem dřív měl srdce, než ho drogy obalily pavučinou lhostejnosti.

Z ničeho nic se ozval křik a viděl jsem blondýnu, která skoro hodinu nejevila sebemenší zájem o to, kde je její ratolest, jak běží směrem k pískovišti a křičí: „Honzíku, pojď sem. Nechte ho bejt, vy feťácky špinavý!“ Přiběhla, vzala skřítku za ruku a táhla ho pryč. Holky stály jako opařený a koukaly směrem za skřítkem, který se v jednu chvíli otočil a se slzičkami v očích jim zamával a volal: „pa pa, teto“.

Podíval jsem se na holky, Jak malému mávají a všiml jsem si, že jak Janě, tak Evě, tečou slzy po tvářích. Šel jsem k nim, utřel jsem jim tváře, pohladil jsem je a řekl jim, že to bude dobrý. Víc jsem udělat nemohl, nebo jsem ani víc neuměl, nevím. Šli jsme zpátky na lavičku, zapálili jsme si cigáro, ale už jsme toho moc nenamluvili. Pak jsme se rozloučili a šli jsme každý svou cestou.

Šel jsem pěšky z Vršovic na Jiřího z Poděbrad a přemýšlel, co budu dělat. V dálce za parkem jsem uviděl hernu a nad jejím vchodem na mě blikal pěkně tučnej jackpot. A protože už se stmívalo, řekl jsem si, že si půjdu za kilečko zahrát, pak koupím nějaký dlabenec a vyrazím na penzion spát.

Když jsem procházel parkem na Jiřáku, všiml jsem si, že na trávě kousek od kostela leží člověk. Lidi chodili kolem a dělali, že nic nevidí, protože neměli čas a ani chuť na nepříjemnosti. Nic nového. Myslel jsem si, že to je nějaký bezdomovec, a tak jsem to neřešil. Asi přebral, říkal jsem si. Ale asi po padesáti metrech jsem se zastavil a ve vzteku sám sobě řekl: „Kurva běž tam, jenom to zcítneš, jestli je o.k a zas vypadneš“. Nasranej

sám na sebe, že jsem nešel jinudy, jsem přímo přes trávník zamířil k tornu typovi. Klekl jsem si a opatrně jsem ho otočil na záda. Byl to starší chlapík a vůbec nevypadal na bezdomovce. V obličejí byl červený jako rak a očividně se dusil. Řekl jsem mu, že už je to o. k., ať vydrží.

Vytáhl jsem mobil a zavolal záchranku. Chlapíka jsem prošacoval a našel foukačku na astma. Dal jsem mu ji před ústa a on se po ní lačně vztáhnul. Zvedl jsem mu hlavu, třikrát jsem mu stříknul dávku a on se trochu uklidnil. Dal jsem ho do stabilizované polohy a čekal u něj až do příjezdu záchranky. Ale hned, jak záchranka přijela, jsem pochopil, že to byla čára přes rozpočet, protože na místo přijeli i policajti, z toho jsem fakt radost neměl. Jak vidím policejní uniformu, snažím se co nejrychleji zmizet. O chlapíka se postarali záchranáři, něco mu píchli a za chvíli už seděl v sanitce, měl zdravější barvu a vypadal líp. Mě si vzali fizlové do auta a sepsali tam se mnou protokol o podání vysvětlení.

Po chvílce za mnou k autu přišel ten strejda, co jsem mu zavolal záchranku. Podal mi ruku a děkoval mi: „Mladý muži, zachránil jste mi život a já si toho nesmírně vážím. Jmenuji se Novotný a tady je moje telefonní číslo. Kdybyste cokoliv potřeboval...“ a bla bla. Odpověděl jsem mu, že je to o. k. a že to nic nebylo. Podali jsme si ruce a chlápek odkráčel. Dopsal jsem protokol a chtěl jsem už zmizet někam, kde bych si mohl dát pár prásků heráku, protože už mi nebylo nejlíp, když v tom ke mně zase přiběhl ten strejda a cpe mi svůj telefon k uchu. Moc jsem nechápal, ale dal jsem si ho k uchu a říkám: „Prosím?“ V telefonu se ozval mužský hlas a říká: „Dobrý den, jmenuju se Petr Novotný, jsem syn pana Novotného, kterému jste zachránil život. Chtěl jsem Vám moc poděkovat, zachoval jste se jediný jako normální člověk a pomohl jste člověku v nouzi. Jsem od Vás jen kousek, jedu pro otce a byl bych moc rád, kdybyste tam na mě počkal, abych Vám mohl poděkovat osobně. Je to pro mě moc důležité.“ Řekl jsem teda, že o. k. a i když jsem cejtíl trapný rozpaky, řekl jsem týpkovi, že na něj počkám i s tím strejdou naproti v restauraci.

Se strejdou jsme si sedli k zadnímu stolu a on si objednal minerálku a já limču. Hned jsem vystřelil na záchod, kde jsem si konečně zakouřil herák a zahnal abst'ák. Vrátil jsem se už v pohodě a se strejdou jsme formou zdvořilostních frází udržovali rozhovor. Byl jsem z této situace nespůj a chtěl jsem už vypadnout. Pod záminkou, že si jdu koupit cigá, jsem zamířil k baru. Řekl jsem si, že si je opravdu koupím a zmizím. Byl jsem už fakt unavenej a jediný po čem jsem toužil, byla samota a čistě povlečená postel. Zrovna ve chvíli, kdy mi barmanka podávala krabičku L-M, mě někdo chytil za rameno a otočil k sobě. „Tak to je ten mladý muž, co mi zachránil život, Petře“, říkal ten starší týpek. Zůstal jsem stát jako přibitý, bílý jak stěna a nedokázal jsem ze sebe vydat ani hlásku. Naproti mně stál vyholený kulturista a podával mi ruku. Byl to ten fizl, co mi dal ráno parádní výprask.

Tenhle příběh se mohl stát, ale i nemusel. Ale myslím si, že to je úplně jedno, důležitý je obsah. Brát drogy podle mě normální není, ale myslím si, že to, že berete drogy, z vás automaticky nedělá špatného člověka. Jsou špatní lidé na drogách a jsou špatní lidé, co drogy neberou a naopak. Nenormální může být špatný, normální dobrý, ale i naopak. Neodsuzujte lidi jen proto, že berou drogy, všichni nejsou špatní. Nejsme svatí – to ne, ale jsou přece i lidé, kteří drogy neberou a jen z pozice moci dokážou nadělat tolik zla a rozdat tolik neštěstí, že se jim ani nepřiblížíme.

Zkuste nám spíš nabídnout pomocnou ruku a ukázat cestu z pavučiny drog ven. A věřte mi, že je nás mnoho, kteří o tu pomoc opravdu stojí a prosí o ní Boha každý den.

Milan ŽABKA

DEUTSCHES REICH

Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (Opiumgesetz)
 Zákon o obchodu s omamnými léčivými (Opiový zákon)

Einfuhrschein Nr. Dovození osvědčení č.

(Nicht übertragbar - Nepřenosné)

Name und Anschrift des Empfängers: .....
 Jméno a adresa žadatele: .....
 Name und Anschrift der Lieferfirma: .....
 Jméno a adresa dodávající firmy: .....
 Ausfuhrland: .....
 Vývozní země: .....
 (bei Rohopium und Kokablättern auch Ursprungsland) (u surového opia a kokových listů také země původu)

Art und Menge der Betäubungsmittel — Druh a množství omamných léčiv	Reinengewicht kg Čistá váha v kg

Reichsgesundheitsamt genehmigt die Einfuhr der vorstehend aufgeführten Betäubungsmittel.
 Reichsgesundheitsamt povoluje vývoz shora uvedených omamných léčiv
 In Vertretung — V zastoupení

Návrh na povolení dovozu

Name und Anschrift des Antragstellers: .....
 Jméno a adresa žadatele: .....
 Name und Anschrift der Lieferfirma: .....
 Jméno a adresa dodávající firmy: .....
 Ausfuhrland: .....
 Vývozní země: .....
 (bei Rohopium und Kokablättern auch Ursprungsland) (u surového opia a kokových listů také země původu)

Art und Menge der Betäubungsmittel — Druh a množství omamných léčiv	Reinengewicht kg Čistá váha v kg

Anlage I

Betäubungsmittelbuch für Apotheken.

In diesem Buche ist unter entsprechender Ausfüllung der Spalten die Abgabe welcher Betäubungsmittel enthaltenden Arzneien zu vermerken, die in der Apotheke angefertigt worden sind.
 Menge des in der Arznei enthaltenen Betäubungsmittels ist in den Spalten 8 bis 28 einzutragen.

4	5	6	7	8	9	10	11	12
Name des Kranken Jméno nemocného	Name der Krankenkasse Jméno nemocenské pokladny	Mitgliedsnummer in der Krankenkasse (falls auf der Verschreibung angegeben) Členská číslo v nemocenské pokladně (je-li na předpisu udáno)	Name des Arztes, Zahnarztes oder Tierarztes Jméno lékaře, zubního lékaře nebo veterinárního lékaře	Morphin	Kokain	Diacetylmorphin (Heroin)	Laudanum	Narcopin

Kokainbuch für Ärzte

§ 15 der Verordnung über das Verschreiben Betäubungsmittel enthaltender Arzneien und ihre Abgabe in den Apotheken vom 19. Dezember 1930.

Jede Verschreibung von Kokain für den Bedarf in der Praxis ist hier einzutragen.

Beim Verschreiben Kokain enthaltender Arzneien für den Bedarf in seiner Praxis (§ 14 der Verordnung) sind vom Arzt folgende Aufzeichnungen zu machen (A):

In allen Fällen, in denen diese Arznei zu einem chirurgischen Eingriff am Auge, am Kehlkopf, an der Nase und am Ohr, am Rachen oder am Kiefer verwendet wird, sind noch folgende Angaben zu machen (B):

A					B										
Tag	Den	Monat	Měsíc	Jahr	Name Jméno	Wohnung Byt	des Kranken nemocného	des Eingriffs zásahu	Tag	Den	Monat	Měsíc	Jahr	Rok	Art Druh

Povinnost vyplňovat zápisy o použití léku (uvedené sub B) zrušena čl. 1. nařízení z 20. května 1933 (viz. str. 137, č. 1)

Kokainová kniha pro lékaře

§ 15 nařízení o předpisování léků obsahujících omamné látky a o jejich vydávání v lékárnách ze dne 19. prosince 1930.

Zde musí být zapsán každý kokainový předpis pro potřebu v praxi.

Při předepsání léků obsahujících kokain pro potřebu v praxi (§ 14 nařízení) musí lékař provést následující zápisy (A):

Ve všech případech, v nichž lék slouží k chirurgickým zásahům na oku, hrtanu, nose a uchu, na hltanu nebo čelisti, musí se ještě provést následující údaje (B):

PATNÁCT LET BULLETINU

60. ČÍSLO BULLETINU

*Jediný český projekt primární
prevence dětské kriminality
a protidrogové prevence
Volejbalová škola Praha
už 19 let vyhledává, integruje
a až do dospělosti vychovává
děti, které nejsou nikde
zapojené.*

Projekt zaštiťuje Národní protidrogová centrála Policie České republiky